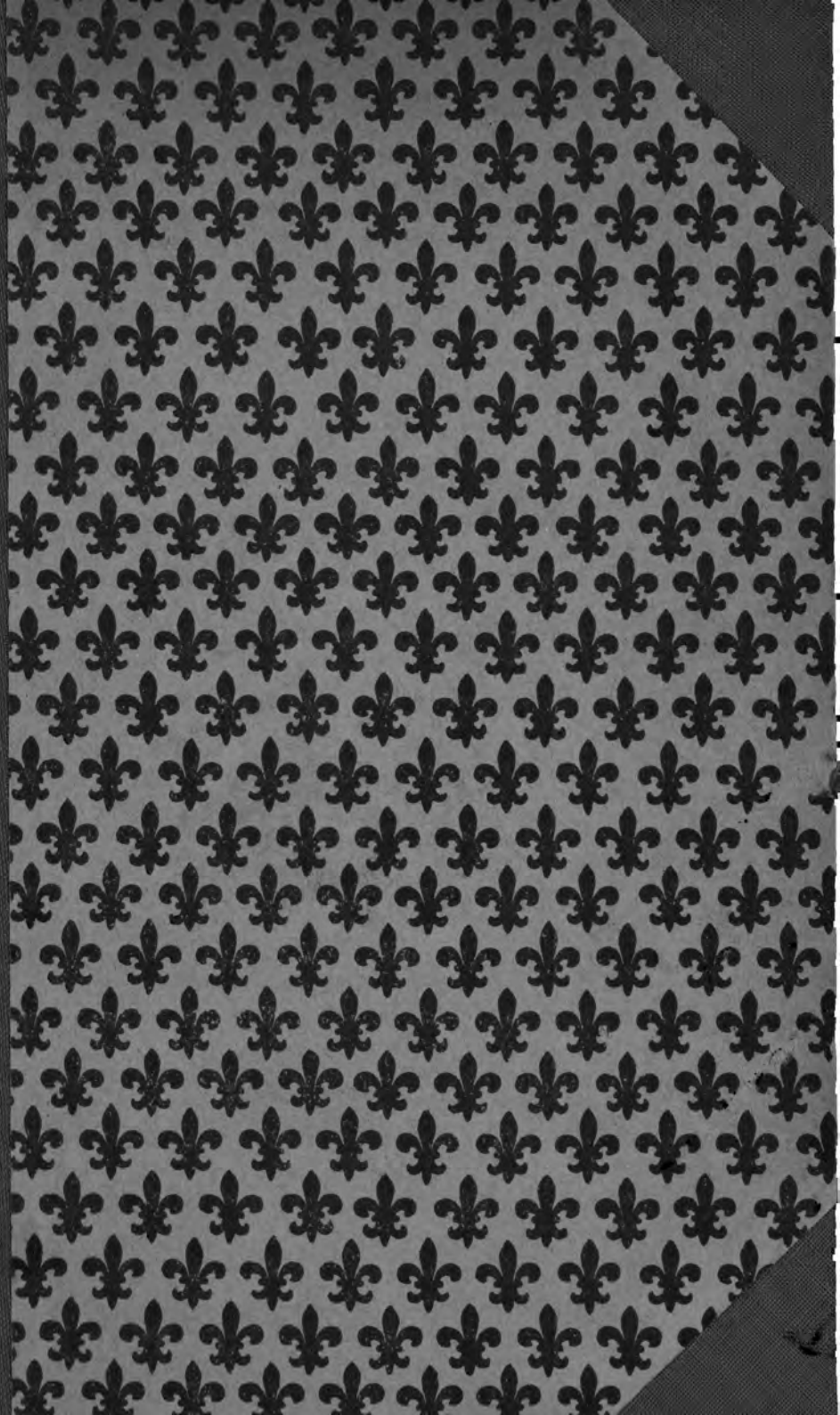
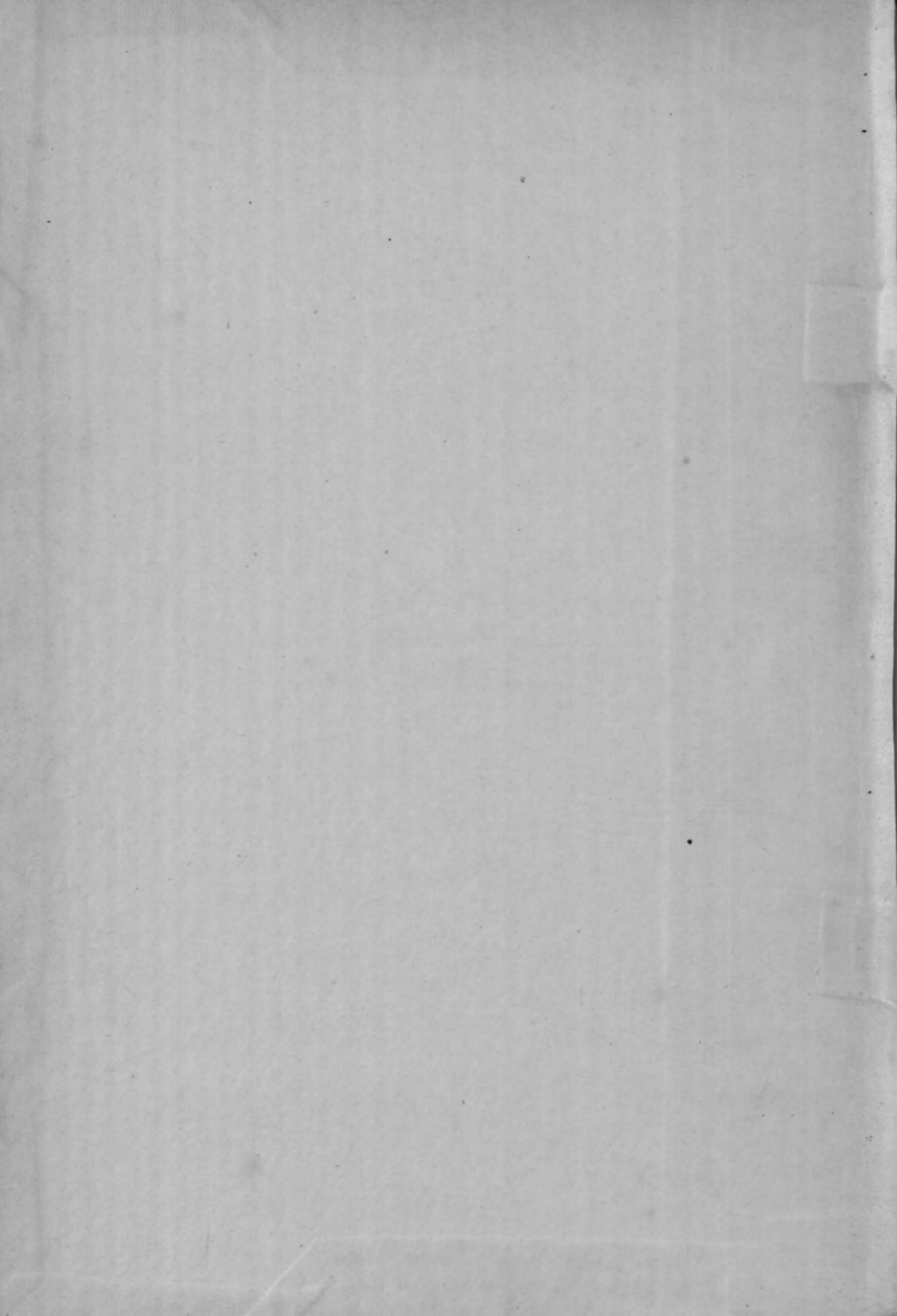
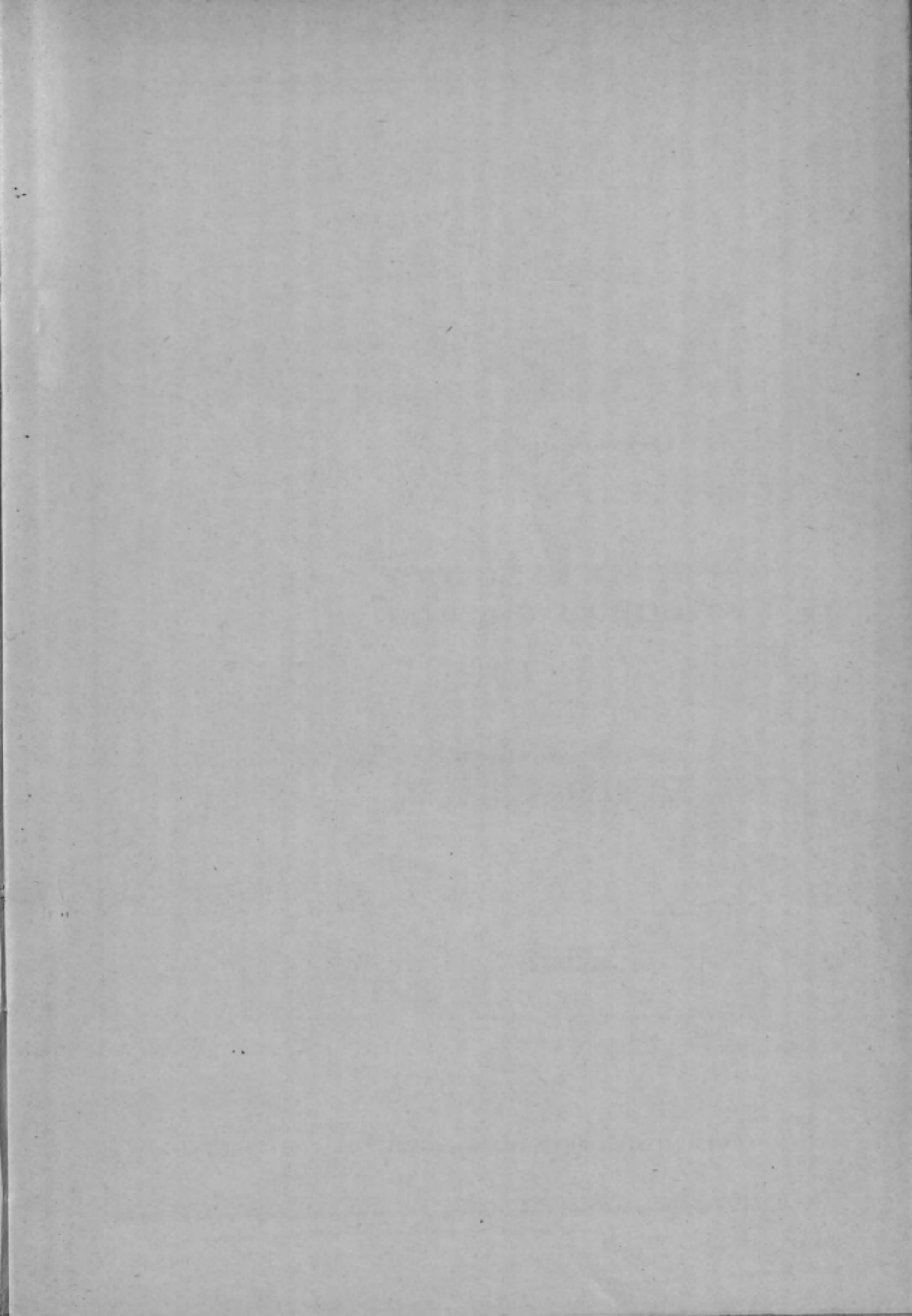
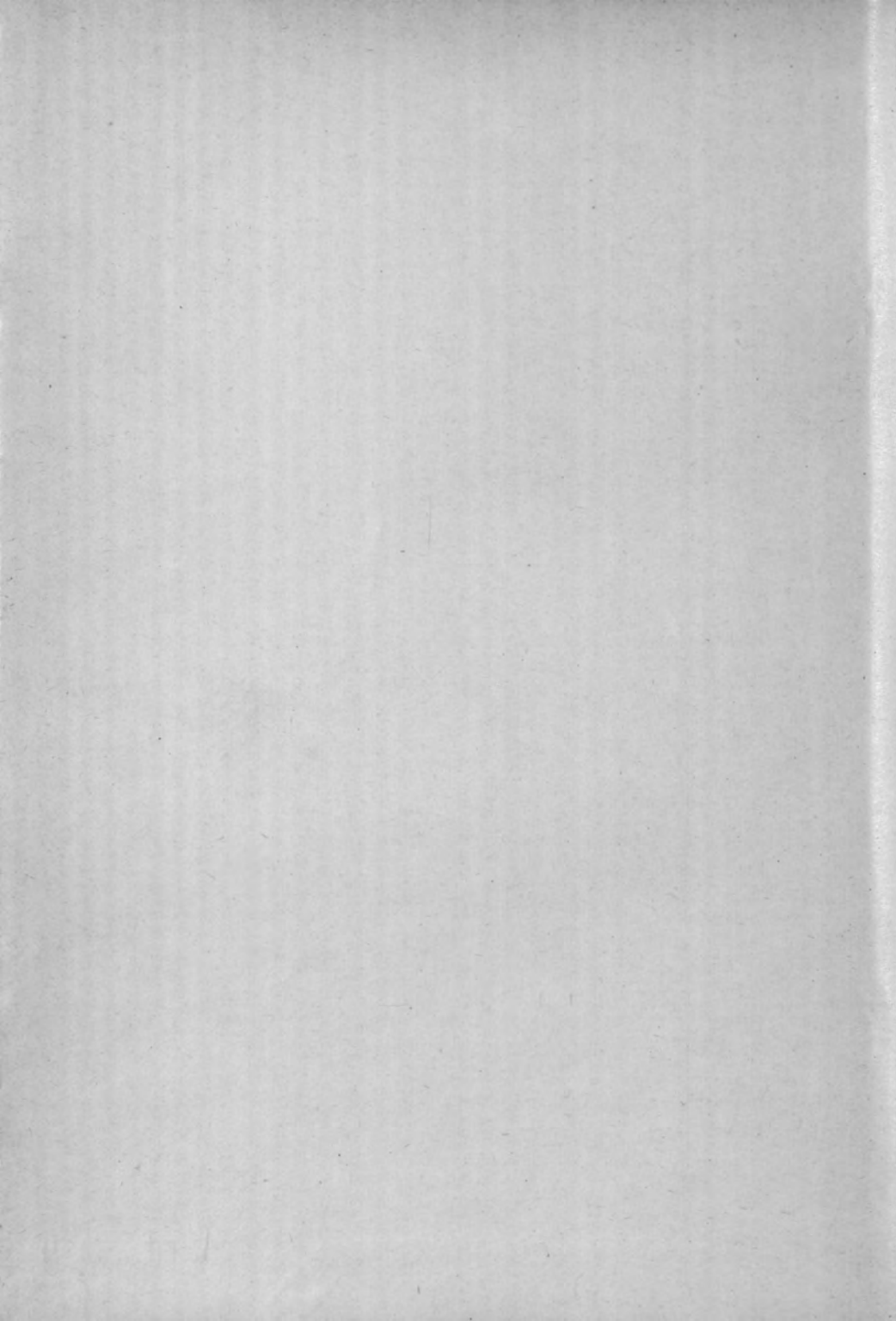

ADRIATICI
TECA

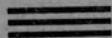

KAŠTEL-STARI

**CRTICE IZ NJEGOVE
POVIJESTI I ŽIVOTA**

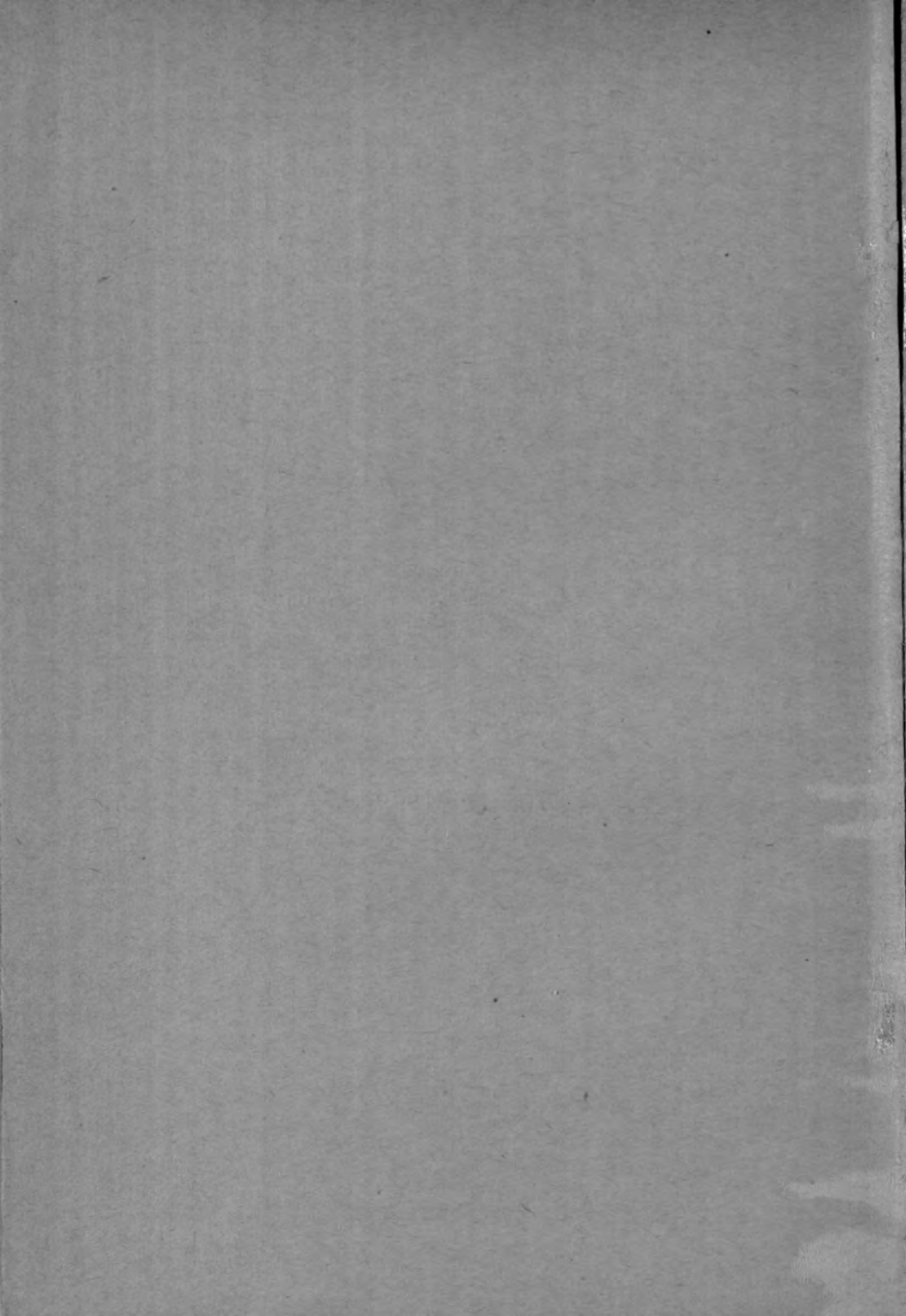
Napisao - Župnik

Joasović Don Frane

1940

Leonova Tiskara - Split

KAŠTEL-STARI

CRTICE IZ NJEGOVE
POVIJESTI I ŽIVOTA

Napisao - Župnik
IVASOVIĆ DON FRANE

1940

Leonova Tiskara - Split

P. D. 25 d

H. M. 2/100 9/100

L. 12.50

U v o d

Malo ih ima koji znadu nešto o svome rodnome mjestu, a velika ih većina ne zna skoro ništa.

To me je ponukalo, da kao mješćanin i župnik, napišem važnije crtice iz povijesti i života Staroga.

Uvjeren sam da će time moji mješćani bolje upoznati svoje rodno mjesto, više ga zavoliti i poraditi za njegovo dobro i napredak.

Pri sastavljanju ove knjižice bila su mi pri ruci slijedeća pomagala: »Iz povijesti Kaštela« od župnika Pavlov-Vuletin; Župska kronika, napisana od župnika Lubin Don Ivana i Katalinić Don Radoslava; »Kaštela u godinama rata« od prof. Juras Ivana; »Postanak Kaštela« od Perojević Marka; »Život sv. Feliča« od Jeričević Frane; Župski arhiv.

K. Stari, dne 20 travnja 1940.

Ivasović Don Frane

I. POVIJEST

1. O POSTANKU KAŠTELA

Kaštela su se smjestila uz more, na plodnom i lijepom Kaštelanskom Polju, između starodrevnih i vrlo znamenitih gradova, Splita i Trogira.

Sa sjevera ih zatvara i od bure brani gorska kosa Kozjaka, dok ih sa juga plače more Kaštelanskog Zaliva, koji zatvara otok Čiovo i poluotočić Marjan. Zaliv ima dvojna vrata: s jugoistoka šira između Čiova i Marjana, a sa zapada uža između Čiova i Trogira. Sedam sela se poredalo uz samu obalu poput sedam bijelih labudova, kako ih pjesnik naziva. Poznate su i opjevane njihove prirodne ljepote, još više junaštvo hrabrih Kaštelana, o kojima Kačić pjeva:

Pivaj, pobro, to je naša dika, Jer viteški Jure vojevaše,
deliju ti kažem i vojnika, još i turske glave odsicaše:
od Kaštila Juru Treursića, to svidiće starci od Kaštila,
biše srca Rade Miletića, a još više mletačka vlastela!
Al' Kaštila bilih ne uzeše,
neg' sramotno vazda izgiboše.

Zahvaljujući zgodnom smještaju, klimi i neumornom radu vrijednih seljana, Kaštelansko je Polje neobično plodno. Vinogradi se nižu jedan do drugoga, pa masline, smokve, trešnje, bajame i raznovrsno povrće. Bujna južna vegetacija povećava romantičnost i pitomost toga kraja, koji ljeti vrvi od stranaca željnih sunca i mora.

Već najstariji stanovnici Dalmacije, stari Iliri, uočili su ljepotu toga kraja, pa su tu podizali svoja naselja, a i Grcima nije ostao nezapažen. Na zapadnoj obali Kaštelanskoga Zaliva osnivaju svoj Tragurion (današnji Trogir). Grci su u ovaj kraj donijeli svoju kulturu i od tada se je počeo ekonomski razvijati. No Dalmati im nijesu dali mira, provaljivali su u polje i nanašali im štetu. Nato Grci Isejci zatražiše pomoć od

Rimljana, a ovi jedva to dočekaše. Zametnuše god. 156 pr. Isusa dugotrajni rat s Dalmatima, koji je svršio rimskim osvajanjem Dalmacije god. 9 po Isusu.

Tada je zavladao mir. Salona (današnji Solin) glavni grad Dalmacije, napreduje i cvjeta. Trogir se diže. Kraj od Solina do Trogira postaje mjestom ljetovanja i zimovanja bogatih Solinjana. Uz morsku obalu prolazi rimska cesta, koja spaja Solin i Trogir s prostranim rimskim carstvom. Na zapadu prema Trogiru, kako pripovijeda Plinije, car Klaudije naseljuje svoje veterane i dariva im zemlje. Tako je bilo utemeljeno mjesto Siculi, koje se je pružalo od mora k sjeveru. I danas se vide ruševine Sicula uz morsku obalu u predjelima, koji se danas nazivlju »Bile«, »Resnik«, »Zebice« i »Divulje«, a na mjestu zvanom »Tarce« našlo se je zidova i krasnoga mozaika.

Kada su se poslije seobe naroda Hrvati početkom VII. vijeka udomili u današnjoj svojoj postojbini, Kaštelansko Polje postade kolijevka njihove države i kulture. Tu podigoše hrvatski knezovi svoju prijestolnicu Bijać, u kojoj su rado boravili. Ovdje je knez Trpimir god. 852 izdao glasovitu povelju, a knez Mutimir je g. 892 držao zbor i izdao povelju pred crkvom sv. Marte.

Istočno od Bijaća sve do solinskih ruševina, poradala su se veća i manja sela po obroncima Kozjaka i po ravnome Primorju, kako se je onda zvalo Kaštelansko Polje. Spominju se stara sela: Putalj, Lažani, Sumartin, Kruševik, Ostrog, Raduń, Spiljan i Žestinj.

Kada je početkom XII. vijeka god. 1102 hrvatska kruna prešla na glavu Kolomana, prvoga kralja tuđe krvi, učestale su navale Mlečana na Primorje.

Padom Bosne u tuđe ruke (god. 1463), bježanje u Dalmaciju učestalo je na štetu domaćega pučanstva, koje se je sve više potiskivalo k moru. Za stanovništvo Primorja započe koncem XV. vijeka najtužnije doba, kada su preko Kliških vrata počeli turski pljačkaši da upadaju u njihove krajeve. Stoga su u ono doba seljaci Primorja uvijek sa sobom u polje nosili uz poljodjelsko oruđe i oružje da se obrane od Turaka, ako navale na njih.

Kaštelanski Zaliv

Mletačka vlada, koja je onda bila gospodarica Dalmacije, dozvoli mnogim plemićima, da na obali Primorja sagrađe utvrđene kaštele, u kojima će seljaci okolišnih sela za provala Turaka naći zaklona. Oko ovih utvrđenih kula malo po malo naselili su se seljaci iz raznih sela Primorja; zapuštali su svoja stara naselja, i oko plemićkih kula gradili su nova, koja su se po ovim plemićkim kulama prozvala Kaštela.

Od zapada k istoku redali su se ovi kašteli: Dragazzo (Dragač, sagrađen god. 1543); Quarko (Kvarko god. 1558); Papalić (god. 1548); Štafilić (god. 1508); Ferro (god. 1603); Novi (g. 1512); Stari (god. 1481); a između Novoga i Staroga - Celio - Cega (god. 1501) i Andreis (g. 1600).

Od svih kaštela, od kojih danas neki i ne postoje, okupila su se sela Štafilić s Nehajem, Novi i Stari, što se obično zovu Donjim Kaštelima. Sva ova tri sela potpadaju pod Općinu u Novome i Sud u Trogiru, a u crkvenim stvarima pod dekanat trogirski, jer su pripadala biskupiji trogirskoj, koja je ukinuta dne 30 VI 1828 Bulom »Locum B. Petri«. Sada sva ova tri Kaštela čine kao jedno naselje, jer su se sasvim približili jedan drugome i dijeli ih samo put.

Sela u istočnom dijelu Kaštelanskog Polja okupila su se oko kaštela Rosani (god. 1482); Vitturi (god. 1487) i Cambij (god. 1566). Prvi se i drugi danas nalazi u selu Lukšiću, a oko kaštela Cambij nastao je današnji Kambelovac. Dok su utemeljitelji svih dosad spomenutih kaštela bili svjetovna gospoda, dva najistočnija kaštela utemeljiše duhovna vlastela; Gomiću utemeljiše koludrice sv. Benedikta u Splitu, a Sućurac (god. 1392) splitski nadbiskup Gualdo. Sućurac je sagrađen protiv provala Vlaha, ali je kasnije služio istoj svrsi, kojoj i drugi kašteli, naime obrani od Turaka, i zaklonu nadbiskupskih kmetova.

(Kako piše Perojević u svojoj knjižici »Postanak Kaštela«, utemeljitelji Kaštela i njihovi nasljednici imali su u svojim kaštelima — selima razne počasti i povlastice u crkvi i u selu. U kaštelu, gdje je osnivač sagrađio crkvu, uživao je patronatsko pravo, po kome je birao i predlagao biskupu župnika. Župnici su mo-

rali do određenoga sata čekati sa službom Božjom gospodara kaštela i bez njegove dozvole zvonar nije mogao zvoniti na misu i večernju. U crkvi su patroni imali posebne klupe. Pri svečanoj misi njima prvima se dao poljubiti »mir« (pax), prvi su bili pokadeni tamjanom, prvi su na Cvjetnicu primali palmu, i u svim svečanostima su uživali prvenstvo. Njihove su kuće uoči Tri Kralja prve bile blagoslovljene. Župnik im je u crkvi na Novu Godinu čestitao. U procesijama su nosili nebnicu nad Svetotajstvom. Kad bi umro gospodar ili član njegove obitelji zvona su žalobno zvonila, a bratovštine su morale sprovod pratiti ili u selo ili u Trogir ili u Split, gdje bi se pokopao. Žene su za sprovodom išle u crnini.

Gospodari Kaštela svake su godine birali seoskog glavaru (gastalda), a njegovo su imenovanje pismeno javljali općinskoj vlasti u gradu. Glavar je morao svaku večer donijeti gospodaru ključeve seoskih vrata, objavljivati naredbe i uručivati spise, paziti na red i čistoću u selu, ne dozvoljavati pristajanje brodova bez dopuštenja gospodara. Imenovani glavar morao se je primiti časti, koja je bila besplatna.

U vrijeme suše gospodar se je prvi služio vodom iz seoskog bunara. Dok ga gospodar nije otvorio, digavši sa njega pokrov od trstike, niko nije smio vodu grabiti. Gospodar je davao dozvolu da se neko u selu nastani i sagradi kuću. Za zemljište, na kome su seljani sagradili kuće, morali su gospodaru o pokladima dati na dar, kokoš ili određenu svotu novaca, ili što drugo, ili odraditi mu jednu nadnicu. Od svake zaklane svinje gospodar je dobio glavu, a od govečeta jezik. Ko je imao vola za oranje morao je gospodaru odraditi tri nadnice za 24 solda, a ako nije imao vola onda za 8 solda. S tovarnom životinjom gonili su mu jednom na godinu sijeno za samu hranu. Kaštelani su masline mogli mljeti samo u gospodarevu mlinu, ili uz naplatu petnaestoga dijela. Obradivali su gospodareve zemlje i davali su od ploda polovicu, trećinu, četvrtinu ili petinu.

Nadbiskup splitski imao je u Sućurcu nad svojim kmetovima svu juridikciju i mogao ih je istjerati sa zemlje, ako nijesu vršili svoju dužnost. Jednaku je

vlast imao i trogirski biskup u Bosoljini, a imao je dio od globa, koje su njegovi kmetovi općini plaćali za razne prestupke.

No i Kaštelani su imali neke povlastice. Svako selo biralo je svoga harambašu, koji je biran doživotno, a u potrebi bio je on i vojni zapovjednik. Svaki je kaštel birao po dva suca, jednoga za suđenje krivaca, drugoga za upravu bratovštine. Kaštelani su mogli držati po dva žrvnja za žito bez ikakve daće. Žito, što bi im preostalo za prehranu, morali su donositi u grad, a vino su mogli potrošiti. Klaonice su mogli imati, ali uz običajnu naplatu carine. Na turskoj granici dozvoljena im je bila sječa drva i izvažanje u Mletke. Oružje i poljodjelsko oruđe vjerovnik im nije mogao oduzeti. Stanovnici trogirskih kaštela imali su patronatsko pravo biranja nadarbenika crkve Stomorije i sv. Ivana Birnja, a to je bio sigurno ostatak prava njihovih preda, koji su prije zidanja kaštela stanovali pod Kozjakom i sami birali svoje župnike.

Život u Kaštelima nije bio najbolji. Uvijek u strahu i borbi s Turčinom, uvijek u borbi sa svojim gospodarima za čovječanska prava. Često je dolazilo do tužbi i sporova Kaštelana i njihovih gospodara. Gospodari su ih, čuvajući svoja prava, često tlačili, a narod se nije dao. Tako se god. 1635 stanovnici trogirskih Kaštela jadikuju mletačkome duždu: »Mi bijedni seljani trogirskih Kaštela teško smo opterećeni vlašću i nasiljem gosp. Ivana Čipiká i ostalih plemića grada Trogira, koji pod izlikom, da su nam gospodari, gordo vrše svoju vlast nad nama, te hoće da imaju pravo izbora seoskog glavarara spomenutih sela prema njihovoj samovolji, a bez ikakve plaće, i pri tom se izboru daju zanijeti s odveć strastvenom samovoljom«. Svoje nezadovoljstvo s gospodarima Kaštelani su iskalili konačno g. 1797 pri padu mletačke republike, kada su oružani došli u Trogir i u nastaloj anarhiji izazvali neredu i plemićima »Jakobincima« sudili.

2. O POSTANKU KAŠTEL-STAROGA

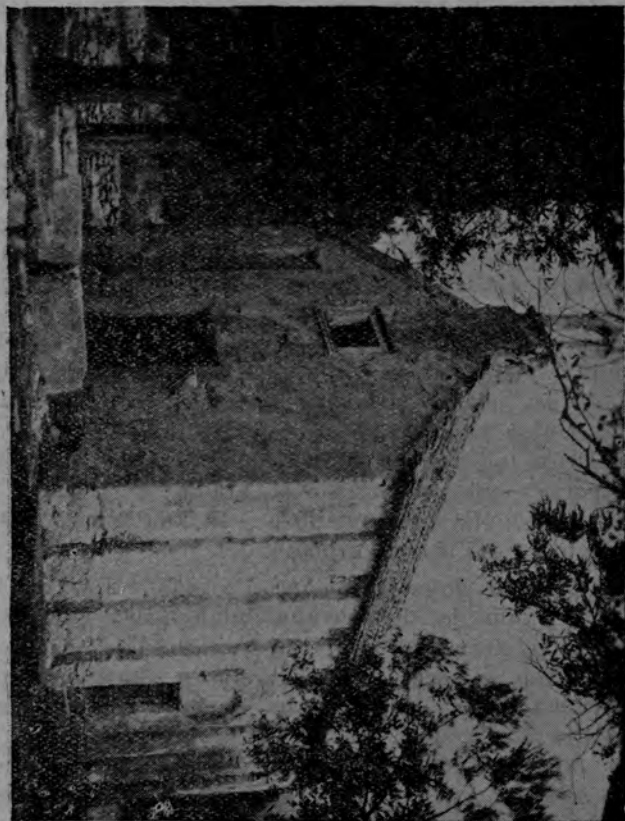
Nije poznato da li su stari Iliri, koji su stanovali na prostoru između Solina i Trogira, imali svoja naselja pod brdom ili uz morsku obalu, jer se do danas nije našlo nikakvih spomenika, (novca, grobova i oruđa). Za stare Rimljane zna se pouzdano, da su stanovali uz morsku obalu, što dokazuju pored ostaloga grobovi i rimski novac, koji se je našao na zemlji Lukas Mije p. Srećka, kada se je god. 1938 proširivao put na »Staliji«.

Kada su se ovdje naselili Hrvati poslije god. 614., oni su stanovali pod brdom oko današnje vode zvane »Radun«, gdje su sagradili crkvicu sv. Juraj, koja i danas postoji. Građena je u starohrvatskom stilu, a ne zna se stalno iz kojega vijeka potječe. Čita se u knjizi »Iz povijesti Kaštela« od Pavlov-Vuletin, da ova crkvica potječe iz VIII. ili najdalje iz IX. vijeka. Župnik Vuletin mi je pripovijedao, da je istoga mije-nja bio naš poznati arheolog blagopokojni Don Frane Bulić. On je naime s njime govorio, kada je pisao o njoj. Drugi naš arheolog Dr Ljubo Karaman misli, da ona potječe vjerojatno iz XII vijeka. U tadašnje je doba ona služila tome malome selu kao župska. Oko nje se nalaze i danas grobovi.

Crkvica je duga 9 i po m. a široka 4 i po m. Iznutra i izvani je dekorovana udubinama. U njoj je dosta lijep mramorni oltar, za koji predaja priča, da je prenesen sa crkvice sv. Lucije u Štafilicu, koju su Francuzi porušili, kada su probili glavnu cestu od Splita do Trogira. Na njemu je slika sv. Jurja na dasci, koju je god. 1931 napravio u dubo-rezu mješćanin Bikić Ante p. Ivana. Predašnja je slika bila na platnu, pa su ju miši izgrizli. Crkvica se danas nalazi u veoma slabome stanju i pokrivena je djelomično pločama.

Kako ova crkvica radi svoje tjesnoće nije mogla udovoljavati potrebama bogoslužja, oni su sagradili drugu crkvicu sv. Nikole, koja je služila za župsku selu Radunu. Borović Ivan p. Ivana mi je kazivao, da mu je pripovijedao sada pokojni Treursić Marin, rod. god. 1846, da je ova crkvica bila slična crkvici sv.

Jurja kod Raduna, i da je bila dugoljasta oblika. Glavni ulaz bio je sa jugozapada, što se i danas po njezinim temeljima vidi. Kako je ova crkvice bila sasvim trošna, srušili su je god. 1859, a odmah počeli graditi sadašnju. Župski ured dne 19 III 1859 br. 9

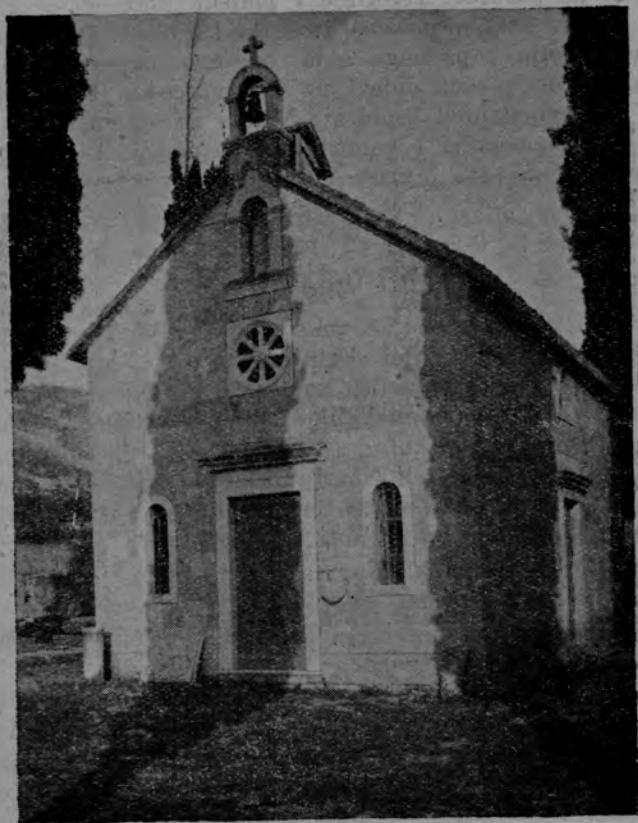

Crkvice sv. Jurja

dostavlja Biskupskome Ordinarijatu u Splitu izvještaj o gradnji nove crkve na groblju.

Ova je nova crkva bila sagrađena doprinosima župljana, a dovršena je koncem mjeseca srpnja god. 1860. Dne 5 kolovoza na Gospu od Snijega iste godine blagoslovio ju je župnik Škarica Don Baldo, kako se

razabire iz predatnika župskoga ureda od iste godine br. 36. Gradnja je crkve jednostavna. Kapelica je duga 3 m. a lada 9.80 m., dok je široka 6 m. U njoj je jedan drveni oltar sa palom, koju je, o svome trošku, dao napraviti trogirski nadpop-kanonik Ivan Škakoc

Crkvica sv. Nikole

god. 1791, kako dokazuje sam natpis. Pala je slabosadržana, pa je treba popraviti. Na vrhu naslikana Gospe, pa se još od davnine štuje Gospe od Snijega. S jedne je strane sv. Nikola, biskup grada Myre (u Liciji), a s druge strane sv. Kristofor prenaša djetića Isusa preko rijeke.

U crkvi je kor, i zvonik »na rimsku« s jednim zvonom. Crkva je udaljena od sela 2 i po km. a 90 m. je nad morem. Do nje vodi kolna cesta, što ide za bližnju željezničku stanicu i preko brda u Lećevičku Zagoru. Ne daleko ispod ceste je izvor žive vode, a služi za putnike, životinje i poljske potrebe.

God. 1933 prenesena je mala kapelica, što je bila na pročelju zapadnoga zida od groblja, u sjeverni zid, tako da sada dolazi uz glavnu cestu. U kapelici je postavljen novi kipić sv. Nikole uz starinsku ploču sa vrlo pobožnim i ganutljivim natpisom. Taj je natpis od god. 1840 i glasi:

O putniče, trudan dosti
Xedju ugasi ka te mori

A za bilich (bilig) od arnosti
Pomoli se Vicgnem gorri.

MDCCCXL

Svijet iz okolice je vrlo pobožan sv. Nikoli »putniku« osobito Zagorci, koji ondje svaki dan prolaze — a i željezničku stanicu nazivaju »sv. Nikola«. Ovdje se govori sv. Misa nekoliko puta preko godine, kao na blagdan sv. Nikole, na sv. Kristofora, na Gospu od Snijega, u nedjelju među osminom Mrtvoga dana, u drugi blagdan Uskrsa, prigodom blagoslova polja u drugoj postaji.

Mjesto je naokolo zasađeno lijepim, kitnjastim čempresima i lipama.

Kako su se početkom srednjega vijeka radi bojazni od morskih gusara ljudi naseljivali dalje od obala morskih, i to obično na brežuljcima, da s povišega mogu lakše uočiti opasnost i tako se lakše obraniti, tako poslije radi bojazni razbojnika i pljačkaša s kopnene strane, a to: Vlaha i Turaka, počeli su se i stanovnici sela Raduna seliti bliže moru, graditi kuće povrh današnjega sela Staroga, na mjestu, koje se zove »Bojišće«. Kada su g. 1897 braća Milan p. Ivana iz Novoga krčili zemlju zvanu »Gomila«, nadoše na njoj grobova i u njima kostiju. I braća Treursić g. 1903 nadoše neke iskopine, dok su krčili zemlju zvanu »Gomila«. Te zemlje se pravo zovu »Bojišće«. Ova riječ »Bojišće« po svoj prilici potječe od krvavih borba između Splicišana i Trogirana, koji su se otimali za Kaštelanskim Primorjem i za Bijaćem.

3. KAŠTEO CIPPICO

Na donjo-kaštelanskoj rivijeri najprvi je sagrađen Kaštel-Stari. Sagrađio ga je god. 1481, dozvolom mletačke vlade, trogirski plemić Korijolan Cippico, kako se čita na pročelju kaštela: »Coriolanus Cepio P. F. Sub felicissimo Im. P. Mocenigo Praefectus triremis a manubiis Asiaticis-hanc villam aedificavit MCCCCXXXI«.

Pomenuti kašteo Korijolanov sagrađen je u moru i opkoljen jarkom. Sa sjeverne strane nalazila su se vrata, koja su jednim pomičnim mostom bila vezana s kopnom. U slučaju opasnosti most se dizao, kašteo je bio potpuno otkriven od kopna. Stoga je bilo veoma teško preći široki i duboki jarak i osvojiti kašteo. Ako bi se to ipak dogodilo, onda su kroz južna vrata izlazili na more, ukrcali bi se na lađe i sklanjali se na susjedne otoke.

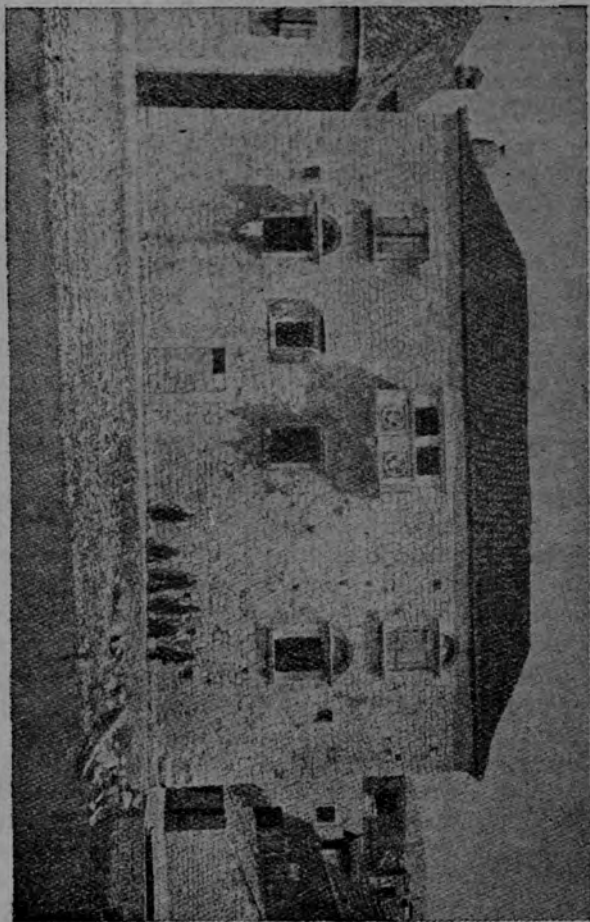
Pavlov-Vuletin u svojoj knjižici pišu slijedeće: »U noći 13 lipnja 1512 navališe Turci na kašteo, — kako se razabire iz spisa Jerolima Diego, poglavara u Trogiru, — sa 450 konjanika i 180 pješaka, prislonivši na zid ljestve. Svi stanovnici, koji su noću bili zaklonjeni u kaštelu, branili su se, dok su god mogli. Kada više nijesu mogli, otvoriše stražnja vrata, gdje ih dočeka 13 brodova iz Trogira. Dođoše im u pomoć na dani znak vatrom i tako se ukraše i spasiše. Poginulo je pet seljaka, a pet ih je bilo ranjeno. Turci opljačkaše sve što nadoše i odvedoše preko brda 1000 glava marve, što krupnoga zuba, što sitnoga. I baš te godine počеше i Kaštelani i Poljičani plaćati danak Turcima«.

* Perojević u svojoj knjizi »Postanak Kaštela« na str. 32 piše slijedeće: »God. 1567. bili su Turci s Vlasiima došli pod Kaštela, pa je trogirski knez Aleksandar Bollani 12. studenoga naredio Kristoforu Cipiku, gospodaru K. Staroga da im odmah krene na obranu, da dade zatvoriti sva vrata u selima i ne pusti nikoga da uđe ili izade, ali da ne smiju s Turcima ući u ma kakvu borbu. Poslije četiri dana opet mu naredi da podvostruči straže na brdima i da postavi stražu u K. Starom po danu i po noći. Kad straže na brdima ugledaju da Vlasi dolaze imaju s vatrom dati znak

straži u selu, pa da se tako pučanstvo zakloni u kaštelu.

Veliki požar, ne zna se čijom krivnjom prouzrokovao, zahvati novo sagrađeni kašteo. U požaru je nastradala Korijolanova žena. God. 1493 dade ga po-

Kašteo Cipicio

praviti, kako se čita iz natpisa u dvorištu kaštela, a glasi ovako: »Coriolanus Cepio P. F. Villam incendio conflagratam Senatus Venet. Benignitate et S. (uo) P. (ondere) melius in statum restituit. MCCCCLXXXIII«.

Mletačka vlada god. 1500 dade na kaštelu do-
vršiti neke radnje, koje on nije mogao, jer ga je smrt
zatekla.

Ovaj kašteo je dosta dobro sačuvan. Ulazna vrata
nalaze se s južne strane »Brca«. Uprkos zubu vre-
mena, sačuvala se na njemu jednostavna, ozbiljna
arhitektura. Nažalost su sadašnji vlasnici kaštela
mного toga nagrdili, osobito u dvorištu. Raznim
pregradama oštećeni su lijepi svodovi i kapiteli. Po-
tomci Korijolanovi su sagradili svršetkom XVII. vi-
jeku i jednu kuću, koja se nalazi sa istočne strane na
ulazu u selo, ili »na gornjim vratima« kako mješćani

Dvorište kaštela Cippico

zovu. Ta se kuća vidi na tlorisu Staroga od god. 1704.
To je danas kuća Škarica Ante p. Mije i Frleta Ilije
Ivanova sa velikim ograđenim dvorom. Na arhitravu
vidi se još njihov porodični grb i natpis: »Omnia ex
alto«.

Pripovijedao mi je Don Mate Škarica, da je nje-
gova baba Škarica Lukre, rođena god. 1786 umrla god.
1869, kupila kuću u Cipikovih oko god. 1830, jer su
se oni iselili iz Staroga u Skradin. Danas nema u
Starome obitelji Cippico.

Korijolan Cippico rodio se je u Trogiru god. 1425.
Otac mu se je zvao Petar, a majka Peregrina Celio.

Kod svoje kuće imao je vrsnih učitelja, koji su ga izobražavali u grčkom i latinskom jeziku. Kad mu je bilo 15 godina pođe u Mletke i Padovu, da se bolje usavrši u klasičnim jezicima. God 1455 povratio se kući i oženio se s Jakobinom Lodi, a iza njezine smrti vjenča se drugi put sa Nikoletom de Andreis. Imao je devet sinova. Uz klasične nauke bavio se je i nautikom i strategijom. Bio je osobito talentiran. Posjedovao je veliku rječitost, izvršno pamćenje, oštru pronicavost i željeznu volju.

Sva ova njegova svojstva, mletačka je vlada znala dobro upotrebiti i s njim se poslužiti u najvećim svojim potrebama.

God. 1470 zarati se sa Mlecima Muhamed II., a opro mu se Petar Mocenigo, koji je bio vrhovni vojskovođa mletačke vojske. Taj isti Mocenigo izabra Korijolana Cippico za zapovjednika jednog dijela mletačke ratne mornarice. Kao takav sudjelovao je u Aziji u ratovima protiv Turaka.

Mocenigo se je služio Korijolanom u svim najtežim časovima rata, njegov je savjet uvaživao i na njegovo se mišljenje oslanjao. God. 1474 Korijolan se povratio kući pun slave i odlikovanja. Poslije malo vremena pođe sa jednom galijom zajedno sa Mocenigom na otok Cipar da pokori urotnike, koji su se pobunili proti kralju, a nagovorila ih je njegova sestra Karlota, koja je bila udata za Luju Savojskoga i tražila je nekakvo pravo na krunu Cipra.

God. 1477 napisao povijest pod naslovom: »Coriolani Cepionis Dalmatae, de Petri Mocenigi classis Imperatoriis Contra Ottomanum Turcarum Principem, libri tres«. Njegov sin koji je kasnije bio nadbiskup, preveo ju je na talijanski jezik.

Još je napisao djelo: »De antiquae linguae reparatione«. U Trogiru je sagradio dvije kuće, koje i danas postoje. Kada mu je žena nastradala u požaru, tako se je rastužio, da ga nitko do smrti nije mogao utješiti. Zakloni se u popravljene kaštee da u tišini srca i tuzi provede zadnje dane života, i da bude pri ruci svojim seljanima u svakoj potrebi. Ovaj veliki dobročinitelj Kaštelana umre god. 1495 u 70. godini i bude pokopan u trogirskoj stolnoj crkvi.

Njegovi sinovi bili su učeni i vrijedni. Sin Alviše dovinuo se je biskupskog dostojanstva; Papa Julij II. čigov je prije bio tajnik prekonizovao ga je biskupom Famagoste na otoku Cipru. Umro je mlad u 40 godini, i uprav iste godine, koje mu je umro i otac. Drugi sin Ivan, bio je imenovan nadbiskupom u Zadru, a umro je u Rimu, gdje ga je bio pozvao papa Julij II. Njegov sinovac Luidi, prenio je, po njegovoj posljednjoj želji mrtve ostanke u Trogir i pokopao u crkvi Bl. Gospe od Andela god. 1578, kako svjedoči nadgrobnii natpis.

4. GRADNJA ZIDINA I KUĆA

Po svojoj prilici iza god. 1500 počele su se oko kaštela naseljavati obitelji i graditi zidine i kuće. Oko god. 1517 selo je bilo sa svih strana opkoljeno zidinama, da se može lakše braniti od Turaka, kako se danas vidi. Ono je bilo opkoljeno zidom i s morske strane. Pripovijedao mi je Lukas Ignacijo, rođen g. 1859, da je pred 70 god. bio jedan zid kod potoka uz župsku crkvu, koji je bio pružen u more prema Čiovu, dok je drugi bio kod potoka kod »gornijih vrata« pružen u more prema Čiovu, gdje se i danas vide njegovi temelji. Oba zida vide se na tlorisu Staroga od god. 1704. Na kući Kapitanović Frane pok. Ilije i Frleta Ilije p. Mije, koje se nalaze sa sjeverne strane sela, vide se i danas dvije rupe u formi topovskih cijevi.

Selo je imalo dvojna vrata, koja bi se u večer zatvarala, tako da nije mogao nitko izići niti ući. Zapadna vrata bila su sa istočne strane današnjega »Balkuna«. Imala su svod, gdje bi se, za ružnog vremena, svijet zaklanjao. Poviše svoda bio je stan, koji je porušen god. 1908, tako da se danas može udobno proći. Istočna vrata nalazila su se sa zapadne strane potoka, koji je pokriven god. 1913. Ova istočna vrata nazvana »gornja vrata«, bila su tako tijesna, da se nije moglo proći sa kolima, ako su bila mnogo u vis natovarena. I ova su vrata bila posvođena i služila su istoj svrsi kao i ona prva. Ova su vrata bila porušena god. 1900, tako da je danas ostao dosta veliki prostor za prolaz.

Danas ima više ulaza u selo. Sa sjeverne strane napravio se prolaz g. 1927, kada su se srušile zidine Lukas Marina p. Filipa, a g. 1928 srušena je kuća sa istočne strane glavne ulice, koja vodi na državnu cestu. Ova porušena kuća bila je spojena sa današnjom župskom kućom. Kada je god. 1925 dovršena obala od kaštela Celio-Cega do današnje luke, napravio se ulaz u selo i s južne strane t. j. od mora. Ova se je obala počela graditi g. 1913, ali se sa gradnjom prestalo god. 1914, radi svjetskoga rata.

Selo se dijeli na: Gornja vrata, Paićevo more, Gornja strada, Srednja strada, Balkun, Kulinovo more, Put iza tange, Varoš, Garajinovica i Bree.

»Gornja vrata« su onaj prolaz, koji vodi pravo kroz selo, a nalazi se sa istočne strane. Sav prostor oko njih zove se »gornja vrata«.

Priča se, da su onaj kolni put, što vodi s »gornjih vrata« na glavnu cestu, sagradili u jednu samu noć. Kada su naime Francuzi probili glavnu cestu od Splita do Trogira, Marmontu, koji je neko vrijeme stanovao u Starome — u starinskoj kući Cippico — na »gornjim vratima«, bilo je dosadno voziti se kroz sva tri Kaštela do kuće. Radi toga njegovi vojnici uz pomoć kaštelanskih seljana sagradiše od te male oputine kolnu stazu.

Paićevo se je more zvalo, jer je povrh njega bila kuća obitelji Paića. Taj dio mora, koji se je g. 1913 nasuo, prostire se od magazina Šimetina do potoka. Na mjestu Šimetinih magazina nalazilo se pred 45 godina more.

»Gornja strada« zove se ulica, koja vodi od crkvice sv. Josipa prema sjeveru. »Srednja ili glavna strada« vodi od »gornjih vrata« po sredini sela do »Balkuna«. »Balkun« je dobio ime po jednom velikom prozoru, koji se je nalazio povrh zapadnih vratiju. To je bila kao jedna veranda na koju se penjalo ljestvicama. Govorili bi: »Andiamo al balcone«. (Ovako mi je pripovijedao Škarica Andrija, rođen god. 1855). Kulinovo more se prozvalo po kući obitelji Ivasović rečeni Kulin, koja se i danas nalazi uz more. To je more nasuto god. 1925, a prostire se od potoka kod župske crkve do polovice današnje obale, koja je na

dohvatu luke (porta). »Put iza tange« se zove tako po mastioni (tangariji) obitelji Trzija. »Varoš« se zove ona strana sela, koja se prostire od zapadne strane »Balkuna« do granice Novoga. »Garajnovica« je dio obale, koji se prostire od kaštela Celio-Cega do granice Novoga. Zove se »Garajnovica« stoga, što je blizu obale bila palača grofa Fanfogna-Garagnin sa velikim ograđenim dvorom. Ona je danas vlasništvo nasljednika p. Škarica-Žikov Ivana. Na pročelnim vratima na arhitravu uklesan je ovaj natpis: »Non nobis D ne, non nobis, sed nomini tuo da gloriam«.

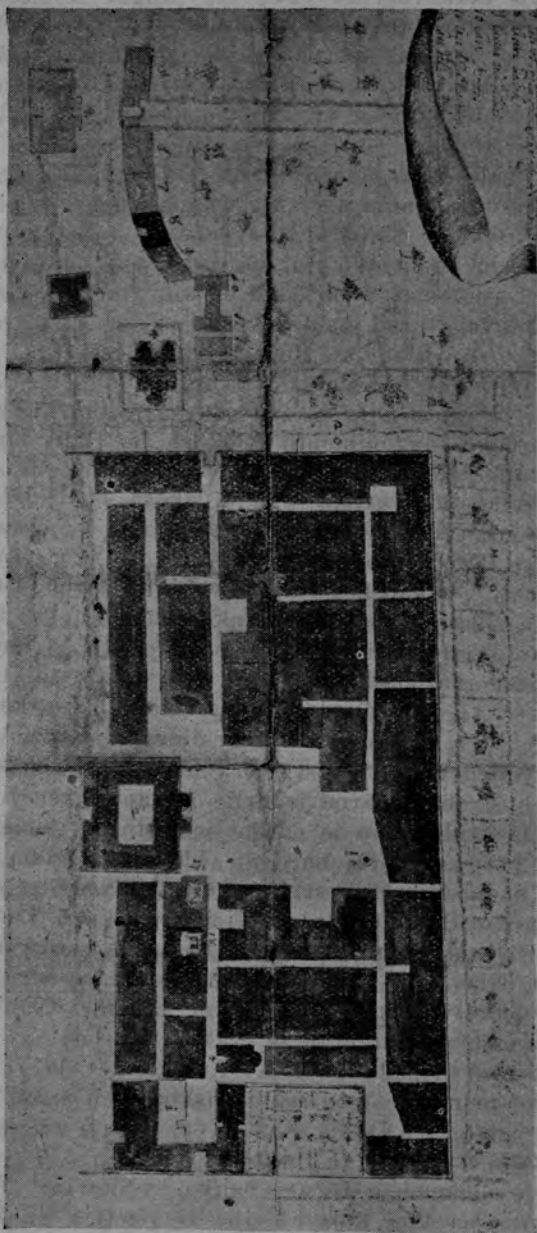
Upravo ispred kaštela prostire se ravno mjesto, što se zove »Bree«, a služi kao narodni trg.

Povjesničar Katalinić Ivan, rođen dne 25 II¹ 1779 u bližnjem selu K. Novome, u svojoj knjizi »Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della republica veneta, str. 22 i 23. - Spalato 1841« piše ovako: »Pri izboru općinskih časti u Starome, novo izabrani župan bio je za osam dana čašćen i štovan zborom i tvorom i svim počastima kao kralj. Obukao bi se u najsvečanije narodno odijelo, obuio bi zlatom izvezene opanke. Imao je svoj dvor, a dvorjanici su imali narodna imena, kako se običavalo u vrijeme narodnih kraljeva: dvorjanik, veliki sudac štitonoša i t. d. Općinski dom priredio bi se kao kraljevski dvori. Imao je svoju kraljevsku stražu i narod je od njega vapio milost i pravicu. Darovi su splivali sa svih strana i narod je hrlio i klanjao se svome tobožnjem kralju. Bio je oduševljen, što mu je mletačka vlada prepuštala taj narodni običaj«. O istom izboru piše i nadbiskup Milinović u svojoj knjizi (Biač str. 36).

Na dan 29 kolovoza odabirao se je kralj, i taj se je dan prozvao »Biranj«. Toga dana spada i crkvena svečanost, Glavosjek sv. Ivana Krstitelja, pa se i danas ova svetkovina zove »sv. Ivan Biranj«. Na glavici brda Kozjaka podignuta je crkvice na čast »sv. Ivana Birnja«, a pripada župi K. Lukšić, jer je i Lukšić jednom pripadao trogirskoj biskupiji. Danas Lukšić kao i ostala tri Donja Kaštela pripadaju trogirskome dekanatu, a župnik je Lukšića poddekan.

Još i danas je Biranj velika svetkovina. Taj dan je pazar, na koji dolazi svijet iz okolice: iz Zagore,

Thoris Staroga

Trogira, Splita i iz ostalih Kaštela. Pazar je danas na općinskoj njivi povrh nove župske crkve, koja se gradi, dok je do god. 1869. bio na »gornjim vratima«, gdje je danas perivoj i kuće obitelji Bartulica.

Na »Brec« stoji kameni stup, tako zvani »štandarac«, a tako isto i u Štafiliću. Bio je i u Novome, ali je pred mnogo godina dignut, jer je smetao prolazu. Predaja kaže, da ovaj »štandarac« potječe iz doba francuskoga gospodstva u Dalmaciji. Kaštelani su naime u ono doba bili protiv Francuza i nije im bilo drago potpaсти pod njihovu vlast. Kada se je približavala francuska vojska i kada su prve izvidnice stigle u Kaštela, — vidi knjigu Erber Storia della Dalmazia dal 1797—1814 str. 83 — ubiše jednoga njihovog vojnika. To je odmah bilo javljeno generalu Marmontu, koji se je sa svojim štabom nalazio u Šibeniku. Marmont gnjevan zapovjedi, da se za kaznu imaju razoriti sva tri Kaštela. Na velike molbe i poklonstva poglavica mjesta promijeni svoju odluku. Ali za to naredi, da se u svakome selu poruši po jedna kuća, i da se na uspomenu toga zločina postavi kameni stup kao znak, da se ne bi netko bunio protiv francuskog gospodstva.

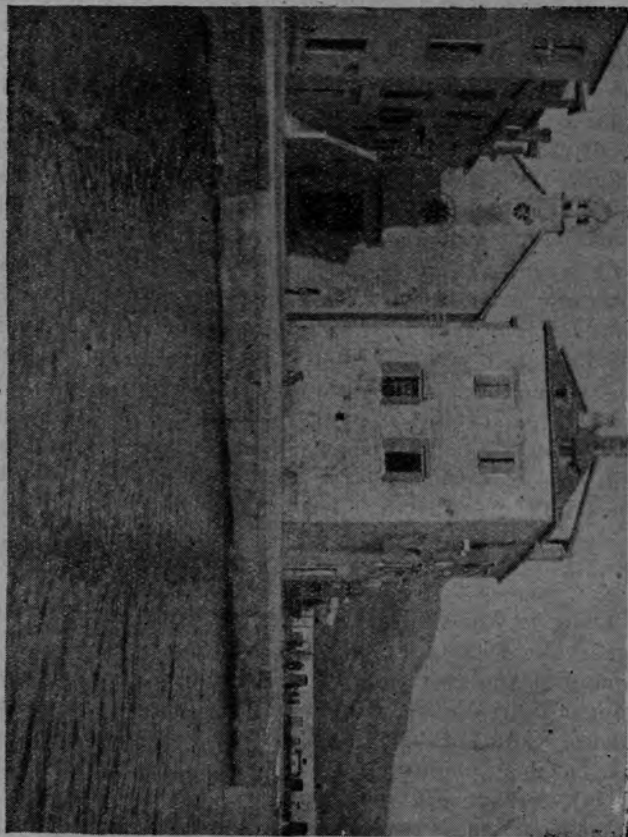
5) KASTEŖO CEGA

Ovaj je kašteo sagradio god. 1501 Andrija Celio-Cega, kako se čita iz natpisa. Natpis na njemu glasi: »Domum Hanc munitam Rei Publicae nec non Augustissimo Statui Veneto Dicitum Hec opus proprio Aere Andreas Celius P. MCCCCCI« On se je do danas sačuvao u dosta dobrome stanju, a nalazi se u blizini sadašnje župske crkve.

Od god. 1494 Andrija kao supra-komit (današnji podadmiral) za vrijeme svoje službe nosio je zlatnog krilatog lava (sv. Marka) na svojoj galiji. Ovaj grb je doživio raznih promjena, jer je svaki ogranak stavljao u dotični grb nešto od plemićke kuće svoje žene.

Predaja je, da je ova obitelj prastarog porijetla iz Rima. U početku se zvala samo Celio, od starih rimskih Celija, od istoimenog brežuljka i to jednoga od onih sedam, na kojima je bio sagrađen stari Rim. Je-

dan potomak ove obitelji, po svoj prilici je došao na ove strane u vrijeme rimskih ratova proti Ilirikumu. Svakako je stalno, da se je ova obitelj najprije naselila u Trogiru, i kao plemićka ubrojila se u plemstvo onoga grada. Zbog junačkih djela dobila je mnoge povlastice

Kašteo Cega

i zemljišta. Kad se je obitelj umnožala, razdijelila se je na razne ogranke, tako da su uz prezime morali nadodati i nadimak, da ih se može razlikovati. Osim toga su uzimali i prezime obitelji raznih žena, od kojih su postali baštinici. Tako god. 1212 Juraj Celio bi

prozvan »Ciga« od venecijanske riječi »cigare«, jer je imao oštar i jak glas kada bi govorio. To se je kasnije modificiralo i promijenilo u blagoglasnije »Cega« i tako ostalo. Nu narod još i danas zove prvobitnim imenom Ciga.

Obitelj Cega imala je između ostaloga posjeda i sav Radošić, danas selo iza Kozjaka, koje pripada općini Lećevičkoj. Ovaj prastari feud bio je ostavljen u vječito nasljedstvo muškim potomcima. Nu Ugolino, nadbiskup splitski i njegov brat Josip, koji su bili od iste obitelji, tražili su pravo na taj posjed, ali Ludovik izda presudu god. 1358 i osta feud u nasljedstvo muškićim one porodice. Ovaj posjed nije spadao u trogirski teritorij, ali ga Petar Cega podvrže god. 1386, jer je on imao polovicu feudalnog prava, a drugu polovicu je kupio za 500 dukata od Josipova sina. Pošto Matej sin Petrov, nije imao muškog odvjetka, nego jedinu kćer Pelegrinu, kralj Sigismund god. 1397 dade joj povlasticu, da može nasljedno pravo imati kao i muški. Ona se udade dva puta, a drugi put za Petra Cippico, po čemu je obitelj Cippico imala pravo na feud u Radošiću i to sve do posljednjih vremena prošloga vijeka.

Današnja obitelj Cega ima i danas muških potomaka uglednih i vrijednih, kao Dr. Leonard, liječnik u Starome, i njegov brat Ivo, banski savjetnik u miru. Natrag 48 godina i to od god. 1869—1892 bio je općinski liječnik i načelnik Dr Jakov Cega. Bio je ugledan i uplivan čovjek, a osobito je zaslužan za vrijeme narodnog pokreta u Dalmaciji. Mnogi se postariji ljudi i danas sjećaju, osobito siromasi i nevoljnici »dobroga i milostivoga načelnika Cige«.

6) KAŠTEO ANDREIS

Ovaj kašteo sagradiše god. 1600 braća Ivan i Pavao Andreis. Bio je sagrađen u blizini kaštela Cega i to oko 35 metara daleko. Danas ne postoji, ali mu se i danas vide temelji u moru. Na tlorisu Staroga od god. 1704, vidi se i ovaj kašteo, koji je bio veći od kaštela Cega.

Stari »Andronici« iz Trogira, a sada Andreis, imali su vrlo znamenitih i učenih ljudi i odličnih časnika. Između svih ostalih bio je na glasu Trankvillo, koji je bio tajnik kralja ugarskoga Ivana Zapolje. Bio je glasovit govornik. Obnašao je čast poslanika u Francuskoj i Engleskoj. Dosta je napisao u pjesmi i prozi. Iz ove obitelji bio je i Vicenco, biskup Oticenski, poslanik bana Berislavića kod Pape Leona X. Još su bili biskupi iz ove obitelji: Frane u Ninu, Jerolim u Korčuli, a Ivan u Hvaru.

Kralj Bela, bježeći pred Tatarima u Trogir, udijelio im je mnoge povlastice, i potvrdio imanja u Ljubitovici, Prapatnici, Suhom Docu i Prgometu.

Danas ima ovih obitelji po mnogim mjestima u Dalmaciji, kao na Šolti, na Korčuli, u Blatu i na Braču. Iz ove obitelji potječe i povjesničar Pavao Andreis, koji je napisao povijest grada Trogira.

II. CRKVA

1) ŽUPSKA CRKVA

Kapela sadašnje župske crkve duga je 6 m. a široka 6 m., dok je njezina lada duga 19 m. a široka 10 m. Ona je posvećena sv. Ivanu Krstitelju. Sagrađena je god. 1714 trudom i troškom seljana K. Staroga, za vrijeme župnika Don Vicka Sinanovića i crkvinara: Ivasović Jurja, Biluš Vicka i Biliškov Nikole, kako svjedoči natpis nad glavnim vratima, koji glasi:

D. O. M.

Ad Honorem Deiparaeq. Dei Praecursoris Nos Villici C. Veteris Propriis Sumptib. Ac Labore Strveturam Hujus Ecclae Sub Procuratoribus Georgio Ivassov Vincentio Bilus Et Nicolao Biliscov Praeside Parocho Vincentio Sinanovich Construximus

Anno Dni MDCCXIV.

Ona je sagrađena izvan zidina sela i to u neposrednoj blizini mora. Posvećena je god. 1723 od trogirskoga biskupa Antona Kadčiča, kako svjedoči natpis, koji je u kapeli velikog oltara uzidan na ulaznim vratima sakristije, i glasi:

Hanc Aedem Divo IO. Baptae Sacram Antonius Kadcich Epus Troguriens. V. Id. Julii MDCCXXIII Inauguravit. Pro Die Festo Dedicationis Lvu B. B. A. A. Philippo Et Jacobo Solemni Stata (to jest statuta) Aeternumque XL Dierum Indul Gentia Eam Anniver. saria Inaugurationis Memoria Obeuntibus Impertita.

Pred 40 godina posvećenje crkve se je svetkovalo na 1 svibnja na blagdan sv. apstola Filipa i Jakova, i u ovaj dan nije nitko radio. Kada je većina puka počela raditi na ovaj blagdan, to je god. 1922 izvanjska svečanost posvećenja, dozvolom Biskupskoga Ordinarijata u Splitu, prenesena na prvu nedjelju mjeseca svibnja.

Na dnu crkve kod ispovjednice i to sa južne strane zida, nalazi se slijedeći natpis:

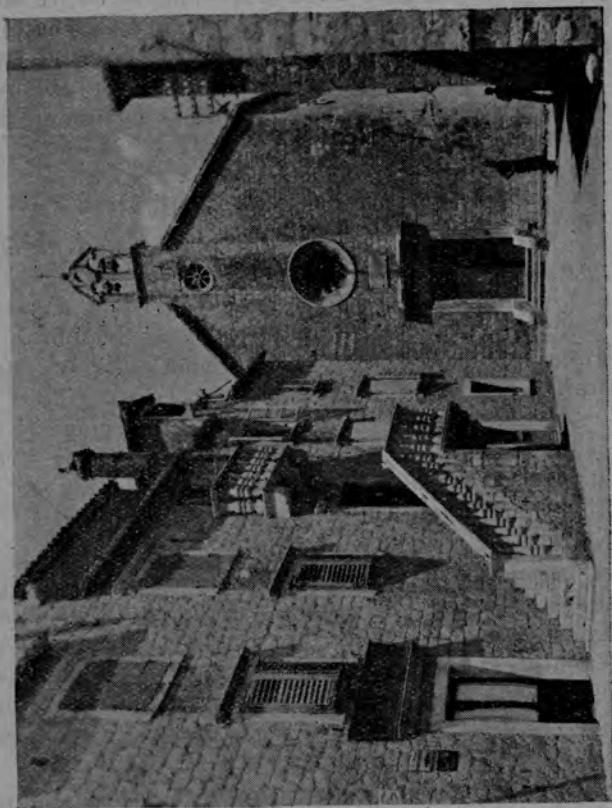
D. O. M.

B. V. M. Divoq. IO. Bapte Et C. Ecelam Hanc Cvm Quing. Alta Rib. Solemni Ritv Dedicavit RM M Pax Iordan Epus Tragurie KAL Maii MDCXLI Singvlisq Fidelib Illam Visitant B V S. Ipsa Die Annun In Anni Versaria Avt QVADAGITA Dierum In Dvlgentie In EO (mjesto For) Ma Eccle Cocessit.

Iz njega saznajemo, da je ovu crkvu, koja je imala pet oltara, na 1. svibanja 1641. posvetio na čast sv. Ivana Krstitelja trogirski biskup Pace Jordan. Ne zna se kada je sagrađena. Po svoj prilici odmah iza god. 1500. naime, kada su se oko kaštela počela osnivati naselja. Kada su se oko god. 1641 dolje svi nastanili, onda je sigurno crkva bila posvećena. U maticama od god. 1621 spominje se crkva sv. Ivana Krstitelja, a bit će se po svoj prilici spominjala u prvašnjim maticama, koje su izgubljene. U sadašnjoj župskoj crkvi ima grobova* od god. 1607.

Vjerojatno je crkva bila sagrađena na istome mjestu na kojem i sadašnja. To potvrđuju ovi razlozi: 1) Predaja nam nije ništa sačuvala o položaju, na kojem je bila sagrađena ova prva crkva, posvećena god. 1641. U malome selu, kako je selo Stari, teško da se zametne svaka uspomena o župskoj crkvi sa pet oltara. Po običaju onih vremena u župskim crkvama i oko istih kopalo se je mrtvace. Kada su se gradile kuće između zidova ili seoskih mira, ili kada su se krčile zemlje u neposrednoj blizini Staroga, našli bi se sigurno temelji crkve, grobovi i kosti; 2) Postoji tlo-ris sela Staroga izrađen dne 8/11 1704 od Frane Giura, po naredbi Jerolima Cippico p. Ivana. Odmah iza naslova nacрта naznačena je »Chiesa Parochiale« (župska crkva), i vidi se u nacrtu, da je bila na istome položaju na kojem je i sadašnja. Nacrt stare župske crkve odgovara sadašnjoj osim kapelice i sakristije. U kapelici je kip Bl. Dj. Marije od Ružarija, koji se spominje u inventaru od god. 1759. Po tome su sakristija i kapelica sagrađene kasnije, a dokaz je i taj, što i jedna i druga nijesu vezane sa zidom crkve, već su građene napose. U nacrtu se vidi oko crkve »čematorij«,

koji je uklonjen u drugoj polovici devetnaestoga vijeka. U nacrtu se vidi izbočina na sjevernome ulazu, koja odgovara stubama, koje još postoje. 3) U sadašnjoj crkvi ima na grobovima natpisa iz god. 1607—1613—1718—1719—1776. Po tome se može ustvrditi, da su grobovi ostali gdje su bili, a crkva je god. 1714

Zupska crkva

bila produžena i proširena, odnosno pregrađena. Osim kapele presv. Sakramenta, sva je crkva popločana grobnim pločama bez okvira. Na pročelju su dvije rozete (zvijezde). Zvonik je malen »na rimsku«. U glavnoj su ladi tri lijepa (jajasta) ovalna prozora. Vrata su troja. Interesantno je, da pragovi i nadvratnik sjevernih i južnih vrata nijesu jednake izradbe.

God. 1859 bila su dobavljena dva zvana, ali su god. 1915 bila rekvirirana u ratne svrhe. God. 1925 dobavljena su dva nova zvana kod ljevaonice Cukrov u Splitu.

Prosti veliki luk nad dvama uzidanim pilonima dijeli Svetište od lade. Vrata na sakristiji sa zapadne strane sazidana su god. 1913, a otvorila su se na istočnoj strani druga. Oko crkve je bio sazidan »čematorij«, jer se je do god. 1836 ukopavalo mrtvace u crkvi i okoline. Kako je to smetalo prolazu, god. 1874 uklonjeni su grobovi i »čematorij«. Kostii su bile sahranjene u jedan grob u crkvi.

2) OLTARI ŽUPSKE CRKVE

U crkvi ima pet mramornih oltara. Glavni oltar t. j. presv. Sakramenta i Gospe od Ružarija sagrađeni su u stilu renesanse, dok su drugi sagrađeni u baroknom stilu. Na glavnome je oltaru lijepo Svetohranište i Gospina slika. Osim toga su na njemu slike sv. Ivana Krstitelja, sv. Ivana Evadeliste, sv. Ivana Ursini — trogirskoga — i sv. Frane Ksaverija. Na ovome se oltaru štuje Ime Marijino. U lađi i to na desnoj strani su oltari: sv. Križa i Gospe od Ružarija, dok su na lijevoj strani oltari: Duša čistilišta i sv. Felicija.

Na oltaru sv. Križa je slika sv. Jurja i veliko drveno Propeće. Na oltaru Gospe od Ružarija su slike Gospe od Ružarija, sv. Antuna, sv. Dominika, sv. Ruže, sv. Kordule, sv. Katarine, sv. Karla Boromejskoga i sv. Ursule. Iz upisnika računa koncem i početkom XVIII. i XIX. vijeka razabire se, da je na sv. Ursulu bila pjevana misa i njezini životi. Oko ove slike u medaljonima naslikana su otajstva sv. Ružarija.

Blagdan Gospe od Ružarija svetkuje se i danas u prvu nedjelju mjeseca listopada. Poslije podne je procesija oko sela, u kojoj se nosi kip Gospin. U večer je vatromet i rasvjeta oko sela i crkve električnim žaruljama. Na ovaj je blagdan veliki sajam, mnogo veći nego na Biranj, na koji dolazi mnogo naroda iz Zagore, svih Kaštela, Solina, Trogira, Šolte i Brača. Mnogi radi zavjeta Gospi dolaze bosii, čak iz sinjske krajine.

Na oltaru Duša čistilišta je slika Gospina (Gospe od Zdravlja), sv. Ignacijo Loyolski i sv. Roko. Pred sto godina, kako pripovijedaju stari ljudi, blagdan sv. Ignacija se je svetkovao mnogo više nego danas, tako da nije nitko radio. Dolazilo je mnogo svijeta iz svih Kaštela, a danas skoro nitko. U taj dan bi se mlade nevjeste oblačile u vjenčano ruho. Prije mise se i danas blagoslivlje voda posebnim blagoslovom. Mnogi nose tu vodu kući i upotrebljavaju je za bolesnike.

Na oltaru sv. Felicija je slika sv. Grgura I. Velikoga (po golubici), sv. Stjepana prvomučenika, sv. Ambrozija i sv. Mihovila Arhandela. Ovaj je oltar u početku bio posvećen sv. Kristoforu. U nekim inventarima se je nazivao oltarom **Gospe od Začeca**, dok u nekim spisima se je nazivao i oltarom **Gospe od Milosrda**.

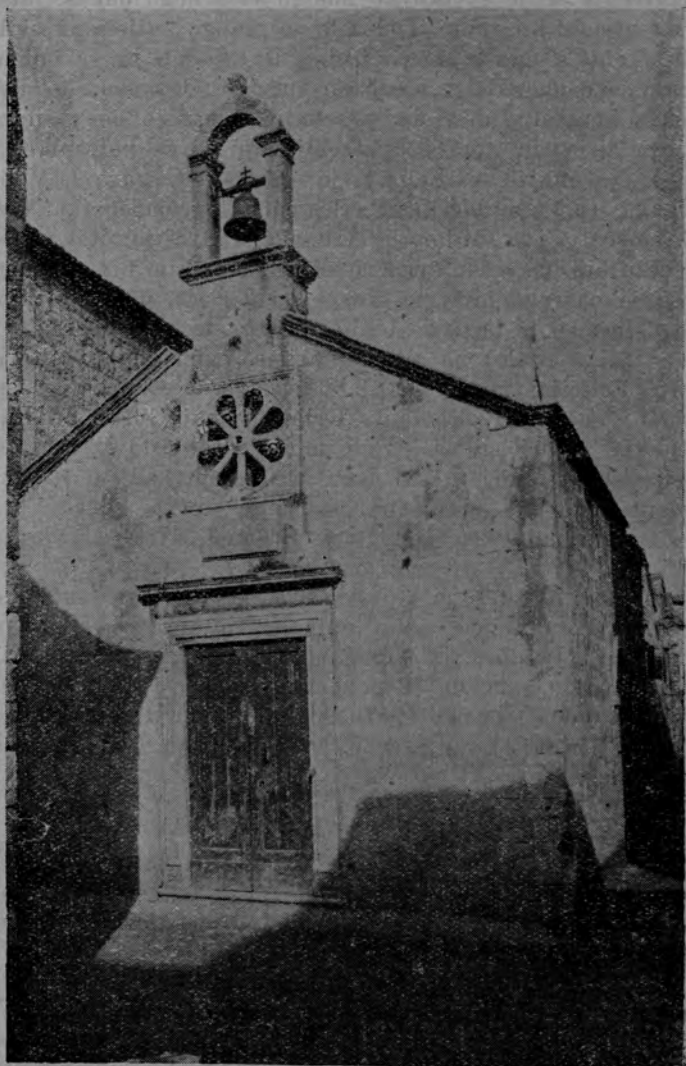
Slike (pale) na svim oltarima, osim one na oltaru sv. Felicija, posve su slabo sačuvane. Osim toga su slabo sačuvani oltari sv. Križa i onaj Gospe od Ružarija, — jer su sa strane mora. Pretpostavlja se, da su slike i oltari u isto doba sagrađeni, kada je sagrađena, odnosno proširena, sadašnja crkva, jer se svi oltari spominju u inventaru od god. 1759. Možda je bilo i starijih inventara, ali su po svoj prilici izgubljeni. Može se pretpostaviti i po tome što su slike na svim oltarima, osim onih na oltaru sv. Felicija, mnogo potamnile. (Pregledavajući pale na svim oltarima, opazio sam, da je palu na oltaru sv. Felicija naslikao god. 1800 Petar Bezzi). Na zidu visi slika sv. Ivana Ursini, koju je god. 1932 darovao Ivasović Ive p. Marina.

3) CRKVICA SV. JOSIPA

Kapelica je duga 3 m. a široka 2½ m., dok je lada duga 7.50 m. a široka 5 m. i nalazi se na »gornjim vratima«. Sagrađio ju je god. 1695 Lelije Cipico. Na pročelju crkvice je natpis, koji glasi ovako:

D. O. M.

»Lelius Cippicus Coriolani Filius Triremis Dalmatiae Praefectura. Functus Sacellum hoc Deiparae ac Divo Josepho dicatum Ut Suae suorumque pietati morem gereret. Utque cultum in Villicis hujus Castri augeret. Aere proprio construendum curavit. Anno

Crkvica sv. Josipa

Salutis MDCXCV«. U kratko ovaj natpis hrvatski glasi: Ja Lelije Cippico sin Korijolanov sagradio sam ovu crkvicu o svome trošku na čast sv. Josipa god. 1695, da time seljani Staroga budu što više iskazivali čast Bogu.

U njoj je samo jedan mramorni oltar. Na njemu je mali kip sv. Josipa, što ga je darovao god. 1910 mješćanin Don Josip Ceresatti. Na pročelju je rozeta (zvižda) od kamena. Nad pročeljem u bijeloj stijeni, fino izradenoj, je zvonik »na rimsku«. Zvono je bilo nabavljeno god. 1774 i težilo je 25 kg. Ovo je zvono god. 1933 puklo i prodano je ljevaonici Lebiš u Zagrebu. Kod iste je nabavljeno novo zvono od 40 kg. koje je bilo svečano blagoslovljeno dne 24/9 1933 u XVI. nedjelju po Duhovima.

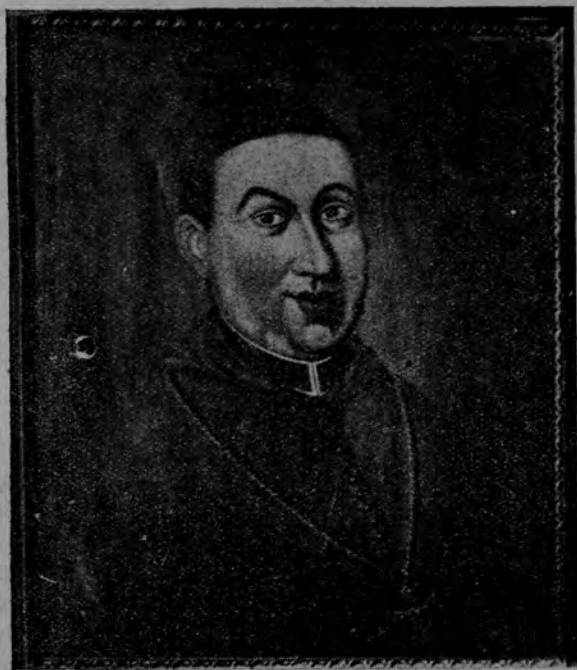
Uoči blagdana sv. Josipa od davnine djeca nose vjenčiće svježeg cvijeća kojim kite unutrašnjost i pročelje crkvice, tako da je na sam blagdan sva u cvijeću i zelenilu. Do god. 1934 oko nje su se postavljali gleboći (veliki puži) napunjeni uljem, tako da je bila rasvjetljena. U ovoj se je crkvici krstio dne 21/8 1721 Lelije Cippico, posljednji nadbiskup splitski i primas Hrvatske. Rođen u Trogiru dne 11/8 1721, a umro u Splitu dne 24/3 1807.

O njemu piše u »Listu Biskupije« od god. 1940 na strani 45 Dr Urban Krizomali slijedeće: Bio je posljednji nadbiskup splitski, te primas Dalmacije i čitave Hrvatske od god. 1784—1807.

U knjizi rođenih u arhivu župe Trogira (Matica VI. od god 1717—1745) na strani 16 čitamo slijedeće: »In Castro Veteri Cippicorum die Jovis 21 Mensis Augusti 1721 in sacello nostro — Ego Prov. Francisus Cajetanus Cippico, Dni Hieronymi Filius, de licentia Rev. Dni Vicentii Jurilei canonici et vicarii capitularis Tragur. nec non praemonito Rdo Dno Joanne Casotti, parrocho huius Castri, baptizavi infantem natum die Lunae 11 a dicti Mensis ex DD. Coriclano Sebastiano Felice Cippico, Fratrem moloe germano et Magdalena de Bartholatijs, coniugibus cui impositum fuit nomen Laelina, Tiburtius. Patrinus fuit Illmus et Excimus D.D. Ioannes Delpinus, Patritius venetus Illmi et Excmi Dni Dni Ioannis Equitis Filius«.

Iz gornjih podataka raspoznavamo da je djed našeg nadbiskupa bio Jerolim, a otac Koriolan. Očev brat, stric nadbiskupa, svećenik Franjo obavio je sveti obred krštenja u kućnoj kapeli dvora t. j. u crkvi sv. Josipa u K. Starom.

U matici rođenih nadodano je kasnijom rukom, iza kako je Lelije postao nadbiskupom slijedeće: »Fu eletto vescovo di Seben. li 4 ottobre 1783, li 20. III.

Lelije Cippico splitski nadbiskup (1784 1807)

1784 vescovo di Traù e poi in luglio seguente Arcivescovo di Spalato e Primate».

Papa Pijo VI. imenovao ga je najprije biskupom Šibenskim 4 oktobra 1783, ali dojuče godine bi posvećen za biskupa trogirskog te malo kasnije dne 4 jula 1784 (dakle ukupno kroz devet mjeseca) postade nadbiskupom splitskim.

Svoje nauke svršio je u Trogiru. Postade najprije kanonikom a zatim arhidakonom rodnog kaptola.

Pontifikat Cippica je vrijedan i dostojan spomena radi njegove velike revnosti za promicanje kulta, radi ljubavi prema siromasima, radi gostoprимstva i velikodušnosti.

U Splitu je nastupio svoju dužnost tek 8 veljače 1786 radi haranja kuge u gradu i varošima.

Umro je dne 24 ožujka 1807 u dobi od 86 godina.

U maticama umrlih stolne crkve u Splitu nalazimo ubilježeno o smrti nadbiskupa slijedeće: Addi 31 marzo 1807. L'illmo e Revm Monsignor Lelio de Cippico dignissimo Arcivescovo di questa Metropolitana e Primaziale Chiesa d'anni otanta cinque (zapravo 86!) passò da questa a miglior vita li 24 corrente alle ore due pomeridiane, munito dei SSmi Sacramenti ed oggi (31-III-1807) gli furano fatti i funerali da me Canc. Arcidiacono D. Domenico Manola e fù sepolto nella sepoltura arcivescovile nel coro di questo Duomo.

U knjizi rođenih i vjenčanih K. Staroga razabire se, da je on, kao nadbiskup, neke osobe krstio i vjenčao u svojoj kućnoj kapeli u K. Starome.

U župskome uredu Staroga postoji prepis tlorisa K. Staroga od god. 1704 i prepis pisma, po kojem se razabire, da je tloris izradio Frane Giura po naredbi i molbi Jerolima Cippico p. Ivana. Vjerojatno je taj Jerolim bio djed nadbiskupov, a Lelije, koji je sagrađio crkvicu sv. Josipa, brat njegova djeda.

4) GRADNJA NOVE ŽUPSKE CRKVE

Istočni dio zemljišta, na kojem se je počela graditi nova župska crkva, bilo je vlasništvo Perat Pavla p. Ivana. Ovo je zemljište dne 9/10 1860 Perat zamijenio sa crkovnom zemljom »Blato«. Kako je ovo zemljište bilo maleno za gradnju crkve kupilo se je god. 1869 (za 700 forinta) zemljište Dra Jakova Čega, koje se nalazi sa zapadne strane Peratova zemljišta.

Sadašnja župska crkva je bila u trošnom stanju, zato je župski ured dne 11/11 1847 br. 86 zamolio Biskupski Ordinarijat u Splitu da ju zatvori. Ovaj je svojom odlukom od 29/4 1853 br. 697 naredio da se za-

tvori. Kada su se obavili najnužniji popravci Isti naredi dne 18/2 1860 da se opet otvori.

Dok je crkva bila zatvorena, služba Božja obavljala se je u prizemlju kuće Piljić Hypolita na »Brcu« sjeverno od bivšeg zdenca. — Ta kuća danas je vlasništvo Supin Srećka p. Frane. — U kapelici bio je postavljen privremeni oltar sv. Felicija i kip Gospe od Ružarija. Budući je kapelica bila posve malena, puk je za vrijeme službe Božje stao vani na otvorenome: na kiši i na vjetru. Na »Brcu« su bile postavljene klupe, na kojima je svijet klečao. Toga se još i danas dobro sjećaju starci: Škarica Andrija i Benutić Mijo, rođeni god. 1855, osobito Danilo Jerka ud. p. Ivana, rođena god. 1852. Svetotajstvo se je čuvalo u crkvi sv. Josipa, kako se razabire iz predatnika župskoga ureda od 2/5 1853 br. 42. Kako je pučanstvu bilo teško stati na otvorenome: na kiši, vjetru i studeni, na velike molbe Ministarstvo građevina u Beču god. 1854 napravi nacrt i troškovnik za gradnju nove župske crkve u iznosu od forinta 18.065. Tek god. 1857 odobri iz vjerezakonske zaklade iznos od for. 8.611.90 i naredi da u tu svrhu erkovinarstvo i pučanstvo doprinese iznos od for. 9.453.91. Pučanstvo oduševljeno gradnjom crkve i uvjereni, da će Vlada doznačiti odnosnu pripomoć, pripravi materijal, a erkovinarstvo položi kod kotarskog poglavarstva u Splitu iznos od for. 2.703.18. Nu Vlada ne ispuni svoje obećanje, pa je tako sve do god. 1870 materijal bio izložen suncu, kiši i drugim nepogodama, a i novac je ležao bez koristi kod Poglavarstva do 3/9 1870 br. 8748.

Napokon odluče da ju grade na svoj trošak. Bez dozvole Vlade mješćanin inženjer Danilo Vicko god. 1870 napravi veličanstveni nacrt i troškovnik za gradnju crkve. Taj je troškovnik iznašao preko for. 60.000, što je za pučanstvo predstavljalo ogromnu svotu. U tu se je svrhu ustanovio odbor, koji su sačinjavali: Dr. Jakov Cega, Vicko Danilo, Josip Perat p. Pavla, Vicko Tonković Antunov, Andrija Škarica p. Ivana, Ivan Ivanac p. Marka i Felicijo Perat. Članovi odbora preuzeli su na sebe ne samo dužnost gradnje, nego su se obavezali da će odgovarati i svojim imutkom poduzetniku.

Ovaj odbor dne 6/9 1870 sklopi pogodbu sa poduzetnikom Stjepanom Ganza.

U mjesecu rujnu god. 1871 bio je svečano blagoslovljen temeljni kamen. Ovom prigodom izašao je članak u novinama »Katolička Dalmacija«, koja je izlazila u Zadru. Taj je članak bio slijedeći: »Kaštel-Stari 1871. — Polovicom rujna biskup — Marko Kalogjera — blagoslovio je temeljni kamen nove župske crkve. U procesiji k određenom mjestu dva dječaka nosili su kamen, a neke djevojčice alat potrebit za obred. Mjesto je bilo okićeno zelenilom, a za obred je bio pripravljen ukusni osmerokutni paviljon sa četverokutnim trijemom. Sve je vodio župnik Don Jerolim Jelić, a mnogo je pomagala obitelj Danilo«.

Pripovijedao mi je Benutić Jure, rođen god. 1859, da su dječaci, koji su nosili kamen na malim urešenim »ćivirama«, bili Bartulica Frane i moj pokojni otac Gajtan. Dječak, koji je nosio kadinjak, bio je Ivanac Viktorin. Ova tri dječaka služili su pri oltaru. Isti mi je pripovijedao, da su djevojčice, koje su nosile alat potrebit za obred, bile Perat Jerka, Škarica Jerka, Piljić Matija, Ivanac Marijeta, Škarica Marija i moja pokojna majka Vice. O istim djevojčicama pripovijedala mi je Lukas Dome ud. p. Ignacija i Danilo Jerka ud. p. Ivana, rođena god. 1852.

U početku je odbor raspolagao svotom od for. 6.000, pa je tom svotom i materijalom, što ga je pučanstvo još god. 1857 bilo pripravilo, počeo da gradi crkvu. Do ožujka god. 1872 postavili su se temelji crkve, koji su bili duboki 12 stopa, to je po prilici 3.60 m. Osim toga se je sagradio jedan dio zvonika i jedan dio zida povrh zemlje. Pošto je odboru ponestalo novčanih sredstava, dostavi dne 19/3 1872 Vladi oštru predstavku, u kojoj traži pripomoć od for. 8.611.09, koju je obećala još god. 1857. U toj predstavi odbor zahtijeva da ostane isti nacrt, a da će ona gradnju ograničiti na gornji sjeverni dio, koji će biti privremeno dovoljan za obavljanje službe Božje. Za izgradnju crkve po nacrtu neka se pobrinu potomci. U toj predstavi odbor dokazuje Vladi da je potrebita svota od for. 23.372.23 da se potpuno dovrši gornji dio t. j. gornja sjeverna polovica crkve. U ovaj iznos od for.

23.3772.23 ima se uračunati i iznos od forinta 13.000, što ga je pučanstvo doprinijelo. Prema tome, odbor dokazuje Vladi, da je potrebita svota od forinta 10.372.23 i da ona doznači for. 8.611.09, a ostatak od for. 1.761.14 da će doprinijeti pučanstvo.

Kada se je odbor uvjerio da Vlada ne će da doznači nikakovu pripomoć, zamoli Biskupski Ordinarijat u Splitu da mu dozvoli prodati kašteo Cega. Ordinarijat uvaži molbu i dne 26/6 1873 dozvoli prodaju, kojega kupi Rosandić. Osim novca, koji se je dobio od prodana kaštela, odbor je prikupio neku svotu i od pučanstva, pa tom svotom nastavi gradnju. Napokon i Vlada u više obroka i to od god. 1874—1878 udijeli pripomoć u iznosu od for. 5.000. Kada je odbor potrošio sav novac, bio je prisiljen da obustavi gradnju.

Iza toga se zahvali prvi odbor i bude izabran drugi. U ovome drugome odboru bili su slijedeći: Felicije Perat p. Antuna, Vicko Tonković p. Antuna, Josip Perat p. Pavla, Dr. Jakov Čega p. Andrije, Vicko Danilo p. Jakova, profesor u Zadru, Ivan Danilo p. Jakova, Ilija Tranfić reč. Ilinov, Anton Lukas p. Pavla, Jure Škarica p. Ivana, Ivan Ivanac p. Marka i Nikola Škarica, župnik u K. Starome. Članovi odbora dne 14/2 1880 sklope novu pogodbu sa poduzetnicima braćom Ganza. U pogodbi je bilo naznačeno da braća Ganza moraju početi sa gradnjom u mjesecu ožujku iste godine, i da ju moraju dovršiti u tri godine. Članovi i ovoga odbora preuzeli su na sebe ne samo dužnost gradnje, nego su se obvezali da će odgovarati i svojim imutkom poduzetnicima. Odbor prodade neke nekretnine i braća Ganza nastave sa gradnjom. U početku se je dobro napredovalo i skoro došlo do krova. Od god. 1879—1882 Vlada je doznačila pripomoć od for. 1.500.

Kada se je odbor uvjerio da ju ne će moći dovršiti, stade da gradi god. 1883 mlinicu u nadi, da će od njezina prihoda moći malo po malo dovršiti crkvu. Mlinica je bila dovršena kroz nepotpunu godinu, kako mi je pripovijedao Benutić Jure, rođen god. 1859. U tome se je odbor prevario, a braća Ganza podigoše parnicu crkvinarstvu. Braća Ganza dobiše parnicu, a crkvinarstvo je bilo suđeno, da im isplati Kruna

55.748.68 Ono nije bilo u mogućnosti da im isplati tako veliki iznos, stoga bilježničkim pismom Dra Petra Kambera od 17/5 1901 sklopi nagodbu sa nasljednicima pokojne braće Ganza. Po ovoj nagodbi crkvinarstvo je isplatilo od 1/9 1903 do 11/11 1907 iznos od Kr. 29.585 i time su bili podmireni. Od god. 1871—1882 potrošilo se je preko for 40.000. Iste godine 1882 prestalo se je sa gradnjom.

Na molbe blagp. župnika Don Nikole Škarica, kotarsko Poglavarstvo u Splitu dne 28/1 1911 br. 4062 saopćuje, da je osnova za gradnju nove župske crkve bila pregledana od Ministarstva za bogoštovje i nastavu, i da je bila odobrena u cjelokupnoj svoti od Kr. 75.000. Isto je Ministarstvo od 3/7 1913 br. 25606 preuzelo na teret vjerezakonske zaklade iznos od Kr. 55.000 uz uvjet da župljani moraju doprinijeti Kr. 14.000 a crkva 6.000. Iste god. 1913 bila je na licitaciji ponudena gradnja poduzetniku Kaliterna Stjepanu, (koji je umro u Splitu pred godinu dana). Nacrt, po kojem je imao da gradi Kaliterna bio je mnogo jednostavniji od prvoga. U mjesecu svibnju god. 1914 počne da ruši zidove, za koje se je potrošilo mnogo hiljada kruna, i da gradi po tome skraćenome i nepodesnome nacrtu. Uz to je buknuo rat, i gradnja je bila onemogućena.

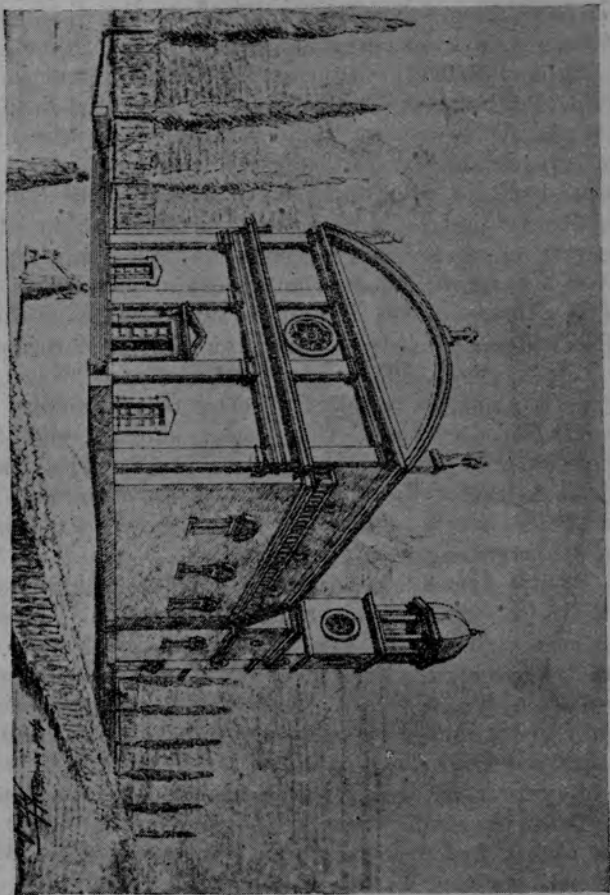
Poslije rata blagp. župnik Don Ivan Lubin uputi molbu Vladi da nastavi sa gradnjom crkve. Vlada izradi novi troškovnik isto po skraćenome nacrtu. Po tome troškovniku potrošak za dovršenje gradnje crkve iznašao je Kr. 1.800.000. Kako Vlada nije doznačila nikakovu pripomoć, a sadašnja župska crkva bila u velikoj pogibelji da se ne sruši, god. 1928 bila je ponovno zatvorena dva mjeseca, dok se nijesu obavili najnužniji popravci. Ovom se je prigodom potrošilo Dinara 14.000. Dok je crkva bila zatvorena, služba Božja obavljala se je u crkvi sv. Josipa.

Pokojni župnik Don Radoslav Katalinić iste godine napravi molbu na Vladu da udijeli pripomoć da se uzmogne nastaviti sa gradnjom. God. 1929 Vlada izradi novi troškovnik isto po ujednostavljenom nacrtu. Po tome troškovniku potrošak za dovršenje gradnje crkve iznašao je Din. 792.747. Sa svim tim troš-

kovnicima, što ih je Vlada izradila, doznači u mjesecu travnju ove godine iznos Din. 2.500.

God. 1936 novoimenovani župnik Ivasović Don Frane i novoimenovani crkvinari: Barišin Ivan p. Mate, Jelinić Špiro p. Pavla, Jurašin Mate p. Srečka

Nova župska crkva

i Lukas Marin p. Jerka odluče da će nastaviti sa gradnjom crkve svake godine, u koliko bude raspoloživih novčanih sredstava. Iste godine zamole svoga mještanina Fanfogna Enca da napravi novi nacrt prema gradnji do sada započetoj. On ga napravi prema na-

misli prvoga projektanta, a na zadovoljstvo pučanstva. Prema novome nacrtu ona bi bila duga 40.73 m., široka 20.85 m. sa zidovima, visoka 14.45 m. a na pročelju do vrh križa 19 m.

God. 1937 počelo se je vaditi kamenje na zemlji »Gosturača« vlasništvo Poparić Šime p. Ante. God. 1938 nastavilo se je sa gradnjom sa južne strane t. j. druga polovica. God. 1939 podiglo se je toliko pročelja, istočnoga i zapadnoga dijela zida, da su se postavili vijenci (kornize). Ako strašni rat, koji bijesni po Evropi, ne zahvati i našu državu, ovog ljeta će se nastaviti sa gradnjom prema raspoloživim novčanim sredstvima.

5) GROBLJE SV. NIKOLE

Mrtvace se je do god. 1806 ukopavalo u župskoj crkvi i oko nje. Od god. 1807 do konca 1835. kako se razabire iz upisnika mrtvih, ukopavalo se je u »čematatoriju«, a rijetko koga u crkvi. Župnik Don Mate Pirak dne 30/11. 1835 br. 136 zamoli Biskupski Ordinarijat u Splitu da isposluje dozvolu od državne vlasti, da se može ukopavati u groblje sv. Nikole. Kako se razabire iz predatnika župskoga ureda od 21/4 1836 br. 34. Biskupski Ordinarijat saopćuje dozvolu Okružnoga Poglavarstva, koja glasi: »Col Suo Vent. Decreto 11 aprile No 570 Communica il Rinto Ordine Circolare due Aprile No 4110/830 con cui venne accordato ai Villici di C. Vecchio l'uso dell'Antico Cimitero esistente presso la chiesa di San Nicolò«. U ovoj se dozvoli spominje staro groblje, jer su se u njem ukopavali tadašnji stanovnici sela Raduna, kojemu je crkva sv. Nikole bila župska.

God. 1836 pojavila se je kolera, od koje je umrlo u Starome 11 osoba, dok je god. 1855 umrlo od iste bolesti 28, a od grize (dizenterije) 18 osoba. Da se bolest ne raširi, državna vlast zabrani ukopavanje u crkvama i oko istih. U tu svrhu za Donja Kaštela bila je određena zemlja zvana »Govnjar — sv. Josip — na kojoj je i sada groblje Novoga i Štafilića. Nu seljani Staroga odmah u početku nijesu htjeli da se ukopavaju u »Govnjaru«, nego na groblju sv. Nikole. U

upisnicima mrtvih čita se, da se je od 4/8 1836 do konca godine ukopalo u »Govnjaru« 6, a u groblju sv. Nikole 20 osoba. U godini 1837 ukopalo se je u »Govnjaru« 22, a u groblju sv. Nikole 8 osoba, dok se je na početku god. 1838 ukopalo u »Govnjaru« samo 3 osobe. Od god. 1838 do danas ukopavaju se mrtvaci na groblju sv. Nikole.

Pripovijedao mi je starac Lukas Marin p. Filipa, da se je groblje natrag 65 godina prostiralo do današnje željezničke pruge. U taj sjeverni dio groblja ukopavali su inovjerce, samoubojice, nekrštenu djecu i one, koji bi umrli od kužne bolesti. Nešto poslije nego se je sagradila sadašnja crkva, uredilo se je i groblje. Oko njega su podigli zidove i postavili ulazna željezna vrata. Najprije su se izgradili zajednički grobovi sjeverno od crkve, a oni istočno od nje god. 1874. Grobovi privatnika, kako se iz natpisa vidi, sagradili su se kasnije. Danas groblje pripada župskoj crkvi, koja s njime raspolaže. Groblje je maleno, pa je od velike potrebe da se proširi, osobito radi izgradnje privatnih grobnica.

6) NATPIS NA CRKVI SV. NIKOLE

Na južnim vratima povrh nadvratnika uzidan je na ploči slijedeći natpis:

† HEAVLA:EPORASEELI:HT FESSISREVIESALVSQ: EGRO
TIS: HICSELVSDERICAPVRGANTVRETCRIMINACVNCTA:
QVAM EGOLVBI MIROTEPSICONDIDITDOMVM:ADHONOREVIDELI
CET:INVICTISSIMOSCOR&PEBIVMI:NICOLAICONE:ETCEORCUMTD

Ovaj natpis na hrvatskom jeziku glasi: Ovo je dvor, ovo su vrata nebeska: Ovdje je počinak umornim, zdravlje bolesnicima; ovdje se čiste zločini, krivice i sva bezakonja. Ovu sam kuću (crkvu) sagradio ja tepčija Ljubimir na čast nepobjedenih Svetih: poglavice Petra, Nikole ispovjednika i Jurja mučenika.

Povjesničari Lucijo, Milinović, Kukuljević i još neki drugi tvrde, da je ovaj natpis prenesen sa crkvice sv. Jurja od Žestinja, koja se nalazi u K Novome.

Perojević tvrdi da je on prenesen sa crkvice sv. Petra od Klobuka, koja se nalazi u K. Novome, jer da je ovu crkvicu oko god. 1088 sagradio tepčija Ljubimir. Vjerojatno je da ovaj natpis nije prenesen ni sa jedne ni druge crkvice, već da je bio od početka na crkvici sv. Nikole. To potvrđuju ovi razlozi: 1) Na samome se natpisu čita, da je crkva posvećena sv. Nikoli. Istina je da se najprije spominje sv. Petra, pa sv. Nikolu i sv. Jurja, ali to je samo iz odanosti hrvatske narodne dinastije prema sv. Stolici, odnosno sv. Petru. Na natpisu crkvice sv. Josipa u Starome, koju je god. 1695 sagradio Lelije Cippico, čita se: »Sacellum hoc Deiparae ac Divo Josepho dicatum«, što hrvatski znači: »Ova je crkvice posvećena Bl. Dj. Mariji i sv. Josipu«. Na sadašnjoj župskoj crkvi, koja je sagrađena god. 1714, stoji: »Ad honorem Deiparaeque Dei Praecursoris... construximus«. Hrvatski glasi: »Ovu smo crkvu sagradili na čast Bl. Dj. Marije i Božjega Predteče t. j. sv. Ivana Krstitelja. U knjižici »U koljevci hrvatske povjesnice« od Kržanić-Barač, čita se na str. 16, da je crkvice sv. Martina u Splitu kod zvanih »zlatnih vrata« posvećena Bl. Dj. Mariji, sv. Martinu i sv. Grguru Papi. Stolna crkva u Splitu posvećena je Bl. Dj. Mariji. U povelji hrvatskog kneza Mutimira od god. 892. ne spominje se crkva Bl. Dj. Marije, već crkva sv. Dujma i Anastazija. Po tome mnoge crkve koje su bile posvećene kojem Svecu, najprije se je radi časti spominjala Bl. Dj. Marija, pa dotični Svetac, kojemu je bila posvećena. Iz ovoga bi se moglo zaključiti da crkvice sv. Nikole nije bila posvećena sv. Petru nego sv. Nikoli. Na odnosnome natpisu se spominje i sv. Juraj, vjerojatno za to, što je ova crkvice postojala prije crkvice sv. Nikole. Povjesničar Andreis piše, da je crkvice sv. Nikole stara, dok za crkvicu sv. Jurja u Starome piše, da je vrlo stara; 2) Na istom se natpisu čita ... hic fessis requie salusque egrotis. Kako je danas oko crkvice groblje, tako je bilo i u tadašnje doba, a u njemu počivaju, koji su za života bili trudni i umorni; 3) Da je ona ploča povrh praga, na kojoj je odnosni natpis, od kakve umjetničke vrijednosti, moglo bi se posumnjati, da je prenesena sa crkvice sv. Jurja ili sv. Petra. Ona

međutim ne predstavlja nikakovu umjetničku vrijednost — nije reljef; 4) Kada bi ta ploča i bila od velike umjetničke vrijednosti, teško je vjerovati da bi stanovnici tih predjela bili dopustili da se prenese u drugo selo; 5) Dosta je udaljena crkvice sv. Jurja i sv. Petra od crkvice sv. Nikole, pa nositi tu ploču bez vrijednosti, nije imalo smisla; 6) Čita se u knjižici »Iz povijesti Kaštela« u kojoj piše sam župnik K. Novoga Don Ivan Vuletin, da povjesničar Andreis i Jelić-Bulić u »Vodi po Splitu i Solinu str. 281« tvrde, da je, u župskoj crkvi u Novome, na glavnome oltaru ista pala sv. Petra i Ivana, što je bila prenesena iz samostana sv. Petra od Klobuka, koji je porušen 56 godina prije nego je sagrađena sadašnja župska crkva u Kaštel Novome. Da je na toj crkvi bio i onaj natpis, koji se nalazi na crkvi sv. Nikole, bili bi i njega prenijeli u župsku crkvu, kako su i tu palu, tim više što je sadašnja crkva u Novome posvećena sv. Petru; 7) U sadašnjoj župskoj crkvi u Starome nalazi se ploča, iz koje se razabire da je prvašnja župska crkva bila posvećena god. 1641. Kako su seljani Staroga uzidali tu ploču sa natpisom — da znadu potomci —, to bi isto bili učinili i stanovnici današnjega sela Novoga, da je odnosna ploča sa natpisom bila na crkvi sv. Petra od Klobuka; 8) Ljubimir je bio ugledan i bogat hrvatski velmoža, dvorski župan, ali nije bio ni knez ni kralj hrvatski, da bi se radi toga stanovnici sela Raduna odnosno današnjega Staroga toliko ponosili i polakomili za tim natpisom. Osim toga nije se niko bavio u to doba arheologijom, a malo ko detaljnim proučavanjem hrvatske povijesti, da bi razumio značenje toga natpisa; 9) Perojević u »Bulićevu Zborniku« piše, da je odnosna ploča sa natpisom do god. 1654 bila na crkvi sv. Jurja od Žestinja, a da je god. 1860 osvanuo Ljubimirov natpis na današnjoj crkvi sv. Nikole. I danas se može svatko uvjeriti, da se ne opaža nikakav znak na crkvi sv. Jurja od Žestinja, po kojem bi se moglo dokazati da je na njoj bila ikakva ploča. Pa kada bi to i bilo, morao bi dokazati, gdje je bila pohranjena od god. 1654 do god. 1860, kada je te godine ta ploča sa natpisom osvanula na crkvi sv. Nikole; 10) Nije mo-

guće ni pomisliti, da bi seljani K. Novoga bili dopustili, da im se njihova starina prenese u Stari. I danas živa živih ljudi u Novome rođenih prije nego je sagrađena crkvice sv. Nikole, koji bi pričali o prenosu toga natpisa, kako se i danas bez temelja priča u Starome, da su oni htjeli zaustaviti brod u Novi, u kojem je bilo tijelo sv. Felicija; 11) Perojević u knjižici »Postanak Kaštela« piše, da je tepčija Ljubimir oko god. 1088 sagrađio crkvu i samostan sv. Petra od Klobuka, a da se selo Radun spominje god. 1089, dok crkve sv. Jurja i Gospe Stomorije u Novome i sv. Nikole u Starome spominju se tek god. 1189. On piše, da su spomenute crkve služile kao župske selu, koje se je naskolo nje prostiralo, ali da su crkve sv. Jurja i sv. Nikole sigurno starije od god. 1189. U knjižici »Iz povijesti Kaštela« na str. 16 čita se, da je crkva sv. Mihovila bila župska selu Lažanima i da je opstojala god. 1104, naime 15 godina kasnije nego se spominje selo Radun. Iz ovoga bi se moglo zaključiti, da je i selo Radun moralo imati svoju župsku crkvu, jer nije moguće da je ono bilo bez nje skoro sto godina, a ta je jedino mogla biti ona sv. Nikole.

Perojević u »Zborniku« piše da je sadašnja crkvice sv. Nikole sagrađena na temeljima stare crkvice. Ovo ne odgovara istini, jer je sadašnja crkvice sagrađena na drugim temeljima, i o tome se može svatko na licu mjesta uvjeriti.

U knjižici »Iz povijesti Kaštela« na str. 55 i 56 čita se ovo: »drži se, — toga je mijenja bio nadbiskup Milinović, — da je crkvicu i samostan sv. Petra od Klobuka sagrađio hrvatski knez Trpimir«. U knjižici »U koljevci hrvatske povijesnice« na str. 17 čita se, da je knez Trpimir sagrađio samostan i crkvu sv. Petra u Ružinicama. U istoj knjižici čita se na str. 51, da je knez Trpimir sagrađio samostan sv. Kuzme i Damnjana u K. Gomilici. Ako je knez Trpimir sagrađio samostane i uz njih crkve, to bi se moglo zaključiti, kako misli i nadbiskup Milinović, da je on sagrađio samostan i crkvu sv. Petra od Klobuka. U knjižici »U koljevci hrvatske povijesnice« na str. 35 čita se, da se ne zna, ko je sagrađio samostan i crkvu sv. Petra od Klobuka, jer se ne nalazi u starinskim ispra-

vama, ali da je opstojao, o tome nema baš nikakove sumnje.

Kako se iz svega ovoga razabire jedni drže, da je crkvu i samostan sv. Petra od Klobuka dao sagraditi tepčija Ljubimir, drugi knez Trpimir, dok treći misle, da se uopće ne zna ko ju je dao sagraditi.

Jedino je stalno, da se Ljubimirov natpis nalazi na crkvici sv. Nikole, i da su seljani tu ploču sa natpisom, koja je bila na staroj crkvi, uzidali na novu, — da ostane uspomenom potomcima, — kako su uzidali i ploču sa natpisom prvašnje crkve, koja je bila posvećena god. 1641.

7. JURIDIČNI NASLOV ŽUPE

U članku »Ruševine Bihačkoga polja« prof. Rutara - str. 41—42 - Bihač II izvješće, Zadar 1896 stoji: »Provalom Tatara god. 1242, Bihačko polje bijaše nastradalo nemalo, a poslije bi podvrženo višekratnom pljačkanju gusara; od tada sva sela sačinjavahu tek jednu župu, a duhovnu pastvu obavljаше dušobrižnik, koji je boravio u Trogiru, a samo blagdanom zalijećao se je u sela. U sv. Nikole u Radunu bijaše krstionica, te je to bila crkva matica starih Bihaćana. Malo prije nego li je radi pojava Turaka imalo nestati ovih sela, Bihaćani ne mogli trpjeti, što im dušobrižnika slalo iz Trogira, a ne dalo stalnoga župnika; te oni osnovaše početkom petnaestoga vijeka nadarbinu (beneficij) sv. Ivana na vrhu Kozjaka«.

God. 1806 francuska je vlada zaplijenila ovu nadarbinu i onu Gospe Stomorije. Iste godine generalni proreditur (upravnik) Dalmacije Dandolo naredbom od 2 X 1806 br. 3634 odredi da se od njihova prihoda daje po 100 forinta župnicima Lukšića i Staroga, a po 200 forinta župnicima Novoga i Štafilića za podučavanje djece. To je bio početak osnovnih škola u Kaštelima, u kojim su župnici i podučavali. Osobito je bio glasovit kao nastavnik Puljas Don Ivan, koji je izučio škole u Loretu.

Blagpk. župnik Lūbin u »Kronici župe« str. 54 i 55 piše slijedeće: »Organičkim dekretom od 26 VI 1849 dalmatinske vlade ukinuta je župa K. Staroga i

ustanovljena je kako izložena kapelañija ovisna o župi K. Novoga s dotacijom fr. 210 izloženom kapelanu. Osim dotacije izloženi kapelan Staroga — kako i svi izloženi kapelani — u pravima i dužnostima bio je jednak stalnom župniku i neodvisan od župnika Novoga. — Kako mi je poznato iz vladinih spisa Ordinarijatu prije sistemacije župa po organiĉkom dekretu, bila je namjera vlade osim financijalnih razloga štednje i neka centralizacija u ustanovljenju izloženih kapelana, tako da je vlada upućivala Ordinarijate na rukovođ kanoniĉkoga prava jozefiniste Tomeka. No osim ukinuća nekih stalnih župa i promjene naziva u izložene kapelanije, faktiĉno nova sistemacija od crkvenih vlasti nije nikada provedena.

U provadanju zakona o kongruu od 19 IV 1885 Dr. Zd br. 47 Vlada je odmjerila izloženim kapelanima dotaciju for. 300 kako pomoćnicima, smatrajući ih po organiĉkom dekretu ovisnim od bližnjega stalnoga župnika. Neki izloženi kapelani bješe od ĉesarevinskoga administrativnoga Sudišta priznati kako neodvisni s pravom na odnosnu dotaciju od for. 500. Provadanjem zakona o kongruu od 19 IX 1898 br. 176 prestala je razlika glede izloženih kapelana, koji su financijalno izjednaĉeni župnicima. Ni danas nema razlike upogled beriva stalnih župnika i nestalnih t. j. amobilnih. Ni kod crkovne vlasti — upogled prava i dužnosti — nema razlike između stalnih i nestalnih župnika, već je razlika u tome što Ordinarij može mnogo lakše premjestiti amobilnog župnika nego stalnog (inamobilnog) i što stalni župnik može imati provizora, a stalna župa kapelana. Iako je K. Stari neodvisna župa, ona je danas amobilna, koja je prije organiĉkog dekreta bila stalna (inamobilna). Iz župskih matica se razabire, da su se dušobrižnici potpisivali »župnik« - »parochus«, a njihovi zamjenici »vicarius parochialis«. Zadnji je župnik bio Don Mate Pirak, koji je u veljaĉi god. 1851 ostavio župu, jer je bio imenovan residencijalnim kanonikom u Trogiru.

8. LITURGIĀNI JEZIK U CRKVI

O. Šimun Milinović u djelu: »Crtice o Slovenskoj Liturgiji«, Zadar 1880, piše: »da se u Kaštelih, osim

„Poslanice i Evandelja” pjeva jošter hrvatski jutrnja na Božić, Vodokršće, Veliku Nedjelju, mrtvačka bogoslužja sa sprovodom, sva pjevanja na Veliku Nedjelju, blagoslovi zdenca i ini blagoslovi prekogodišnji. Dok je običaj pjevati latinskim jezikom, kada je blagoslov sa presvetim Svetotajstvom«. Danas se pjeva sve hrvatski, nema ništa latinskoga. Hrvatski epistular i ritual upotrebljavao se je god. 1759, jer se takovi nalaze u inventaru.

Glagoljska se misa služi neprekidno od god. 1883, dok je ona u uporabi od davnine, o čemu svjedoče dva starinska glagoljska Misala, koja se nalaze u župskoj crkvi, a tiskani su god. 1741.

Župnik Burić Don Bariša služio je od god. 1728—1742 i pisao je matice na hrvatskom jeziku. Sa stalnošću se može ustvrditi, da je on odmah kupio taj glagoljski Misal, netom je bio tiskan i upotrebljavao ga je u sv. Misi.

Još je stalnije, da je služio sv. Misu glagoljsku župnik Bratić Don Jure, koji je služio od god. 1802—1806. U inventaru od g. 1805 spominje se i glagoljski Misal (Mesale ottavo Illirico), dok se više ne spominje ni prije ni kasnije, iako danas postoje takova dva od godine 1741.

Nije isključeno, da nije čitao misu glagoljsku i još koji župnik, iako je pisao matice latinski ili talijanski.

9. BRATOVŠTINE I OSTALE POBOŽNOSTI

Za vrijeme mletačke vlade postojale su slijedeće Bratovštine: 1. Presv. Sakramenta; 2. Sv. Nikole; 3. Gospe od Ružarija; 4. Sv. Ivana Krstitelja; 5. Sv. Jurja; 6. Duša čistilišta; 7. Gospe od Milosrda ili od Začeca.

Za vrijeme francuske vlade sve su bratovštine bile ukinute osim one presv. Sakramenta. Do godine 1922 bratimi presv. Sakramenta nosili su posebnu haljinu zvanu »tunika«; do god. 1934 nosili su u procesiji kip Gospin, a danas ga nose mladići. Osim toga je vlada zaplijenila sva njihova dobra. Po jednoj bilješci od god. 1808 regbi da su im dobra zaplijenjena

god. 1808 ili 1809, jer su ubilježeni troškovi prigodom boravka činovnika demanije »Perù« radi pregledavanja računa crkve i drugih stvari. U toj se bilješki spominju »i Fabbricieri«, pa su i zakonom od 30 XII 1809 uvedena crkvinarstva. Ovaj francuski zakon o crkvinarstvima ostao je na snazi i za vrijeme austrijske vlade, dok nije dne 24 VII 1884 br. 1910 stupila na snagu crkvena »Pouka«. U računima od g. 1811 tri puta se bilježe troškovi za predstavku i odaslanstva, da ostanu zemlje od »Skula« (t. j. Bratovština) za uztišćanje (t. j. uzdržavanje) crkve.

Opstoji ulomak predstavke od 16 VI 1829 u kojoj se traži da se povrate crkvi težačke poboljšice na zemljama, koje su bile zaplijenjene spomenutim bratovštinama. Po bilješkama o pripadnosti nekih zemalja i po pripovijedanju seljana te su poboljšice dobrim dijelom bile povraćene.

Usljed papinskog otpisa - koji opstoji kod Vičić Srećka p. Mije - dne 11 III 1788 Papa Pijo VI dozvoli da se u kući Vičić Grge postavi »Put Križa« s razloga, što nije opstojao u župi.

Prema tome »Put Križa« postavljen je u župskoj crkvi kasnije. U računima crkvinarstva dne 2 IX 1853 ubilježen je trošak od forinta 430 za nabavu 14 okvira »Put Križa« kod Andrije Piperate. Proštenje bratovštine sv. Ružarija postoji od 2 VII 1761. Ovo je proštenje potvrdio trogirski biskup Didacus.

Svibanjska pobožnost po svoj prilici postoji od početka XIX vijeka, jer se na jednoj rukopisnoj knjižici, po kojoj se je otprije obavljala, nalazi napisano: u K. Starome god. 1817. Pobožnost prema presv. Srcu Isusovu uvedena je godine 1915 na blagdan presvetog Srca Isusova.

10. TIJELO SV. FELICIJA

Sv. Felicijo rodio se je u Italiji. Još od malenih nogu bila mu je želja da se posveti Bogu. To je želio i njegov mlađi brat.

Kada se je kršćanstvo počelo širiti, car Dioklecijan uskipi od bijesa, te sa sucaem Maksimijanom izdade naredbu, da se uništi sve što se krstom krsti.

Ali zato ne klone srce sv. Felicija. On dapače nastavi još jačim žarom braniti vjeru Isusovu. Zato, po zapovijedi prefekta Draga, bude uhvaćen i doveden u okovima pred njega. Ovaj drzoviti prefekt odmah mu naredi, da žrtvuje bogovima, ako hoće da izbjegne groznim mukama. Ni pred mitom, ni pred obećanjima, ni častima, pa ni pred smrću ne klone junačko srce sv. Felicija i ne htjede da žrtvuje krivim bogovima. Tada po naredbi Draga bi priveden u hram krivoga boga Serapa; a on netom pristupi na prag puhne u kip, a ovaj se u tili čas sruši. Zatim bude na silu odveden najprije u hram boga Merkura, pa u hram boginje Diane; eda bi im zapalio tamjan; ali i tu pun pouzdanja u svoga Boga, svojim dahom sruši lažne bogove. Na očigled ovakovih čudesa, sav se Rim uznemiri, a bijesni prefekt, predviđajući da će ga ugodnik Božji nadvladati, zapovjedi da ga dovuku k nekom stablu, koje je također bilo posvećeno krivim bogovima.

Došavši sveti mučenik na mjesto kušnje, pomoli se Bogu. Tada svetac zapovjedi stablu da se sruši, i ono odjednom strašnim štropotom pade na zemlju. Tako poruši kumire i svetinje poganske. Kada su sve ovo vidjeli pogani, mnogi prigrlje kršćansku vjeru. Kada je sve to vidio krvoločni Drago, naredi da ga se muči najgorim mučilima i to na onome istome mjestu, gdje je stablo srušio i da mu tu odrube glavu. Kada su ga vodili na stratište, pratili su ga kršćani a i mnogi pogani. Jedan između njih bio je neustrasivi junak, koga je knjiga kršćanskih mučenika zabilježila zlatnim slovima pod imenom Adaukta. Obojica su zadobili krunu mučeništva dne 30 kolovoza po svoj prilici god. 304.

Tijelo sv. Felicija ostave na mjestu, gdje su ga sasjekli da ga raznesu i pojedu zvijeri, ali ga kršćani noću kriomice, sa velikim poštovanjem, pokopaše. Pogani zato doznadu, pa pokušaše da ga opet iskopaju i bace zvijerima. Nu netom počеше da čine to svetogrdno djelo, stigne ih kazna Božja, pa na čudnovati način budu umoreni.

Štovanje prema njemu sve se je više širilo među kršćanima, što nam svjedoče ne samo starodrevne

knjige, nego i kameni spomenici. Iskopine, koje su se otkrile dne. 25 siječnja godine 1904, najbolje govore o velebnoj bazilici, koju na putu od Ostije, blizu sadašnje bazilike sv. Pavla, u VII vijeku podigeše kršćani na čast sv. Feliciju. Na istom mjestu nalazi se i pokopalište, zvano Komadila, u kojem bijaše sahranjeno čudotvorno njegovo tijelo, t. j. na lijevu stranu njegove bazilike.

O prenosu Svečeva tijela u Stari nije ostalo nijedne pismene uspomene osim računa milostinje i trošaka godine 1804—1814 i apostolsko pismo. Velikim zauzimanjem i nastojanjem isposlovao je god. 1804 mješćanin franjevac-konventualac O. Vicko Puljas u Sv. Oca Pape Pija VII čitavo tijelo sv. Felicija. Da je on isposlovao, može se stalno ustvrditi, jer je ubilježeno u računima crkvinarstva u god. 1805 slijedeće: »Strati Padre Vicencu za resto od njegova Arča libara 173«.

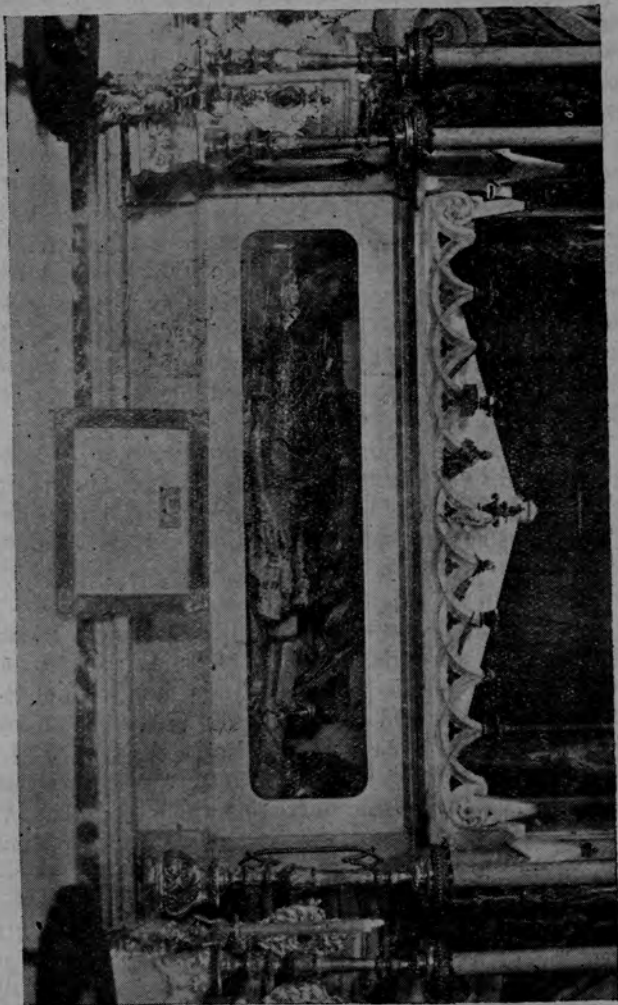
Njegovo je tijelo iz Rima dovedeno u Ankonu, a iz Ankone je prevezeno brodom u Stari po prilici 7 rujna 1804. Kada je brod pristao u Stari i to, kako se pripovijeda, blizu kaštela Cega, narod ga je dočekaio velikim i neopisivim veseljem. Njegovo je tijelo bilo sahranjeno u drvenoi raki i, kako predaja priča, bilo je privremeno postavljeno na oltar Gospe od Ružarija, dok se nije napravila kapela i oltar. Iz računa se dokazuje, da je odijelo Svečeva tijela napravljeno i nabavljeno u Rimu. Od god. 1804 do 1805 bilo je sakupljeno milostinje u čast sv. Felicija libara 7677. U računima crkvinarstva od g. 1805 i 1806 ubilježene su isplate za izgradnju njegove kapele i oltara. U tim se računima spominje proto Kažimir i meštar Menego, koji su radili kapelu i oltar.

U istim je računima od god. 1806 ubilježeno, da je u mjesecu svibnju te godine bio pozvan trogirski vikar (t. j. biskupov zamjenik) kanonik Anton Lubin da obavi obrede prigodom premještenja njegova tijela sa oltara Gospe od Ružarija na njegov oltar.

Kad se je ovom prigodom prenijelo njegovo tijelo na novi oltar, da bude što svečanije, nosilo se je u procesiji iz župske crkve preko državne ceste, niz »gornja vrata«, pa preko sela u crkvu. Od tada se je

uveo običaj, da se u drugu nedjelju mjeseca svibnja, kada se svetkuje njegovo premještenje, uputi procesija iz župske crkve preko državne ceste na »Fule-

Raka sv. Felicija

ženi«, niz »gornja vrata«, preko obale do granice Novoga u crkvu. U procesiji svećenik nosi njegove Moći. Do g. 1894 u procesiji su išla sva školska djeca iz sva tri sela sa svojim učiteljima (-cama). Danas

prisustvuju u procesiji skoro sva djeca iz Staroga i velika većina odraslih osoba. Nekoliko djevojčica u bjelini idu ispred Moći i posiplju cvijeće.

Sv. Otac Papa Pijo VII apostolskim pismom od 18 V 1804 podijelio je potpuni oprost na 30 kolovoza svake godine na blagdan sv. Felicija uz propisane uvjete. Osim toga je uoblastio trogirskoga biskupa, da može podijeliti potpuni oprost dva puta na godinu, i njemu je ostavio na volju da odredi dva dana, koja hoće. Da se dobije potpuni oprost zahtijeva se: a) da se svaki kršćanin skrušeno ispovjedi i pričesti; b) da pobožno pohodi župsku crkvu sv. Ivana Krstitelja u Starome i oltar sv. Felicija mučenika, koji je postavljen u njoj; c) da se pomoli za slogu kršćanskih vladara, za istrebljenje krivovjertva i za uzvišenje sv. majke Crkve. Osim toga je isti Papa podijelio nepotpuni oprost od 200 dana svim kršćanima, koji se skrušeno pokaju i pohode ovu crkvu i oltar Svečev. Svi se oprost mogu namijeniti i za duše čistilišta.

Izvornik apostolskoga pisma nalazi se u okviru povrh oltara sv. Felicija i glasi ovako:

Pius PP VII

Ad perpetuam rei memoriam.

Ad augendam Fidelium religionem et Animarum salutem coelestibus Ecclesiae Thesauris pia charitate intenti, omnibus et singulis utriusque sexus Christifidelibus, vere poenitentibus et confessis, ac Sacra Communionem reffectis, qui Ecclesiam Parochialem, sub invocatione Sancti Joannis Baptistae, Villae di Castel Vecchio, Trauguriensis Dioeceseos, et in ea situm Altare, in quo corpus Sancti Felicis Martyris collocabitur, die trigesima Mensis Augusti, ac in duobus aliis anni diebus per Ordinarium designandis, a primis Vesperis usque ad Occasum solis dierum huiusve singulis annis devote visitaverint, et ibi pro Christianorum Principum concordia, haeresum extirpatione, ac Sanctae Matris Ecclesiae exaltatione, pias ad Deum preces effuderint, quo die primum id egerint, Plenariam omnium peccatorum suorum Indulgentiam et Remissionem misericorditer in Domino concedimus. Insuper eisdem Christifidelibus, saltem contritis, prae-

dictam Ecclesiam et Altare in quocumque alio anni die ut supra visitantibus, et ibidem orantibus, quo die pariter id egerint, biscentum dies de injunctis eis, seu alias quomodolibet debitis poenitentiis in forma Ecclesiae consueta relaxamus. Quas omnes et singulas Indulgentias, peccatorum remissiones, ac poenitentiarum relaxationes etiam animabus Christifidelium, quae Deo in charitate conjunctae ab hac luce migraverint, per modum suffragii applicari posse in Domino indulgemus.

In contrarium facietibus non obstantibus quibuscumque.

Praesentibus, perpetuis futuris temporibus validis.

Datum Romae, apud Sanctam Mariam Majorem, sub Annulo Piscatoris, die XVIII Mai MDCCCIV.

Pontificatus Nostri Anno Quinto

Prema spomenutom apostolskome pismu, biskup trogirski dekretom od 7 III 1806, podijelio je potpuni oprost svake godine uz iste uvjete nabrojene u apostolskome pismu i to: a) na premještenje sv. Felicija, koje uvijek pada u drugu nedjelju mjeseca svibnja; b) na drugi dan mjeseca veljače, kad se svetkuje njegova uspomena. Na drugi dan veljače, Crkva svetkuje i blagdan Svijećnice ili Kandalore.

Dekret trogirskoga biskupa glasi ovako:

Decreto di Santo Felice, Martire

Nel giorno 7 di Marzo 1806.

L'Illustrissimo e Reverendissimo Signore, Signore Giovanni Antonio Pinelli, Vescovo di Traù, avendo letto, e maturamente esaminato il sovrascritto memoriale, a lui divotamente presentato per mezzo di Giovanni Piglich, e Stefano Radun. Procuratori di Castel Vecchio, di questa Diocesi, ad effetto, che anche secondo il volere dell'Eccelso Regio Governo della Dalmazia, si degnasse di ordinare tutte le cose, che si stimeranno di riguardare la venerazione del sacro corpo di San Felice, Martirò, il quale esiste nella Parrocchiale Chiesa della predetta Villa, avendo già prodotto in questa Episcopale Curia il Breve ed il Rescritto Apostolico, già visto e ammesso a nome Sovrano, per la celebrazione dell'offizio e della Messa,

in onore del detto Martire, non che le lezioni da cantarsi al popolo nella predetta Chiesa Parrocchiale, nella ricorrenza del giorno anniversario della traslazione del medesimo, decretando ha ordinato come segue:

A. La festa adunque del medesimo Santo Martire si celebrerà ogni anno del giorno 30 di Agosto, e dal Clero di detta Villa osservando le Rubriche della Chiesa, siccome si concede nel suddetto Apostolico Rescritto del giorno 28 Agosto 1804; si reciterà l'offizio e la Messa del Comune di un Martire non Pontefice.

B. Dopo poi che l'altare della B. Maria V. sotto il titolo di Misericordia, nella medesima Chiesa Parrocchiale, sarà in tal guisa apparecchiato, che possa comodamente ricevere l'Arca col suddetto sacro corpo, allora e non prima, nella seconda Domenica del mese di Maggio prossimamente venuto, la medesima Arca col suo sacro pegno, sarà divotamente e provisionalmente trasferito sul detto Altare, e nessuna delle predette funzioni non si celebrerà non essendo ancora trasferito il sacro corpo, sopra quale traslazione in oltre, dai predetti Procuratori si dovrà ricevere in questa Curia Episcopale l'istruzione e l'ordine, affinché tutte le cose possano procedere come si deve, e con divozione.

C. La memoria di questa traslazione nella ricorrenza del giorno anniversario si celebrerà ogni anno, affinché il popolo nel medesimo giorno, anche nel secondo da Mese di Febbraio possa acquistare l'Indulgenza Plenaria concessa gli dal Breve Apostolico, e ammessa a nome Sovrano, e dal prelodato Illustrissimo e Reverendissimo Vescovo assegnato nei detti giorni.

D. Siccome poi, nell'occasione delle predette funzioni in onore del detto Santo Martire si offriranno dai fedeli dell'Elemosina per la celebrazione delle stesse, affinché non s'introducano insensibilmente alcuni abusi, i predetti procuratori dovranno esporre una Casetta chiusa a tre chiavi, il di cui titolo si dovrà inscrivere Messe, per ricevere l'elemosina di questa natura, delle quali detraendo la nona parte per l'ornamento e necessario mantenimento della predetta Arca col sacro corpo, tutto il resto del denaro a norma del consueto stipendio si dovrà spendere per

la celebrazione de sacrifici della Messa, per l'annotazione dei quali si deve esporre nella Sacrestia della detta Chiesa Parrocchiale un libro speciale, affinché da esso si possano rilevare, e il numero delle Messe, e i nomi dei Sacerdoti, che le celebrarono.

E alla fine, affinché ne resti per sempre una inviolabile osservanza del presente Decreto, un esemplare del medesimo si dovrà dare agli anzidetti Procuratori, ed un altro, con lettera particolare, si dovrà trasmettere alla Regia Superiorità di questa Città, affinché ad essa sieno note tutte le cose stabilite e ordinate dal medesimo Vescovo in siffatto affare, e secondo anche il volere del predetto Eccelso Regio Governo.

God. 1872 bila je skinuta drvena raka, a sagra-dila se je nova od mramora, koja je bila dosta tijesna. Neopreznošću tadašnjega remete, god. 1919 pade opeka na Svečevu raku, probije je i naruši mu glavu. Tadašnji župnik Don Ivan Lubin dao je raku zatvoriti, dok se nije popravila. God. 1925 tadašnji župnik Don Radoslav Katalinić, dozvolom Biskupskoga Ordinarijata u Splitu, dao je popraviti dijelove Svečeve, osobito masku (glavu). Masku je popravio kipar Marin Studin, rodom iz bližnjega sela Novoga. Doprinosom crkvinarstva i pučanstva, ne samo su se popravili oštećeni dijelovi Svečevi, nego se je i raka proširila. Raku je napravio i proširio klesarski majstor Veltolini iz Splita.

God. 1904 veoma svečano se je proslavila stogodišnjica njegova došašća. Na kopnu i na moru su bili razni vatrometi i rasvjete, što je napravio mješćanin Don Srećko Ivasović, a pomagali su mu njegov otac Marin i braća mu Ive i Stipe. Isti Don Srećko Ivasović, župnik u Bistri kod Zagreba, dne 14/12 1939 poslao mi je ovaj izvještaj o proslavi: »Proslava je trajala tri dana. Sve selo bilo je okićeno zelenilom i zastavama, a ja sam bio naručio iz Beča 500 raznih »baluna«, koji su bili povješani na lukovima po selu a najviše oko crkve i na njoj. Prvu večer je glazba držala koncerat na obali i odatile su se puštale samo rokete i zračni »baluni«. Drugu večer je bila rasvjeta na moru i vatromet je bio na jednom velikom brodu. i kroz to je vrijeme glazba držala koncerat na obali.

Treću večer je bio veliki vatromet na »portu«, gdje je na koncu bio prikazan sv. Felicijo rasvjetljen sa bengaličkim svijećama i popraćen velikom pucnjavom. Kroz to vrijeme sve male brodice kružile su po moru ispod obale i bile su rasvjetljene sa bengaličkom vatrom i »balunima«.

U crkvi sam držao ja panegirik (propovijed) o Svecu. U jutro treći dan pjevali su pjevači misu pod ravnanjem maestra Buzotti-a iz Trogira. Na ovu proslavu dohrlilo je mnoštvo naroda iz svih Kaštela, Splita, Trogira i drugih mjesta. Prigodom proslave sami su seljani kitili po selu pod upravom tvoga pokojnoga oca Gajtana, koji je bio glavar sela«.

Slika sv. Felicija, koja je bila rasvjetljena sa bengaličkim svijećama, danas se nalazi kod Lukas Ivana Marinova.

Kako je predaja u selu, mnogi su po njegovom zagovoru zadobili duševno i tjelesno zdravlje, a to najbolje dokazuju mnogi štapovi i zavjeti, koji su visjeli na njegovom oltaru, ali ih danas nema. Nažalost nije ništa napisano niti su naznačene osobe, koje su po njegovome zagovoru na čudnovati način ozdravile.

I danas puk u Starome mnogo štuje svoga odvjetnika i zaštitnika, i u svim se potrebama njemu utječe i moli. Po njegovu zagovoru mnogi i danas dobiju milosti i duševne i tjelesne, pa će ih dobivati i u buduće, ako budu živjeli kao pravi kršćani, i ako budu u vjeri nasljeđovali svoje prede.

11) ŽUPNICI

U župskom arhivu nalazim matice od god. 1621, i od te godine do danas nabrajam sve župnike, koji su služili i posluživali.

Od 1-I. 1621 do 20-IX. 1635 P. Ivan Mlinarić (pisao talijanski).

Od 1-X. 1635 do 31-XII. 1650 nema matica, jer su izgubljene.

Od 1-I. 1651 do 31-XII. 1660 Don Ivan Krstitelj Frardus (tal.).

Od 1-I. 1661 do 31-V. 1668 kanonik Don Ante Bragatto (tal. i lat.).

Od 1-VI. 1668 do 31-XII. 1687 Don Ambroz Racettini (tal.).

Od 1-I. 1688 do 31-XII. 1699 Don Luka Hrelja (tal.)

Od 1-I. 1700 do 31-XII. 1706 Don Vicko Sinanović (lat. premješten u Štafilić).

Od 1-I. 1707 do 31-XII. 1712 Don Ante Simetta (lat. kroz ove godine su mu posluživali Don Ante Cetinčić i Don Nikola Radunov. — Bio je premješten u Grohote).

Od 1-I. 1713 do 5-VIII. 1715 Don Vicko Sinanović (latinski).

Od 13-VIII. 1715 do 31-XII. 1715 posluživali su Don Ivan Jakša, župnik Štafilića, Don Augustin Casotti i Don Frane Studić (pisali lat.).

Od 1-I. 1716 do 16-II. 1719 Don Ante Simetta (lat. kroz ove godine su mu posluživali Don Nikola Radunov, Don Ante Matasović i Don Mate Cetinčić. On je umro u svome rodnome mjestu Novome dne 11-II. 1756 u 68. godini.

Od 16-III. 1719 do 31-VIII. 1719 posluživali su Don Mate Cetinčić i Don Nikola Radunov (pisali lat.).

Od 1-IX. 1719 do 31-XII. 1727 Din Ivan Casotti (lat.).

Od 1-I. 1728 do 31-I. 1742 Don Bariša Burić (hrvatski).

Od 1-II. 1742 do 31-IX. 1744 Don Marko Bojčić (tal.).

Od 1-X. 1744 do 31-X. 1745 Don Jakov Zoccarlić (tal.).

Od 1-XI. 1745 do 31-XII. 1745 Don Ivan Jurjetina Ivaka (lat.).

Od 1-I. 1746 do 31-XII. 1746 posluživali su Don Miho Harambašin, Don Ivan Cipčić i Don Petar Metličić (pisali lat.).

Od 1-I. 1747 do 31-XII. 1749 Don Vicko Koščina (lat.).

Od 1-I. 1750 do 31-XII. 1754 Don Mate Marislavić (lat.).

Od 1-I. 1755 do 31-XII. 1756 Don Jakov Barbarić (lat.).

Od 1-I. 1757 do 31-XII. 1770 Don Ivan Ivaka (kroz ove godine posluživali su Don Ante Celio-Cega i Don Stjepan Ivaka (pisali lat.).

Od 1-I. 1771 do 31-XII. 1782 Don Gajtan Sasso (lat.).

Od 1-I. 1783 do 31-XII. 1784 Don Ivan Perata (lat.).

Od 1-I. 1785 do 31-VII. 1798 Don Grgo Peruzović (lat.).

Od 1-VIII. 1798 do 28-II. 1799 Don Ivan Uzinić (hrvatski).

Od 1-III. 1799 do 31-III. 1802 Don Ivan Perata (lat.).

Od 1-IV. 1802 do 30-IX 1806 Don Jure Bratić (hrv.).

Od 1-X. 1806 do 31-XII. 1806 Don Ivan Perata (lat.).

Od 1-I. 1807 do 20-XI. 1809 O. fra Frane Puljas Remetin (lat.).

Od 25-XI. 1809 do 31-I. 1829 Don Petar Zaneta (lat. i tal. Umro je u svome rodnome mjestu Novome god. 1859 u 80. godini kao župnik).

Od 1-II. 1829 do 31-X. 1832 Don Tema Perat (tal.) Pcmagao mu je od 1-XI. 1831 do 31-X. 1832 Don Mate Cetić, koji je bio glagoljaš i umro je u ovoj župi dne 30-XII. 1837.

Od 1-XI. 1832 do 28-II. 1851 Don Mate Pirak (tal.).

Od 1-III. 1851 do 31 XII. 1851 Don Marin Fabijanae (tal.).

Od 1-I. 1852 do 30-XI. 1852 Don Frane Pervau (tal.).

Od 1-XII. 1852 do 28-II. 1853 Don Dujam Perlin Peruzza (tal.).

Od 1-III. 1853 do 30-IV. 1853 Don Ante Pisturić (tal.). God. 1860 pao je — kao župnik Novoga — sa zvonika, koji je bio u gradnji.

Od 1-V. 1853 do 30-IX. 1853 Don Ivan Danilo (tal.).

Od 1-X. 1853 do 31-XII 1868 Don Baldo Škarica (tal.).

Od 1-I. 1869 do 30-XI. 1869 Don Ivan Poparić (tal.). Umro je u svome rodnome mjestu Novome kao župnik dne 22-VII. 1906.

Od 1-XII. 1869 do 31-XII. 1874 Don Jerolim Jelić. Počeo je pisati matice hrvatski od god. 1872, dok je u početku pisao talijanski.

Od god. 1872 do danas matice se pišu hrvatski.

Od 1-I. 1875 do 30-X. 1914 Don Nikola Škarica.

Od 1-XI. 1914 do 30-IV. 1915 posluživao je župnik K. Novoga Don Ivan Vuletin.

Od 1-V. 1915 do 31-X. 1924 Don Ivan Lubin, koji je bio imenovan kanonikom stolne crkve u Splitu.

Od 1-XI. 1924 do 15-I. 1930 posluživao Don Radoslav Katalinić.

Od 20-I. 1930 do 15-XI. 1934 posluživao župnik Novoga Don Ivan Vuletin.

Od 16-XI. 1934 do 30-VI. 1935 posluživao Don Jakov Fabjanac.

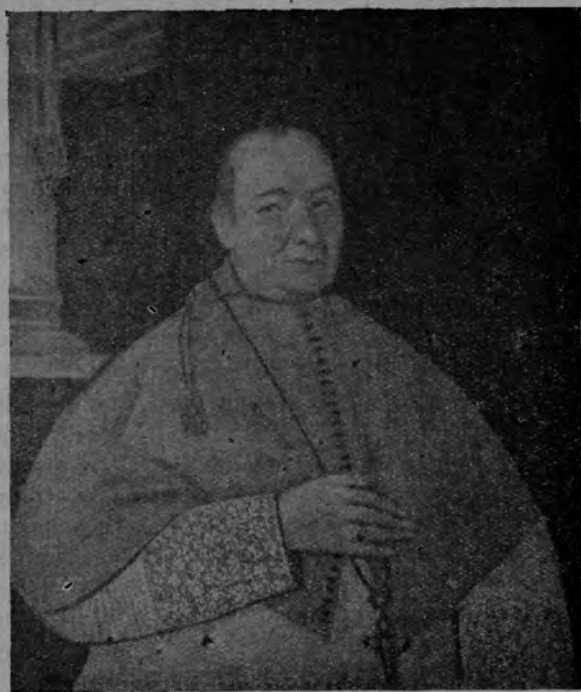
Od 1-VII. 1935 do 31-XII. 1935 posluživao župnik Lukšića Don Frane Ivasović.

Od 1-I. 1936 do danas župnik Ivasović Don Frane.

12) NADBISKUP GRGUR JOSIP SCOTTI

Grgur Josip Scotti rodio se u Starome dne 11-3. 1732, a krstio se dne 19-3. 1732. Na krštenju su mu bili kumovi: Dr. Anton Paladini i Klara Tartalića. Krstio ga je župnik Don Bariša Burić, koji je pisao matice u hrvatskom jeziku. Kada je postao biskup odnosno nadbiskup potpisivao se Josip-Grgur, kako se čita iz njegovih patenata i dekreta. Njegovi su se roditelji zvali Scotti Dominik i Mandalena (ne može se znati majčino prezime po župskim maticama, jer se u ono doba pri rođenju djeteta nije pisalo prijašnje prezime). Njegov se je djed zvao, Scotto Ivan Krstitelj p. Dominika, a baba mu Rosić Justina iz Trogira. Oni su se vjenčali u Splitu dne 2/3 1688. Djed mu je došao iz Milana i nastanio se je u Splitu, gdje su mu se rodila ova djeca: Kata r. 3/3 1690; Dominik (otac nadbiskupov) r. 4/7 1691, Kata r. 20/8 1693, Marija r. 23/4 1696 i Josip r. 29/1 1701. Nadbiskupovi roditelji došli su iz Splita, kako se razabire iz župskih matica, i nastanili su se u Starome oko god. 1722. Ne zna se gdje su se vjenčali, jer njihovo vjenčanje nije upisano ni u Splitu ni u Starome. U župskim maticama Staroga

upisano je, da im se je ovdje rodilo devetero djece, dok se ne zna gdje im se je rodilo najstarije dijete imenom Ana. Nadbiskupov otac Dominik bio je po zanimanju proto t. j. građevni poduzetnik, tako piše u maticama pri rođenju njegove djece. Sa sobom dovede oca Ivana, koji se rodio oko god. 1648. a ovdje umro dne 17/7 1742 u 94. godini. Dovede i majku Justinu koja se rodila oko god. 1656, a ovdje umrla dne

Nadbiskup

28/11 1736 u 80. godini. Njegov otac Dominik, rođen dne 4/7 1691, ovdje je umro dne 18/2 1771 u 80. godini, dok mu je majka Mandalena rođena oko god. 1701, ovdje umrla dne 16/10 1781 u 80. godini. Njegovo najstarije dijete rodilo se je oko god. 1721 ili 1722, a najmlađe god. 1744. Njihove kćeri vjenčale su se ovdje i to: Ana god. 1741 za Malvasija Ivana; Antica I. put

god. 1751 za Rosin Franu a II. put god. 1757 za Rašević Roka; Andrijana god. 1753 za Bonačina Antu u K. Sućurac; Kata god. 1754 za Bakotić Stjepana u K. Gomilicu.

Carlo Federico Bianchi u djelu »Zara cristiana« piše o nadbiskupu slijedeće: On je obnašao sve crkvene časti. Bio je izabran za arcidjakona kapitula u Skradin. Radi zasluga Papa Pijo VI. imenovao ga je dne 14/12 1789 za biskupa u Ninu. Bio je odlikovan vitezom željezne krune. Poradi malarije, koja je harala u Ninu, nastani se u Zadru. U to vrijeme bila je za dugo ispražnjena nadbiskupska stolica u Zadru. Jedno odaslanstvo pođe u Milan, potkralju Italije, da ga zamoli, da bude imenovan nadbiskupom zadarskim neki Jurović. Nu car Napoleon I. svojim dekretom od 10/7 1806 imenovao je nadbiskupom zadarskim Grgura Scotti-a. I ako je bilo nekih poteškoća radi njegova imenovanja kod rimske kurije, sasvim tim god. 1807 potvrdi ga za nadbiskupa Papa Pijo VII. Dne 7/2 1807 bude svečano ustoličen. Prva mu je briga bila da Jurovića imenuje za svoga vikara (zamjenika).

Za vrijeme rata redovnice Bl. Dj. Marije bile su prisiljene da ostave samostan, a on ih primi u jedno krilo svoje palače. Bio je mnogo darežljiv prema siromasima. Upravljaio je zadarskom nadbiskupijom deset godina na veliko zadovoljstvo puka. Umro je na 1. siječnja 1817. Bio mu je obavljen veličanstven sprovod u metropolitanskoj crkvi, i prvi od nadbiskupa bio je pokopan u novoj grobnici, koja je bila određena za nadbiskupe«. Kao ninski biskup dne 16-4. 1793 imenovao je začasnim kanonikom ninske biskupije Don Ivana Zaneta, svećenika trogirске biskupije, rodom iz susjednog sela Novoga. Patenta njegova imenovanja danas se nalazi u župskome uredu Novoga.

Za svoga života nije zaboravio svoje rodno mjesto. U inventaru od god. 1805 stoji da je, kao ninski biskup, darovao dvije dragocjene, u zlatu izvezene, planite sa biskupskim grbom: crvenu i bijelu, koje su i danas sačuvane u dobrom stanju. Osim toga je darovao i jednu misnu košulju (albu) sa dalmatinskim čipkama, kako se vidi na rukavima roketa njegova por-

trajala, koji visi u sakristiji. Predaja je u selu, da je darovao i sliku Bl. Dj. Marije, koja je na oltaru sv. Felicija. U računima crkvinarstva od 4/8 1816 ubilježeno je, da je darovao za izgradnju zvonika libara 3.000. Predaja je, da je god. 1804 došao u Stari iz Zadra brodom zajedno s onima, koji su pratili iz Rima tijelo sv. Felicija. U računima bratovštine presv. Sakramenta ubilježen je trošak, kada je god. 1813 u mjesecu lipnju došao u Stari i boravio kratko vrijeme. Dne 9-9 .1816 ubilježen je trošak za dva broda, u kojem je bio nadbiskup i 16 osoba njegove pratnje. To je bio njegov posljednji posjet Starome, jer je do 3 mjeseca i 22 dana umro. Prema odnosnim računima razabire se da je boravio osam dana.

God. 1815 i 1816 ubilježeni su troškovi za šunku (pršut), za par tukaca, za dvije boce ulja i dvije boce marzarina (najboljega vina), što je bilo darovano nadbiskupu. U sakristiji i danas visi njegova slika (portrait), koja ga prikazuje kao nadbiskupa. Slika je sačuvana u dobrome stanju, i ako je malo nagrizena.

Predaja je u selu, da je njegova rodna kuća bila prema ulazu u crkvicu sv. Josipa, tako da crkvicu od njegove bivše kuće dijeli javni put. Danas je ta kuća vlasništvo nasljednika pk. Barišin Grge. Da ta kuća ostane uspomenom i našim potomcima, treba na nju postaviti spomen-ploču. To je trebalo učiniti god. 1932, kada je bila dvijestogodišnjica njegova rođenja. Zato se mora postaviti god. 1942 na dvijesto desetu godišnjicu njegova rođenja, a sto dvadeset i petu godišnjicu njegove smrti.

13) ŽUPNIK O. FRANE PULJAS REMETIN

O. fra Frane Puljas Remetin bio je franjevačkog reda sv. Otkupitelja. Rodio se u Starome dne 11/1 1767. Na krštenju mu je bilo nadjenuto ime Baldo. Roditelji su mu se zvali Josip i Ivka. Ovdje je služio za župnika od 1/1 1807—20/11 1809.

Ne samo da je narod bio protiv Francuza, nego i svećenici i župnici, jer su oni bili bezvjerci. (Obeščašćivali su crkve i oltare, tako da su Štafiličku crkvu

pretvorili u staju). U selu se priča, da je župnika O. fra Franu optužio Radun Stipe, da je govorio s oltara protiv Francuza i protiv kralja. Tada su ga vojnici uapsili i svezana odveli. Pripovijedao mi je Lukas Ignacijo, rođen god. 1859, da je slušao od starih ljudi, kada su ga vojnici svezana odveli, da je neka žena Trzinka primjetila za njim ironično: Evo vode nevjestu! Na to je majka fratrova odvrtila: Ne upamtila nevjesto! I zbilja ona žena nije upamtila nevjesto, jer joj je jedinac sin neoženjen umro u tamnici. Isti mi je pripovijedao, da ga je uapsio na dnu »Balkunac« srdar (kako je danas starješina žandarmerije) sa rondom iz Segeta. Ovo mi je nešto slična pripovijedala i Danilo Jerka ud. p. Ivana, rođena god. 1852. Ona je slušala od svoga oca Felicija, koji je rođen god. 1805, a umro god. 1888, da je sin Trzinke bio zatvoren u tamnici u Istri, ali da nije umro u tamnici nego kod svoje kuće.

Kako se nalazi u župskim maticama ova se je žena zvala Katalinić-Pičoko Kate iz Novoga, a bila je udata za Trzija Ivana. Ona je rodila trinaestoro djece, među njima je bilo petero muških i osmero ženskih. Jedna joj je kći bila udata za Puljasa, druga za Radunića, treća za Šimetina, a četvrta za Sladu, dok joj je petero umrlo. Od petero muških, ostao je u životu samo jedan sin Tema rođen god. 1807, dok su ostali umrli kao djeca osim sina joj Ante, koji je umro god. 1818 od 17 godina. Taj sin Toma, koji je ostao jedinac, bio je zatvoren u tamnici u Istri, i prema pripovijedanju Danilo Jerke, nije umro u tamnici nego kod kuće. I zbilja se nalazi upisano u knjizi mrtvih ove župe, da je umro ovdje dne 25-I. 1833, i da je belovao dvije pune godine. U istoj je knjizi mrtvih upisano, da su ga liječili vrijedni liječnici.

Piljić Ivan p. Jakova, rođen god. 1821, a umro god. 1863, dok je bio mladić od 18 godina, neko je vrijeme stanovao u Tijesnome kod Šibenika, pa je dne 27/6 1839 prepisao pjesmu, koja govori, kako je Radun Stipe optužio župnika O. fra Franu. Ovako mi je pripovijedala njegova kći Marija, udovica p. Lukas Srećka, kod koje se i danas nalazi njegov rukopis.

Naslov ove pjesme je slijedeći:

Uspomena (satira) od Stipe Raduna i od oca Frane Remetića

Poslušajte, braćo mila,
od Raduna ružna dila:
koji smisli svakojako,
da učini naopako,
Činec' ubit redovnika,
Isusova namisnika:
Remetića oca Franu,
po imenu tako zvanu.
Kome oblast biše data
da bi bio za kurata,
u bijelom selu Starom,
gdi bi čašćen svakim danom.
Bi ugodan svemu puku,
jer bi valjan u nauku;
ali ne bi Radun Stipi,
jer ga imba svegjer slipi.
Govorenja ne slišaše,
koja puku govoraše,
proti Kralju Bonaparti,
sad virujte ovoj karti.
Koga videć' bez zakona,
tlačec' crkve i nji zvona,
pope, fratre, redovnike,
Isusove namisnike.
Redovnice, cvit obrani,
od Višnjega odabrani,
i ostale još divice,
Isusove redovnice.
Al' fra Frane jedno smisli,
dilit' se od ovi misti,
pa otide preko brda,
neka Stipe na nj ne mrđa.
Malo nakon tog zemana,
kako jedno osam dana,
on odluči diliti se
k selu Starom vratiti se.
Dobri pastir svome stadu
za da bude svak' u skladu:
zarad' vire krv proliti
s Bonapartom bojak biti.
Al' mu loša srića skoči,
jed odluči Stipe poći,
iskati ga priko brda,
noseć' sobom vina tvrda.

Kod Puzilic¹⁾ kada biše,
onde ti se susritiše:
prid noge mu odma pade,
i Judin mu celov dade.
Još ga moli vino piti,
i s njime se zagrliti;
jer tužan on ne znaše,
što u srcu Stipe imaše.
Kada ti se pozdraviše,
svojim putem okreniše;
stanputice Stipe pojde,
prvo njega k selu dojde.
Pa s' otide svitovati,
kako će ga moć' izdati.
Jakobinim besideći,
ove riči govoreći:
Braćo moja, sad' se sprayte,
ajmo k sucu Bonaparte,
zać' bo ide oni Frane,
koga išću na sve strane.
Pa odoše k Splitu gradu,
ter ga osvađu sucu mladu.
I tuđe ga osvadiše,
na njegov svaka oboriše.
Otalen se povratiše,
Kaštilim se uputiše,
pa poslaše vitezove,
da mu reču riči ove:
Mi od suca Bonaparte
nosili smo ove karte,
da ti nimaš tute stati,
nit' se vele zadržati.
Pa g' otale povedoše,
i u Split ga odvedoše.
A on svaka podnoseći,
niti riči govoreći.
Kada u Split ti dojdoše,
k sucu njega privedoše,
koji njega čini stavit
u tamnicu ter postavit.
Zarad' isti tizi dili,
s kim su fratra pogubili,
ne budući draga bila
Bonapartu ružna dila;

¹⁾ Mjesto između vode Radun i gaja u Starome.

Pa g' iz grada povedoše
 u Ljubljavac¹⁾ dovedoše,
 da i boje tu razvide,
 svidočanstva da se vide.
 Od imbeni ti svidokov,
 i nji ovi zali skokov,
 ke bez potrib' učiniše,
 dok ga mrtva ne vidiše.
 Ono vrime koj' bijaše,
 u Ljubevcu, koje staše,
 Stipe Radun ne počije,
 neg' se boje zaodije.
 I on ide sim' i tamo,
 miteč' dobro simo tamo,
 proti fratra govoreći,
 svidočanstva zla čineći.
 Kada biše prid poklade,
 ovo pišem nek' svak' znade,
 u Šibenik Stipe ode,
 da potanko sve razvide.
 U grad ovi kada dojde
 iskat konak odma pojde,
 jer bo večer tad' bijaše,
 u dvere se sramovaše.
 Ali mu ga niko ne da,
 a bijaše vrime od leda:
 oštarije sve obajde,
 pa da konak dikod najde.
 Al' ne najde u nijednoga,
 premda biše u dojednoga:
 jer bijahu kaparane
 sve posteje na sve strane.
 Rad' svidokov ovi zali
 koji biju događali,
 za osvadiť jadne sužnje,
 vele veće nego tužne.
 Kada konak pa ne najde,
 premda s pomnjom sve obajde,
 kapitanu on otide
 i reče mu s česa pride.
 Pa ga poče tad' moliti,
 ovako mu govoriti:
 Jadan brate, sad' te molju,
 da n' učiniš sad' na volju,
 Te buletin meni dadeš,
 i učiniš kako znađeš:
 koga kada budem dati
 u dom će me svak' prijati.

Kad buletin Stipe primi,
 malo tada ne zanimi
 rad veseja, kog' imaše
 te ga sobom on nosaše.
 Kako s njime on otide,
 te u kuću odma pride,
 pa buletin daje muče,
 gospodaru one kuće,
 Koji njega tada prime,
 radi karte, koja s njime,
 noću Stipe tud' stojeći,
 niti riči govoreći.
 Kada zora pa zabili,
 iz kuće se odma dill,
 pa otide u dvor suca,
 neka fratra srce puca.
 Pa mu daše potkripljenja,
 da mu čute očućenja:
 koje Stipe kada primi,
 zakune se meju njimi.
 Na kolina tada kleče,
 na propeće ruke meče,
 da opsova Bonapartu,
 pišući on jednu kartu,
 koju posla generalu,
 Kneževiću tako zvanu,
 i da puke uzbudaše,
 proti Kralju te ih slaše.
 I ostala mnogo reče,
 koja ovde ja ne mečem
 rad' kratkosti od vrimena,
 i njegova još imena.
 Da li ovo znajte sada
 privelikog toga jada:
 da kod suda Stipe staše,
 dok s' osuda ne vidjaše.
 Kad osudjen oti biti
 s dušom fratra rastaviti,
 na ijadu osam stotina,
 i suvišje deset godina.
 Prvi petak marča biše,
 kad se ova dogodiše:
 drugi danak tog miseca,
 a ne biše velog Sveca.
 Kad poginu otac Frane,
 plač s' učini na sve strane,
 i koji ga poznavаше
 plačne glase k nebu daše.

1) Tvrđava sv. Nikole u Šibeniku.

Zlo ti jutro Radun Stipe;
 zač bo prvo ne oslipe;
 i zlo će ti uvijek biti,
 neti mu se pokoriti.
 Kleti će te sveti Frane,
 koji primi božje rane;
 svi ostali sveti Oci,
 koji će ti bit svidoci.
 Od tvojega ružna dila,
 ka su fratra pogubila;
 s kojim će te uvijek korit,
 kada budeš s kimen zborit.
 Kleti će te sva stvorenja,
 radi zali govorenja,
 ka si fratru govorio,
 dok ga mrtva nis' vidio.

Nesretniče! što ćeš sada?
 privelikog tvoga jada:
 jer će sasti tvoje tilo,
 gbre neg' je igda bilo.
 Što ti prudi imbeniče,
 i nesrični nesritniče,
 što si ovo učinio,
 a poštenje izgubio?
 Zlo ti bilo i bit će ti,
 jerbo će te svako Kleti,
 čineć ubit redovnika
 Isusova namisnika.
 Sad' ti višje ne ću reći,
 ne ćeš imat mira veći:
 ni jedući, ni pijučii,
 ni ikakvu stvar čineći.

O župniku Puljas Remetinu piše u svojoj povijesti Zlatović god. 1888. »Franovci države presv. Otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji str. 387 i 388« slijedeće: »Mirom potpisanim u Schönbrunu na 14 listopada 1809 bude car prisiljen da dade Francuzima ne samo Dalmaciju, da li i dobar dio Hrvatske... Dočim se francuska vojska u Dalmaciju povrati... nekoji pobjegoše, drugi se u hajduke odvrgli, ali veći dio osumjčenih bijahu pohvatani i na prieki sud u Šibenik dovedeni.

Od franovaca različiti bijahu popisani, ali svi, koji su se česa bojali pobjegoše; samo što župnik Imotske ot. Prgomet i upravitelj župe u Kaštel Starome ot. Remetin Puljas priznavajući se pravednim, ostadoše na svom mjestu. Vojnici ih obadva sputili i na sud dovukli. Bili su osvađeni, da su s oltara proti Francuzima propoviedali.

Ot. Remetin Puljas bijaše mjesto župnika u rodnom mjestu Kaštel Starom, gdje neka obitol od dugo vremena upravljaše crkvnom imovinom, i pošto puk osvadaše upravitelja da mu se ne zna za račune, bi jedan redovnik pozva javno upravitelja, da prikaže račune svog upravljanja. To ne bijaše lasan posao, on pomisli da bi lakše mogao se osloboditi od posljedica pučkog suda, ter kako predava povieda, on osvadi redovnika, da je proti Francuzima govorio i pripoviedao. To bi dosta da su ga vojnici pograbili i u Klis odveli, pak dopratili na prieki sud u Šibenik. Na

sudu je ot. Frano mirno kazivao, da to istina nije, a imao na stotine seljana koji su čuli njegove razgovore i propovijedi; sa svim da drugih dokaza nije bilo o njegovoj krivnji, on je imao isto biti osuđen, kao da je taj prieki sud htio zastraviti svojom okrutnošću puk, kako se ne bi već usudio što pokušati proti Francuzima.

Od osvađenih franjevaca nadoše se prisutni ot. Remetin i ot. Prgomet... ostali se bijahu u inozemstvo sahranili... Oca Prgometa oprostite, oca Remetina osudite i na 22 veljače 1813 osudu proglasite...

Ot. Remetin na 3 ožujka iste godine bi **mušketan** na Šibenskoj poljani i pokopan pod zvonik župne crkve u Varošu.

Predava u puku tvrdi da je ot. Remetin pravedan bio, a od dana njegove smrti Božja pedepsa pade na obitelj nepravednog tužitelja, premda jedna od najbogatijih u onih mjestih, počeo tako nazadovati, da dan današnji drugi uživa njezine kuće, baštine i perivoje, a unuci tiesno žive na milostinji prijatelja.

Ovaj Radun Stipe, koji je optužio O. fra Franu, bio je sin Vicka i Tomašević Vice. Rodio se je dne 28/12 1760, a umro dne 28/3 1838 od nagle smrti, kako se razabire iz matica mrtvih ove župe. On je bio god. 1802 župan bratovštine Bl. Dj. Marije od Ružarija, a g. 1804 bio je u upravi crkvinarstva. I ako je bio vrlo bogat kazna je Božja pala na njega i na njegove unuke. Kuće i baštine su mu unuci Vicko, Stipe i Frane prodali, tako da su nevoljno živjeli. Palača, koja je blizu crkvice sv. Josipa, bila je Radun Stipe, a njegovi ju unuci prodali, i kupio je Petar Šimeta. Danas je ona vlasništvo Pave Šimete. Kako je spomenuto, on je umro naglo, a njegov unuk Stipe, rod. g. 1835, umro je god. 1902 kao siromah, kako je upisano u knjizi mrtvih.

Kako piše u svojoj knjizi Zlatović ne odgovara istini, da je O. fra Frane bio dne 3 ožujka 1813 mušketan na Šibenskoj poljani i pokopan pod zvonik župne crkve u Varošu. On je bio ustrijeljen dne 2 ožujka 1810 sa nekim drugim osuđenima ispod groblja u Šibeniku. Svi su osuđenici bili pokopani na groblju, dok je O. Puljas Remetin bio pokopan u crkvi.

Dne 17/11 1939 župski ured Varoš (Šibenik) pod brojem 519 poslao mi je izvadak iz matice umrlih iz god. 1810, a glasi ovako:

»Al' due marzo 1810

Dalla commissione militare furono sentenziati a morte per affari politici a mottivo dell' occupazione fatta dai Austriaci della Dalmazia nel sospetto Luglio 1809 li seguenti. — Fra Francesco Remetich, fù Parroco a Castelli — Mario Vucemilovich da Varlicca do Barzila — Mate Pogliak, e Ivan Gutto do Mago da Sign, Andria Borta Covich da Zadvarje, Guiseppe Budalich da... Cesto Vincenzo Rubignoni da... e Stefano Botteri da Lesina — oggi furono fucilati sotto Cimiterio, e sepolti in questo nostro Cimiterio. R. P. Remetich fù sepolto in Chiesa«.

U Štafiliću je bio od Francuza bačen niz stube pop Ivaka, što bi se isto bilo dogodilo i popu Vuletinu u Novome, da nije pobjegao na Maltu. Na Malti je proboravio 14 godina, pa se je povratio kući, gdje je umro od kolere u 73. godini života.

14) O. VICKO PULJAS

O..Vicko Puljas bio je franjevac — konventualac. Rodio se u Starome dne 1/4 1734 Na krštenju mu je bilo nadjenuto ime Ivan. Roditelji su mu se zvali Vicko i Ivasović Vice. On je isposlovao da se prenese tijelo sv. Felicija iz Rima u Stari. Također je isposlovao i prenos tijela sv. Vincenca iz Rima na Vis. (Ovo mi je pripovijedao prošle godine starješina samostana o. o. konventualaca u Splitu o. Augustin Ccola. On je bio u samostanu na Visu više godina, i o tome je slušao od starih Višana, a naročito od nekoga Bonačića). Jer je O. Puljas bio zaslužan i veoma ugledna ličnost u Redu, radi toga je bio imenovan tajnikom provincije i provincijalom. O. Ignacije Aljinović, konventualac samostana u Zagrebu, dne 17/2 1939 piše mi slijedeće: »Potražio sam: Acta Provinciae 1788—1827. našao sam u aktima provincijalnog kapitula 1802 u Cresu kod prozivanja vokala: Admodum Rev. P. Magister Vincentius Puglias. respondet: Adsum. Na aktima na zaključnoj sjednici kapi-

tula i on je vlastoručno potpisan: fr. Vincentius Pulias ex Provincialis.

U aktima Provincije među mrtvima 1817 piše: Die... 1817 Issae animam Deo reddidit Adm. R. P. Mag. Vincentius Pulias Exprovincialis.

Sigurno je bio: Magister Sacrae Theologiae. Najvjerojatnije je, da je Magisterium Scr. Theol. dobio u Rimu, gdje je bio u bazilici sv. Petra poenitentiarius pro gente Illyrica (to jest on je bio ispovjednik u bazilici sv. Petra u Rimu za Hrvate, koji bi došli u Rim naročito prilikom hodočašća). — Penitencijariju sv. Petra ima naš Red od vremena pape Klementa XIV.

Je li bio Provincial? U našim kronotaksama i serijama nema ga. Ali pošto u službenim aktima njega se prozivilje i on se potpisuje Exprovincialis, sigurno je bio i Provincial, ako ne svoje rodne dalmatinske Provincije, lako, da je bio Provincialis titularis, jer po starim Urbanskim konstitucijama — od Urbana VIII. — veoma zaslužne fratre imenovao bi generalni definatorij u Rimu za zasluge: Provincialis titularis. Svakako, O. V. Puljas bio je veoma ugledna ličnost u Redu. Čuo sam od starih fratara od pok. O. Malabotića, da je Puljas bio veoma cijenjen i poštovan i da je bio veoma dobra srca, da je sve davao siromasima. Za dugo se je u našoj Provinciji čuvala uspomena na Puljasa. O exprovincijalu Puljasu lako da se nađe u arhivu samostana što god podrobnije o njemu, ali nemam vremena da študiram arhiv.

Starješina samostana franjevac — konventualaca na Visu pisao mi je dne 26/10 1839 br. 21, da je O. Vicko Puljas umro na Visu dne 10/11 1817, i da je ondje pokopan u njihovoj samostanskoj crkvi sv. Jeronima.

15) SVEĆENICI IZ SELA

Svećenici koji su umrli u selu ne bilježi im se mjesto smrti, već onima, koji su umrli u nekom drugom mjestu. 1) Sinanović Don Vicko r. 1671 † 13/8 1715. Dok je bio župnikom sagradila se je sadašnja župska crkva, kako se čita na natpisu; 2) Radunov Don Nikola r. 1688 † 11/2 1756; 3) Celio-Cega Don

Ante sin Ivanov i Grisogono Vice r. 1742 † 4/2 1830; 4) Perata Don Ivan Antunov i Franke r. 4/9 1752 † 22/6 1821; 5) Puljas Remetin Baldo — kao franjevac O. Frane — Josipov i Ivke r. 11/1 1767 † 2/3 1810. Bio je ustrijeljen u Šibeniku od francuske vlade radi političkih razloga, kako je već spomenuto; 6) Perat Don Toma Ivanov i Jele r. 1791 † 15/9 1832; 7) Škarica Don Baldo Ivanov i Bartulica Ivanice rođ. 4/3 1826 † 22/4 1883 u Splitu. Ostavio je župskom uredu ormar i knjige; 8) Danilo Don Ivan Antunov i Šantić Vice r. 4/10 1820 † 2/7 1895 u Zadru. God. 1853 bio je pozvan u Zadar kao suplent za hrvatski jezik na zadarskoj gimnaziji. G. 1863 bio je bez razloga svrgnut sa profesorske službe. God. 1867 prisustvovao je izložbi u Moskvi i na povratku bio je zatvoren u tamnicu, u kojoj je ostao 36 dana istražnog zatvora, te je na 25/11 1867 bio pušten. God. 1868 držao je tečajeve hrvatskoga jezika u zadarskoj čitaonici. Objelodanio je razgovore »Marko i Tadija«, koji su mnogo doprinijeli razbudenju hrvatske svijesti među našim pučanstvom. Suradivao je u »Narodnom Listu« uz Milovila Pavlinovića i Kažimira Ljubića. U početku je bio zastupnik na pokrajinskom saboru u Zadru, a god. 1870 i na cesarevinskom vijeću u Beču. God. 1883 štampao je prijevod djela kardinala Dominika Bartolini-a; sv. Ćiril i Metod. (Ovako je o njemu pisao »Narodni List« god. 1867). Osim toga se je za pokreta na korist glagoljice, iza znamenite Okružnice Lava XIII »Grande Munus«, potpisao sa dvanaesticom svećenika iz Dalmacije u javnome pozivu svećenicima, da se služe staroslovenskim jezikom u sv. Misi. Tom je prigodom izjavio da će početi sa družinom glagoljati na blagdan sv. Ćirila i Metoda. U podlistku »Katoličke Dalmacije« u Zadru pisao je o pitanju, kojim će se slovima štampati glagoljski Misal, da li latinskim ili glagoljskim. Ovdje je ostavio crkvi ćilime, veliku srebrnu žlicu i jedan legat; 9) Škarica Don Nikola Ivanov i Pera Luce r. 11/8 1847 † 4/10 1932. Darovao je god. 1904 crkvi harmonium. (Sva ova deveterica služila su u Starome za župnika); 10) Ivasović Nikola Jurin i Jele r. 11/11 1704 † 4/2 1785 u Šibeniku. Bio je konventualac i zvao se O. Serafin; bio je

starješina samostana, veoma pobožan i veoma zaslu-
 žan za šibenski samostan. 11) Ivasović Filip — kao
 konventualac O. Mate — Matin i Kate r. 16/11 1731
 † 25/11 1806 na Visu. Bio je starješina samostana i pro-
 povjednik; 12) Puljas Ivan — kao konventualac O.
 Vicko — Vickov i Ivasović Vice r. 1/4 1734 † 10/11
 1817 na Visu. Isposlovao je tijelo sv. Felicija, kako
 je već spomenuto; 13) Rosin Don Frane Nikolin i
 Kate r. 10/12 1751 † 3/7 1777; 14) Vičić O. Serafin
 Ivanov i Ivke r. 28/8 1758 † 1/3 1791; 15) Puljas Don
 Ivan Mijin i Strmić Ivanice r. 28/2 1777 † 6/5 1866.
 Rodio se je u Lukšiću, jer mu je otac po svoj prilici
 išao na imanje materino. Kada mu je bilo 9 godina —
 kako se razabire iz matica rođenih Staroga, — nastanio
 se je sa svojim roditeljima u Starome, te im se ovdje ra-
 đaju djeca od god. 1786; 16) Vičić O. Paško r. 1778
 † 26/4 1815; 17) Škarica Baldo — kao franjevac sv.
 Otkupitelja O. Frane — Jakovljević i Kuzmanić Ivke
 r. 19/7 1793 † 31/7 1831 u Splitu; 18) Škarica — Živ-
 kov Don Lovre Ivanov i Grgurević Kate r. 7/8 1792 †
 29/3 1873 u Splitu. Bio je začasni kanonik stolne crkve
 u Splitu, i profesor klasične gimnazije u Splitu. Osim
 gojbe na korist svećeničkih kandidata, darovao je
 veliku Pokaznicu za Svetotajstvo; 19) Ivasović Don
 Ivan Matin i Piljić Ivanice r. 25/7 1800 † 20/2 1856 u
 Splitu. Bio je stalni kanonik stolne crkve u Splitu;
 20) Škarica Don Petar Ivanov i Baldić Lukre r. 1/11
 1823 † 4/4 1892; 21) Škarica Don Josip Ivanov i Bal-
 dić Lukre r. 15/3 1826 † 13/12 1890; 22) Ivasović Don
 Gajtan Franin i Piljić Matije r. 19/9 1828 † 21/12 1866.
 Služio je za župnika u K. Novome od 1/1 1861 do srp-
 nja 1866, gdje je i umro; 23) Remetin Don Frane Ni-
 kolin i Gizdić Ivanice r. 31/5 1829 † 31/1 1855; 24)
 Puljas Don Vicko Dujin i Trzija Ivanice r. 9/9 1830
 † 19/9 1908 u Splitu. Služio je za suplenta na klasič-
 noj gimnaziji u Splitu; 25) Baldić Baldo — kao do-
 minikanac O. Frane — Ivanov i Škarica Ivanice r.
 24/1 1830 † 24/12 1900 u Splitu. Bio je lektor bogoslov-
 lja, opći propovjednik i provincijal od god. 1882—1886;
 26) Ivasović Don Josip Jurin i Vičić Mande r. 4/4 1830
 † 18/2 1910; 27) Ivasović Ivan — kao franjevac sv.
 Jeronima O. Serafin — Franin i Piljić Matije r. 22/7

1833 † 24/2 1909 u Zadru. Tri puta je bio imenovan provincijalom, a više puta starješinom samostana; 28) Benutić Ivan — kao franjevac sv. Otkupitelja O. Ivan — Nikolin i Gruica Kate r. 17/2 1850 † 25/8 1926 u Omišu. Više puta je bio imenovan starješinom samostana. Kao starješina samostana Gospe od Zdravlja u Splitu dao ga je nadograditi; 29) Škarica — Živkov Don Ivan Ivanov i Ivasović Kate r. 20/2 1854 † 21/7 1918; 30) Lukas Don Grgo Antunov i Katinac Matije r. 12/3 1857 † 7/11 1939; 31) Ivanac Vieko — kao franjevac sv. Otkupitelja O. Vincenc — Nikolin i Cippico Marije r. 25/4 1866 † 24/6 1897 na otočiću Visovac; 32) Baričević Ivan — kao franjevac sv. Otkupitelja O. Bone — Ivanov i Marić Dome r. 12/11 1867 † 6/1 1934 u Šibeniku. Služio je za župnika u više župa, koje pripadaju franjevcima. — 33) Frleta Ivan — kao dominikanac fra Vieko — Mijin i Svetin Ivanice r. 4/10 1821 † 9/8 1850 u Splitu. Kroz kratko vrijeme imao je služiti mladu misu; 34) Katinac Budislav Antunov i Bartulica Ivanice r. 20/10 1871 † 8/8 1894. Učio je u Zadru bogoslovlje i do nekoliko dana imao je služiti mladu misu.

1) Ivasović Don Srećko p. Marina i p. Marović Vice r. 21/1 1871. Prigodom stogodišnjice sv. Felicija u glavnom je on rukovodio vatrometima i rasvjetom. Bavi se likerima, koje pripravlja od raznih biljka; 2) Lukas Don Filip p. Antuna i p. Katinac Matije r. 29/4 1871. Profesor je na visokoj komercijalnoj školi u Zagrebu, a pred tri godine bio je i rektor. Ima već 12 godina da je pretsjednik Matice Hrvatske u Zagrebu. Napisao je »Postanak Poljica«, zemljopisno-socijalnu studiju, »Utjecaj prirodne okoline na stanovništvo Dalmacije«, »Jadranc«, studija o strujama na Jadranu, »Gospodarska geografija«, »Geografija Jugoslavije«, »Ekonomska geografija«, »Strosmayer i Hrvati«, »Zemljopis Engleske istočni dio«. Osim toga je napisao veliki broj članaka i rasprava u našim političkim stručnim časopisima. Poznat je kao naučenjak i u inozemstvu; 3) Škarica Don Mate p. Jure i p. Pervan Antice r. 21/5 1871. Stručnjak je u anagrafima. Uredio je župske matice u Starome. Kod njega se nalazi original florisa Staroga od god. 1704 i originalna potvrda na talijanskom jeziku,

koji je darovao Gradskoj Bilbioteći u Splitu. Jedan prepis florisa darovao je župskome uredu u Starome; 4) Ceresatti Don Josip p. Petra i p. Stipoljev Mande r. 1/3 1878; 5) Ivasović Don Frane p. Gajtana i p. Piljić Vice r. 15/12 1883. Začasni je kanonik opatsko-zborne crkve u Trogiru. Priredio je knjižice: Sedam sv. Sakramenta i pet zapovijedi crkvenih. Preveo je s njemačkoga kratki životopis sv. Filipa Neri-a, i sv. Tarzicija mučenika; 6) Benutić Don Ivan Vickov i Puljas Mande r. 8/11 1886; 7) Benutić Ante — kao franjevac sv. Otkupitelja O. Ante — Mijin i p. Puljas Ivanice r. 9/8 1897, Sagradio je župsku crkvu u Kijeju kod Knina, a sada gradi novu župsku crkvu u Lišanima; 8) Babin Don Marin p. Mate i Kovačev Marije r. 14/10 1902. Sagradio je prošle godine novu župsku kuću u Biskome, a sada gradi zvonik u drugoj župi Kotlenicama kod Dugopolja.

16) VJENČANI OD GGD. 1621—1939.

1621 - 2, 1628 - 1, 1629 - 2, 1630 - 1, 1631 - 1, 1632 - 2, 1633 - 2, 1634 - 4, 1635 - 5, 1636—1650 ne postoje matice, 1650 - 4, 1651 - 5, 1652 - 4, 1653 - 5, 1654 - 3, 1655 - 16, 1656 - 3, 1657 - 2, 1658 - 3, 1659 - 4, 1660 - 3, 1661—1687 nema matica, 1688 - 4, 1689 - 2, 1690 - 3, 1691 - 1, 1692 - 2, 1693 - 3, 1694 - 2, 1695 - 1, 1696 - 1, 1697 - 4, 1698 - 2, 1699 - 9, 1700 - 6, 1701 - 5, 1702 - 1, 1703 - 3, 1704 - 6, 1705 - 4, 1706 - 5, 1707 - 6, 1708 - 3, 1709 - 5, 1710 - 6, 1711 - 6, 1712 - 4, 1713 - 2, 1714 - 4, 1715 - 4, 1716 - 10, 1717 - 5, 1718 - 1, 1719 - 4, 1720 - 1, 1721 - 2, 1722 - 2, 1723 - 1, 1724 - 2, 1725 - 2, 1726 - 5, 1727 - 10, 1728 - 5, 1729 - 10, 1730 - 1, 1731 - 11, 1732 - 5, 1733 - 6, 1734 - 4, 1735 - 6, 1737 - 3, 1737 - 3, 1738 - 2, 1739 - 2, 1740 - 14, 1741 - 5, 1742 - 2, 1743 - 3, 1744 - 3, 1745 - 4, 1746 - 4, 1747 - 11, 1748 - 5, 1749 - 5, 1450 - 3, 1751 - 1, 1752 - 5, 1753 - 2, 1754 - 1, 1755 - 7, 1756 - 8, 1757 - 9, 1758 - 4, 1759 - 7, 1760 - 9, 1761 - 2, 1762 - 8, 1763 - 5, 1764 - 6, 1765 - 1, 1766 - 1, 1767 - 6, 1768 - 7, 1769 - 4, 1770 - 3, 1771 - 1, 1772 - 6, 1773 - 5, 1774 - 6, 1775 - 1, 1776 - 5, 1777 - 7, 1778 - 5, 1779 - 4, 1780 - 5, 1781 - 9, 1782 - 6, 1783 - 3, 1784 - 3, 1785 - 2, 1786 - 7, 1787 - 1, 1788 - 4, 1789 - 2, 1790 - 12, 1791 - 8, 1792 - 2, 1793 - 6, 1794 - 3, 1795 - 6, 1796 - 3, 1797 - 4, 1798 - 1, 1799 - 4, 1800 - 4,

1801 - 10, 1803 - 8, 1803 - 3, 1804 - 4, 1805 - 1, 1806 - 3,
 1807 - 1, 1808 - 7, 1809 - 4, 1810 - 4, 1811 - 4, 1812 - 6,
 1813 - 7, 1814 - 4, 1815 - 8, 1816 - 2, 1817 - 5, 1818 - 4,
 1819 - 7, 1820 - 9, 1821 - 8, 1822 - 3, 1823 - 6, 1824 - 4,
 1825 - 4, 1826 - 6, 1827 - 7, 1828 - 4, 1829 - 4, 1830 - 4,
 1831 - 7, 1832 - 4, 1833 - 4, 1834 - 6, 1835 - 13, 1836 - 6,
 1837 - 2, 1838 - 8, 1839 - 5, 1840 - 4, 1841 - 4, 1842 - 3,
 1843 - 1, 1844 - 4, 1845 - 3, 1846 - 8, 1847 - 8, 1848 - 4,
 1849 - 8, 1850 - 8, 1851 - 5, 1852 - 5, 1853 - 5, 1854 - 10,
 1855 - 12, 1856 - 9, 1857 - 11, 1858 - 7, 1859 - 3, 1860 - 4,
 1861 - 12, 1862 - 4, 1863 - 7, 1864 - 9, 1865 - 6, 1866 - 5,
 1867 - 6, 1868 - 7, 1869 - 7, 1870 - 5, 1871 - 2, 1872 - 8,
 1873 - 5, 1874 - 1, 1875 - 10, 1876 - 10, 1877 - 11, 1878 - 8,
 1879 - 5, 1880 - 7, 1881 - 7, 1882 - 8, 1883 - 12, 1884 - 5,
 1885 - 12, 1886 - 11, 1887 - 8, 1888 - 4, 1889 - 8, 1890 - 7,
 1891 - 5, 1892 - 7, 1893 - 7, 1894 - 4, 1895 - 9, 1896 - 9,
 1897 - 4, 1898 - 7, 1899 - 6, 1900 - 5, 1901 - 11, 1902 - 7,
 1903 - 7, 1904 - 9, 1905 - 8, 1906 - 9, 1907 - 10, 1908 - 5,
 1909 - 8, 1910 - 4, 1911 - 6, 1912 - 10, 1913 - 6, 1914 - 10,
 1915 - 2, 1916 - 3, 1917 - 2, 1918 - 5, 1919 - 10, 1920 - 14,
 1921 - 11, 1922 - 10, 1923 - 5, 1924 - 6, 1925 - 4, 1926 - 4,
 1927 - 7, 1928 - 8, 1929 - 10, 1930 - 5, 1931 - 8, 1932 - 12,
 1933 - 11, 1934 - 3, 1935 - 4, 1936 - 10, 1937 - 13, 1938 - 6,
 1939 - 10.

U dvijesto i sedamdeset godina (270) vjenčalo se je (1476) hiljadu četiri sto sedamdeset šest.

ROĐENI OD GOD. 1650—1939.

Kada je župnik Jelić Don Jerolim dne 9/5 1874 predao ured novoimenovanom župniku Škarica Don Nikoli, predao mu je i knjigu rođenih od 16/2 1608. Te knjige nema, a možda je, kroz ovih 66 godina, negdje zaturena. Prema tome se može zaključiti, da je bilo matica i prije god. 1608, ali su te vjerojatno izgubljene.

1650 - 1, 1651 - 2, 1652 - 15, 1653 - 16, 1654 - 8,
 1655 - 16, 1656 - 13, 1657 - 14, 1658 - 12, 1659 - 18, 1660 - 15,
 1661 - 6, 1662 - 13, 1663 - 8, 1665 - 18, 1666 - 20, 1667 - 17,
 1668 - 13, 1669 - 12, 1670 - 19, 1671 - 27, 1672 - 20, 1673 - 28,
 1674 - 17, 1675 - 27, 1676 - 10, 1677 - 17, 1678 - 18, 1679 - 23,
 1680 - 15, 1681 - 24, 1682 - 21, 1683 - 20, 1684 - 15, 1685 - 21,

1686 - 22, 1687 - 14, 1688—1699 nema matica, 1700 - 20,
1701 - 26, 1702 - 20, 1703 - 26, 1704 - 25, 1705 - 21, 1706 - 26,
1707 - 28, 1708 - 36, 1709 - 26, 1710 - 29, 1711 - 25, 1712 - 29,
1713 - 25, 1714 - 18, 1715 - 32, 1716 - 15, 1717 - 34, 1718 - 27,
1719 - 19, 1720 - 12, 1721 - 5, 1722 - 5, 1723 - 14, 1724 - 12,
1725 - 13, 1726 - 17, 1727 - 11, 1728 - 20, 1729 - 34, 1730 - 25,
1731 - 28, 1732 - 22, 1733 - 23, 1734 - 33, 1735 - 25, 1736 - 21,
1737 - 31, 1738 - 17, 1739 - 29, 1740 - 19, 1741 - 16, 1742 - 21,
1743 - 19, 1744 - 24, 1745 - 14, 1746 - 29, 1746 - 15, 1748 - 20,
1749 - 25, 1750 - 24, 1751 - 18, 1752 - 14, 1753 - 6, 1754 - 15,
1755 - 14, 1756 - 19, 1757 - 29, 1758 - 27, 1759 - 29, 1760 - 32,
1761 - 29, 1762 - 29, 1763 - 30, 1764 - 29, 1765 - 25, 1766 - 32,
1767 - 22, 1768 - 28, 1769 - 36, 1770 - 23, 1771 - 27, 1772 - 23,
1779 - 16, 1780 - 23, 1781 - 10, 1782 - 24, 1783 - 22, 1784 - 17,
1785 - 25, 1786 - 28, 1787 - 15, 1788 - 23, 1789 - 23, 1790 - 19
1791 - 29, 1792 - 25, 1793 - 21, 1794 - 23, 1795 - 20, 1796 - 24,
1797 - 21, 1798 - 24, 1799 - 25, 1800 - 19, 1801 - 25, 1802 - 20,
1803 - 25, 1804 - 14, 1805 - 14, 1806 - 22, 1807 - 20, 1808 - 35,
1809 - 26, 1810 - 23, 1811 - 27, 1812 - 22, 1813 - 14, 1815 - 22,
1815 - 20, 1816 - 18, 1817 - 13, 1818 - 20, 1819 - 20, 1820 - 17,
1821 - 21, 1822 - 15, 1823 - 25, 1824 - 25, 1825 - 20, 1826 - 27,
1827 - 23, 1828 - 15, 1829 - 24, 1830 - 26, 1831 - 30, 1832 - 22,
1833 - 31, 1834 - 24, 1835 - 38, 1836 - 31, 1837 - 32, 1838 - 25,
1839 - 34, 1840 - 25, 1841 - 21, 1842 - 30, 1843 - 24, 1844 - 29,
1845 - 23, 1846 - 19, 1847 - 17, 1848 - 29, 1849 - 16, 1850 - 31,
1851 - 25, 1852 - 24, 1853 - 27, 1854 - 29, 1855 - 25, 1856 - 36,
1857 - 26, 1858 - 33, 1859 - 29, 1860 - 28, 1861 - 32, 1862 - 31,
1863 - 34, 1864 - 41, 1865 - 37, 1866 - 31, 1867 - 39, 1868 - 34,
1869 - 38, 1870 - 32, 1871 - 38, 1872 - 29, 1873 - 22, 1874 - 39,
1875 - 30, 1876 - 33, 1877 - 25, 1878 - 37, 1879 - 28, 1880 - 29,
1881 - 29, 1882 - 30, 1883 - 43, 1884 - 31, 1885 - 35, 1886 - 42,
1887 - 37, 1888 - 42, 1889 - 38, 1890 - 30, 1891 - 29, 1892 - 33,
1893 - 40, 1894 - 35, 1895 - 38, 1896 - 44, 1897 - 42, 1898 - 37,
1899 - 41, 1900 - 44, 1901 - 39, 1902 - 42, 1903 - 33, 1904 - 53,
1905 - 37, 1906 - 44, 1907 - 54, 1908 - 40, 1909 - 46, 1910 - 34,
1911 - 46, 1912 - 47, 1913 - 41, 1914 - 45, 1915 - 36, 1916 - 21,
1917 - 30, 1918 - 22, 1919 - 40, 1920 - 56, 1921 - 40, 1922 - 48,
1923 - 43, 1924 - 41, 1925 - 37, 1926 - 37, 1927 - 50, 1928 - 36,
1929 - 42, 1930 - 38, 1931 - 34, 1932 - 32, 1933 - 23, 1934 - 33,
1935 - 24, 1936 - 34, 1937 - 26, 1938 - 22, 1939 - 22.

U dvijesto sedamdeset osam (278) godina bilo je rođenih (7246) sedam hiljada dvijesto četrdeset šest.

18) UMRLIH OD GOD. 1651 1939.

1651 - 13, 1652 - 1, 1653 - 2, 1654 - 10, 1655 - 4, 1656 - 6,
1657 - 8, 1658 - 4, 1659 - 5, 1660 - 5, 1661 - 5. Od god. 1662-
1687 ne postoje matice. 1688 - 15, 1689 - 7, 1690 - 10,
1691 - 10, 1692 - 3, 1693 - 19, 1694 - 10, 1695 - 12, 1696 - 5,
1697 - 1, 1698 - 18, 1699 - 22, 1700 - 39, 1701 - 7, 1702 - 10,
1703 - 14, 1704 - 7, 1705 - 50, 1706 - 11, 1707 - 13, 1708 - 24,
1709 - 12, 1710 - 16, 1711 - 23, 1712 - 19, 1713 - 37, 1714 - 17,
1715 - 76, 1716 - 32, 1717 - 21, 1718 - 47, 1719 - 7, 1720 - 1,
1721 - 7, 1722 - 5, 1723 - 9, 1724 - 6, 1725 - 3, 1726 - 5,
1727 - 32, 1728 - 9, 1729 - 12, 1730 - 14, 1731 - 6, 1732 - 12,
1733 - 27, 1734 - 36, 1735 - 9, 1736 - 13, 1737 - 13, 1738 - 14,
1739 - 10, 1740 - 42, 1741 - 57, 1742 - 14, 1743 - 16, 1744 - 8,
1745 - 17, 1746 - 15, 1747 - 17, 1748 - 20, 1749 - 25, 1750 - 24,
1751 - 18, 1752 - 14, 1753 - 6, 1754 - 15, 1755 - 14, 1756 - 19,
1757 - 29, 1758 - 27, 1759 - 29, 1760 - 32, 1761 - 29, 1762 - 29,
1763 - 30, 1764 - 29, 1765 - 24, 1766 - 32, 1767 - 22, 1768 - 28,
1769 - 36, 1770 - 23, 1771 - 27, 1772 - 23, 1773 - 24, 1774 - 18,
1775 - 22, 1776 - 15, 1777 - 22, 1778 - 23, 1779 - 16, 1780 - 23,
1781 - 9, 1782 - 41, 1783 - 37, 1784 - 11, 1785 - 28, 1786 - 16,
1787 - 37, 1788 - 23, 1789 - 19, 1790 - 10, 1791 - 11, 1792 - 4,
1793 - 11, 1794 - 5, 1795 - 11, 1796 - 6, 1797 - 18, 1798 - 16,
1799 - 15, 1800 - 9, 1801 - 13, 1802 - 16, 1803 - 7, 1804 - 6,
1805 - 12, 1806 - 25, 1807 - 14, 1808 - 17, 1809 - 13, 1810 - 17,
1811 - 35, 1812 - 52, 1813 - 35, 1814 - 33, 1815 - 19, 1816 - 20,
1817 - 40, 1818 - 16, 1819 - 11, 1820 - 14, 1821 - 5, 1822 - 10,
1823 - 12, 1824 - 9, 1825 - 20, 1826 - 16, 1827 - 14, 1828 - 13,
1829 - 18, 1830 - 12, 1831 - 16, 1832 - 19, 1833 - 16, 1834 - 23,
1835 - 33, 1836 - 49, 1837 - 30, 1838 - 20, 1839 - 22, 1840 - 21,
1841 - 25, 1842 - 21, 1843 - 21, 1844 - 48, 1845 - 21, 1846 - 26,
1847 - 25, 1848 - 28, 1849 - 29, 1850 - 16, 1851 - 24, 1852 - 23,
1853 - 15, 1854 - 11, 1855 - 51, 1856 - 23, 1857 - 23, 1858 - 26,
1859 - 28, 1860 - 34, 1861 - 37, 1862 - 23, 1863 - 23, 1864 - 35,
1865 - 25, 1866 - 23, 1867 - 33, 1868 - 24, 1869 - 31, 1870 - 25,
1871 - 28, 1872 - 27, 1873 - 25, 1874 - 37, 1875 - 24, 1876 - 39,
1877 - 33, 1878 - 15, 1879 - 22, 1880 - 14, 1881 - 25, 1882 - 26,
1883 - 29, 1884 - 17, 1885 - 34, 1886 - 22, 1887 - 22, 1888 - 23,
1889 - 22, 1890 - 26, 1891 - 35, 1892 - 41, 1893 - 26, 1894 - 32,
1895 - 28, 1896 - 32, 1897 - 22, 1898 - 24, 1899 - 34, 1900 - 37,
1901 - 32, 1902 - 36, 1903 - 30, 1904 - 45, 1905 - 43, 1906 - 31,
1907 - 26, 1908 - 29, 1909 - 28, 1910 - 25, 1911 - 41, 1912 - 29.

1913 - 26, 1914 - 21, 1915 - 47, 1916 - 20, 1917 - 26 1918 - 47,
1919 - 21, 1920 - 23, 1921 - 19, 1922 - 28, 1923 - 25, 1924 - 39,
1925 - 15, 1926 - 22, 1927 - 24, 1928 - 21, 1929 - 16' 1930 - 14,
1931 - 21, 1932 - 21, 1933 - 17, 1934 - 14, 1935 - 18, 1936 - 13,
1937 - 14, 1938 - 20, 1939 - 22.

U dvijesta šestdeset i pet (265) godina umrlo ih je (5650) pet hiljada šeststo i pedeset.

U župskom arhivu ne nalaze se matice: **rođenih** od god. 1608—1649 i od god. 1688—1699. Ukupno 52 godine; **mrtvih** od god 1608—1650 i od 1662—1687. Ukupno 67 godina; **vjenčanih** od god. 1608—1620, od god. 1636—1650 i od god. 1661—1687. Ukupno 51 god.

III. ŽIVOT I RAZVITAK STAROGA

1) NARODNA NOŠNJA

Starija kaštelanska nošnja bila je lijepa i skupocjena, a osim toga mnogo trajna, naročito ženska. Bijeli umjetno vezeni rupci rese glavu, a sa strane je u kosi zabodeno trepetalo (tremolanat). Grudi su stisnute crvenim prslukom (korpel), koji je opšiven zlatom i zakopčan je često sa 14 zlatnih ili srebrnih puceta. Povrh prsluka navuku halju, koja je od crne svile i opšiven zlatom, a ima stisnute rukave. Preko halje je bijeli svileni rubac (polutina) bogato izvezen zlatom. Suknja je nabrana (nafaldana) ili je bijela od domaćeg lana, ili je crna od domaće vune. Crna ili bijela suknja je pri dnu otočena plavom ili crvenom vrpcom. O pasu (svilenoj tkanini) visi britva, a sa strane svileni rubac sa vezenim okrajcima. Na crnim niskim cipelama zlatne su ili srebrne spone. O vratu je zlatni lanac izrađen u obliku bajame (na mendule), odnosno veružica od filigrana »kordun«, a na dnu njega je zlatni križ. Sredina je križa izrađena u biserastoj kosti (madreperli). Na prsima je veliki zlatni broš često puta ukrašen poput dragulja, posut zrcima od »madreperle«. Na ušima su velike zlatne naušnice izrađene u obliku kruške sa trima visećim resama. Ovako bogatu nošnju nosile su imućnije ženske, dok su siromašnije nosile prostiju. I danas još koja postarija žena, osobito zimi, nosi na glavi svileni rubac zvan »dubrovački«. Taj rubac je svileno domaće tkanje sa zeleno-crnim ili tamno crvenim prugama.

Do 75ih godina poneki starci nosili su haljine od modroga sukna; do god. 1870 i perčin t. j. jednu pletenicu od kose slično ženskima; a poneki i naušnicu na desnom uhu. Na glavi su držali plitku crvenu, a za vrijeme »koruta« crnu kapu, koja je bila na vrhu šiljasta. Halja je bila kratka. Neki su oblačili kratke kaparane (jaketa) bez puceta ili »ala-

mara«. Kaparan je bio »kurdelan«. »Alamari« su mjesto puceta, a činili su se od svilenog upletenog konca ili od štofa. Ječerma (prsluk) bila je duga, pa bi se u-

Nošnja jedne ženske

vukla u hlače, tako da je pokrivala pas i trbuh. Zako-
pčavala bi se sa pet zlatnih ili srebrnih puceta, dok
bi siromašniji mjesto puceta vezali sa vrpcama (kur-

dilom). Hlače su bile modre bez otvora. Vezale bi se ugaćnikom kao danas remenom (kaišem), a na trbuhu su imale dva mala otvora. Bile su prilično široke. Od koljena do dna imale su zaponce, jer su pri dnu bile

Nošnja trojice

uske i zato raztrižene. Pás je bio svilen i zelene boje sa modrikastim prutovima. Ko je bio u »korutu«, nosio je crni pás. Košulje su bile od domaćega platna, a oko vrata su bile »nafaldane«. Pri vrhu su imale

dva puceta, koja su kod siromašnijih bila od konca, a kod imućnijih od zlata ili srebra. Većinom su nosili opanke, koji su imali poplat od govede kože. Gornji dio opanka bio je pokriven odrescima zamotanim od ovčje kože, što se je zvalo oputa. Tom su eputom za-

Današnja nošnja kod nekih muškaraca

vezivali opanke da čvrsto stoje na nozi. Opanke bi obuvali povrh suknenih ili prtenih navlakača ili opletenih bječava. Danas nose opanke od gume i gornji dio pokriven je kožom.

Imućniji su u blagdane obuvali čizme, koje su sa strane imale po jednu kiticu, a neki firale sa srebrnom fiubom. Oko vrata su imali rubac, koji je kod imućnijih bio svilen. Nosili su »kaput«. To je haljina sa kukuljicom, koja se, kada kiša pada ili bura duva, povrti na glavu. Kaput je bio dug skoro do zemlje, i otkan od crne ovčje vune; sprijeda je bio optočen crvenim suknom, a sav je bio često porubljen gajtanom. Sve je odijelo bilo od domaće vune i bila je mnogo trajna.

I danas neki nose kaput i surku, a malo ko kaparan. Na surki su obično alamari. Do god. 1916 još se je koji put vidjelo kod vjenčanja nalik starinske nošnje, ali se je i to po nesretnoj modi prevrnulo i izopačilo. Danas nema ni sjene od starinske nošnje, već se — barem mladi svijet — i muškareci i ženske oblače po građansku.

Kod nekih se obitelji nalazi starinska nošnja spremljena u ormarima. Ako je neka narodna zabava, tada se ženske obuku jedino da se pokažu pred drugima, dok bi se sramile nositi ju u obične dane. Vidio sam, kod Perišić Vinke ud. p. Jakova iz Štafilića, starinsku žensku i mušku nošnju, koja je veoma dobro sačuvana.

2) RAZNI OBIČAJI

A) U crkvi

U crkvi i selu postoje od davnine različiti običaji. Mnogi se od njih pomalo gube, dok ih se većina, osobito u crkvi, sačuvala.

U subotu u večer prije Gospinih letanija blagoslivlje se voda iz rituala. Nedjeljom poslije podne — od sv. Marka do zahvalnice za ljetinu, — drži se blagoslov sa presv. Sakramentom. Prve nedjelje u mjesecu prije župske mise je procesija oko crkve, a poslije podne je krunica presv. Srca Isusova. Svake treće nedjelje poslije župske mise je procesija preko »Brea« i obale u crkvu. U ovu nedjelju su dužni prisustvovati sv. Misi i procesiji bratimi presv. Sakramenta. Sv. Ružarij je — od sv. Luke do sv. Marka — skoro svake nedjelje poslije podne.

Na novu godinu svećenik iza propovijedi čestita puku mlado ljeto, a iza toga blagoslivlje papu, kralja, biskupa itd. Poslije podne je večernja i blagoslov sa presv. Sakramentom, pred kojim se pjeva »Pridi Duše Presveti«.

Uoči Tri Kralja je rano tiha misa, iza koje se blagoslivlje voda, koja se je pred 26 godina blagoslivljala poslije podne. Oko 8½ ujutro počima blagoslov kuća. Svećenika prate remeta i tri ministranta. Najprije blagoslovi kuću načelnikovu, zatim kuće sa zapadne strane, od »Garajinovice« pa redom. Pred 55 godina je svećenik, iza blagoslova kuće načelnikove, blagoslovio kuću glavarara sela i svećenika koji su bili nastanjeni, a zatim ostale redom. Remeta nosi kadinjak i kadi prostorije u kući. Natrag 50 godina svećenika bi dočekao u kući domaćin i s njime bi se cjelivao, a onda bi blagoslovio kuću. U sobi bi gorila božićna svijeća, a danas se zapale svjećice i praskavice na božićnom drvcu. Iza blagoslova domaćin dariva novcem svećenika, remete i djecu koja služe oko oltara. Pred 35 godina, mjesto novca, darivali su slatke kolače, ili kozje pleće, tuku, a po dućanima sapuna i bakalara. Osim toga, u mnogim kućama, časte likerom, kavom, »mendulatom« (bajamovac) itd.

Sutradan na blagdan sv. Tri Kralja je rano jutrenja, a iza nje svečana misa. Preko nje jedan pjevač poslije prinosa, pjeva navještenje pomičnih blagdana. Ako svećenik nije blagoslovio dan prije sve kuće, nastavlja na ovaj blagdan oko 9 sati ujutro. Poslije podne, kada svrši u crkvi večernja, blagoslovi se župska kuća. Dok je bilo dosta crkvnog vina, crkva je imala svoju prostranu konobu. Najprije bi svećenik sa rementama, crkovnim pjevačima i djecom, otišao u konobu, gdje bi na svakoj bačvi gorila svijeća. Tu bi se ispjevali psalmi »Pomiluj mene Bože«, iz »Dubina« i »Oslobodi«, a na kraju bi se izmolile odnosne molitve. Zatim bi se blagoslovio ured i ostale prostorije u kući. Kako danas nema konobe, to se odnosni psalmi ispjevaju u župskome uredu, a namjenjuju se za dobroćinice crkve. Iza toga se blagoslovi ured i ostale prostorije. Kada svrši blagoslov, svećenik zapjeva »Tebe Boga hvalimo« sa odnosnom molitvom. Iza bla-

goslova kuće, župnik počasti sve prisutne. Na ovaj blagoslov može župnik pozvati i crkvinare, ali nije običaj, dok je dužan pozvati na objed remete i djecu. Ako ih ne pozove na objed, daje im svima u novcu.

Prije Svijećnice ili Kandalore dijele se po kućama svijeće o trošku crkve i to domaćinu veća, a ostalim ukućanima manja. Uoči njezina blagdana u večer za vrijeme vigilije drži se otvorena raka sv. Felicija, jer se na dva veljače, po dekretu trogirskoga biskupa od 7/3 1806, štuje uspomena sv. Felicija. Na sam blagdan je prije župske mise blagoslov svijećā, a iza njega je procesija oko crkve. Misa je na oltaru sv. Felicija pred otvorenom rakom, koja se zatvara poslije podne iza večernje i blagoslova. Na sv. Blaža poslije mise blagoslavljuje se kruh, a zatim je grličanje puka naročito djece. U četvrtak pred nedjelju Pedesetnice svetkuje se blagdan sv. Ivana Ursini-a. Prije mise pjeva se njegov život, jer se ne pjeva na njegov blagdan, koji pada na 14 studenoga. Poslije podne nema u crkvi nikakove funkcije. Ovaj je blagdan zavjetni, jer se je puk god. 1855 njemu zavjetovao, kada je harala kolera, od koje je te godine umrlo 28 osoba. Prvih godina iza učinjenog zavjeta nije u ovaj dan nitko plesao niti radio. Danas se ide na ples, ali malo ko radi.

Na Pepelnicu ili Čistu srijedu prije mise blagoslovi se pepeo, kojim svećenik pepeli puk. Natrag 30 godina kroz svu korizmu govorile su se rane mise, dok danas samo u petke mjeseca ožujka. Prije se je obavljala pobožnost »Put Križa« za vrijeme poklada, a od god. 1936 obavlja se samo kroz korizmu. Od davnine je kroz korizmu u večer razmišljanje osim u petke, kada je blagoslov sa presv. Sakramentom. Uoči sv. Josipa pjevaju se njegove letanije, a na blagdan se pjevaju životi. Ako se može naći svećenika, onda je u njegovoj crkvi sv. Misa. Uoči Blagovijesti pjevaju se velike Gospine letanije. Na sam blagdan poslije podne je procesija, koja prolazi selom na »gornja vrata«, preko obale do granice Novoga u crkvu. U procesiji se nosi kip Gospin. Ispred njega djevojčice u bjelini posiplju cvijeće. Biskupski Ordinarijat u Splitu naredio je dne 26/10 1918, da se mora obaviti pobožnost klanjanja u svakoj župi barem jedanput na

godinu. God. 1919 određena je za tu svrhu nedjelja Glušnice, jer prije ove naredbe nije postojala ova pobožnost ni u Starome, ni u Novome ni u Štafiliću, i ako je postojala u nekim drugim župama. Na ovu nedjelju poslije svečane mise izloži se Svetotajstvo na klanjanje, koje je izloženo do večernje službe.

Na Cvjetnicu prije mise blagoslivljaju se grane maslina. Iza blagoslova je procesija oko crkve, u kojoj djeca nose grane maslina. Prije su mnoga djeca stavljala na grane bijele ptičice, koje su se pravile od soka smokve. Danas ih malo ko stavlja. Na Veliku Srijedu, Četvrtak i Petak drži se u večer jutrenja i pri koncu se »barabana« t. j. tuče se po klupama drvetom ili šibom, a djeca cvrče cvrčaljikom. Na Veliki Četvrtak dužni su se pričestiti preko mise bratimi presv. Sakramenta, sv. Nikole i sestrima sv. Križa. Taj isti dan poslije podne oko 3 sata obavlja se tako zvano »Prikazivanje anđela«.

Najprije s kora u pratnji harmoniuma pjevači pjevaju »Oče nebeski Bože«. Kada oni dovrše, svećenik propovijeda o Muci Isusovoj. Poslije prvog dijela propovijedi, pjevači pjevaju »Oj! biči preljuti«. Iza toga svećenik nastavlja propovijed. Poslije drugoga dijela propovijedi, pjevači pjevaju »Prosti moj Bože«. Zatim svećenik završi i sa Propećem blagoslovi puk. Kada to svrši, počinje »Prikazivanje anđela«. Na pjevalištu crkveni pjevač počne pjevati o Muci Isusovoj: o uspinjanju na goru Maslinsku, molitvi i krvavom znojenju. Izade zatim anđeo, — drvena lutka, koja pretstavlja anđela, — noseći jedno po jedno redom sve oruđe Spasiteljeve muke. Pjevač međutim utješljivim riječima, koje se namjene anđelu, prikazuje oruđe, koje će Isusu muke zadati, pa završi opomenom slušačima, da se pobožno sjećaju njegove muke. Na ovo prikazivanje dolazi mnogo djece, a i odrasli iz drugih Kaštela.

Ovo se prikazivanje ovdje obavlja od davnine. Na samoj rukopisnoj knjižici, koju je prepisao iz starih knjižica Marko Rakić, zabilježena je godina 1781.

Na Veliki Petak poslije podne oko 3 sata uputi se procesija sa bratovštinama i pukom u crkvu Štafi-

lića i Novoga da pohodi sv. Grob. Baš u to doba isto tako pohadaju crkve seljani Štafilića i Novoga. Kada u večer svrši jutrenja, uputi se procesija iz crkve i ide preko »gornjih vrata« i obale do granice Novoga u crkvu. Za vrijeme procesije prozori su rasvjetljeni svjećicama, a do god. 1910 prozori kuća »gornje strade« bili su rasvjetljeni glemoćima (velikim puževima), napunjenim uljem. Kada se dođe u crkvu pjevači pjevaju svečano psalam »Ispovijedajte se Gospodinu« i iza toga svrši služba Božja. Ovoj procesiji prisustvuje skoro sve selo. Na Veliku Subotu se blagoslivlje ogranj i obavlja se sve, kako je propisano u Misalu. Kada svrši misa, tada se pred izloženim Svetotajstvom ispjeva »Tebe Boga hvalimo«, a iza toga je blagoslov sa Presvetim.

Prije je bila na Uskrs jutrenja pred župsku misu, a blagoslov kruha, jaja, sirnice, sira i ostaloga, kada bi drugi put zvonilo na misu. Jer je zgodnije, radi toga se je god. 1937 uvelo, da jutrenja počne u 7½ sati ujutro, a iza nje je blagoslov plodova. Prije blagoslova, remeta kupi u crkvi za župnika jaja i sirnice, ali sirnice nitko ne daje. U drugi blagdan Uskrsa obavlja se glavni blagoslov polja. Prvi je blagoslov na »Velikom Jaku«, drugi kod crkvice sv. Nikole, gdje je i misa za blagoslov polja, treći kod crkvice sv. Jurja. — tu je odmor pa svatko jede što ima. — a četvrti je na mjestu zvanom »Gomila«. Ovome blagoslovu prisustvuje dosta naroda naročito djece. Također je blagoslov polja na sv. Marka i na prosne dane (rogacijune). Na sv. Marka je procesija oko ceste u selo, a na prosne dane preko sela i oko crkve. Na Mali Uskrs svečano se pričešćuju bolesnici. Na blagdan našašća i uzvišenja sv. Križa procesija je sa Moćima preko sela. U mjesecu svibnju obavlja se svibanjska pobožnost.

Na blagdan Tjelova ili Božjeg dana, iza mise uputi se procesija preko sela i obale do granice Novoga u crkvu. Na »Brcu« bude podignut oltar i na nj se postavi Svetotajstvo. Pred njim svećenik ispjeva evanđelje sv. Ivana »U početku« i molitvu Svetotajstva. Zatim podijeli puku blagoslov sa Presvetim, okrećući se na sve četiri strane. Drugi je blagoslov na »gornjim

vratima«, treći na obali i to na potoku kod župske crkve, a četvrti na granici Novoga. Tako je isto procesija na osminu Tjelova i to u suton, ide istim redom kao i na Tjelovo, samo što nije podignut oltar na »Brcu«. Na Tjelovo i kroz osminu djeca posiplju cvijeće u crkvi i preko procesije. U nedjelju kroz osminu Tjelova izloži se Svetotajstvo prije mise i stoji izloženo preko nje. Iza mise je procesija preko »Brea« i obale u crkvu, kako je i svake treće nedjelje u mjesecu.

Na Veliku Gospu i na Ruzaricu poslije podne nosi se u procesiji kip Gospin isto kao i na Blagovijest. Ispred kipa idu djevojčice u bjelini i posiplju cvijeće. Pred 35 godina su pucali iz »trombona« sa broda preko procesije na Blagovijest, Veliku Gospu, Ruzaricu i Tjelovo. Uoči Velike Gospe i Ruzarice u večer pjevaju se njezine velike letanije pred njezinim oltarom. Na blagdan sv. Roka u večer je procesija oko sela, u kojoj svećenik nosi njegove Moći. Na Usjekovanje sv. Ivana Krstitelja poslije župske mise otvara se raka sv. Felicija i stoji sve do u večer. Na blagdan sv. Felicija rano počinje njegova jutrenja i prije nje se otvori raka Svečeva, koja se zatvori u večer. Iza jutrenje je tiha misa, ako se može naći svećenika. Na blagdan Ruzarice je rano jutrenja i prije nje se otvori raka Svečeva, koja se zatvori u večer. Iza jutrenje je tiha misa. U zadnju nedjelju mjeseca listopada poslije podne pred izloženim Svetotajstvom pjeva se »Tebe Boga hvalimo« u zahvalu Bogu za ljetinu. Na blagdan Svih Svetih poslije podne je iza večernje Svih Svetih i mrtvačka večernja. Na Mrtvi dan je rano mrtvačka jutrenja, a iza nje slijede tri sv. Mise. Na blagdan Svih Svetih poslije podne, na Mrtvi dan i preko osmine djeca pale svjećice u crkvi. U nedjelju kroz osminu Mrtvoga dana ide se u procesiji na groblje sv. Nikole, gdje bude odriješene za mrtve i sv. Misa. Kroz mjesec studeni svako jutro rano moli se preko mise sv. Ružarij. Na blagdan sv. Nikole je misa na groblju za bratime sv. Nikole, koju su bratimi dužni pod globu slušati. Starješine nude rakijom i bijelim kruhom svakoga. Prije Božića obavlja se ujutro i uvečer devetnica. Na Božić je veoma rano jutrenja i iza nje sli-

jede tri sv. Mise. Svećenik preko treće svečane mise drži propovijed i čestita puku »Porodenje Gospodinovo«. Od Božića do Tri Kralja vise u crkvi o raznim predmetima »škajete«. U inventaru od god. 1759 ubilježen je kalup za praviti »škajete«. »Škajete« su hostije ali većega formata od onih, koje služe za sv. Misu. One se mijese od istoga brašna kao i hostije, ali se s njime pomiješa više raznih boja. »Škajete« imaju na sebi kockice slične pčelinjem saću. Na blagdan sv. Stjepana, ako rode masline, kupi se na »Brcu« odmah poslije podne ulje i masline za crkvu. Da svijet znade ispali se koja »petarda«, a pred 40 godina se pucalo iz »mušketi« i to ko bi donio jednu košaru maslina jedanput, a ko dvije dva puta. Donijelo bi se i vina da svijet pije. U zahvalu Bogu na staru godinu uvečer pjeva se pred izloženim Svetotajstvom »Tebe Boga hvalimo.«

Prije nego mladomisnik služi prvu sv. Misu, slavi se u zvona osam dana. Sam poziva na nju pismeno ili usmeno rodbinu, prijatelje, župnika i druge svećenike. U određeni dan ide se u procesiji po njega. Od crkve do njegove rodne kuće, ako nije daleko, nakiti se zelenilom, narodnim trobojnicama i malim zastavicama. Crkva se svečano nakiti. Za vrijeme mise jedan svećenik drži govor. Kada svrši misa, mladomisnik sjedi pred oltarom i puk mu ljubi posvećene ruke. Kroz to vrijeme jedan svećenik ili klerik dijeli puku na uspomenu sličice. Kada sve svrši, tada ga se otprati do kuće, ali ne u procesiji. Zatim bude pripravljen objed, preko kojega se redaju razne nazdravice. Na svršetku gozbe sam mladomisnik zahvali. Poslije podne on obavi blagoslov sa Presvetim. Kod nekih slavlje potraje i više dana, ali u krugu najbliže rodbine.

Prigodom prve sv. pričesti, prvopričesnici dođu u procesiji po župnika. U dvoru čekaju i tu im se na prsa zapnu medaljice. Zatim idu svi skupa u procesiji u crkvu i svaki stane na određeno mjesto. Prije pričesti župnik im drži prigodni govor. Kada sve svrši upute se u župsku kuću, gdje ih župnik počasti bijelom kavom i podijeli slike. Oni njemu donesu na dar kave, šećera, kolača i proška.

B) U selu

Prije se mrtvace nije nosilo u zatvorenom lijesu kako danas, već na otvorenoj dasci. Budući je to bilo ružno i neugodno gledati, politička vlast naredi, — kako se razabire iz predatnika župskog ureda od 27/9 1833, — da se moraju pokrivati crnim pokrivačem barem za vrijeme, dok se u crkvi obavlja obred sprovoda. Ko bi se ogriješio, bio je kažnjen globom od 5—10 forinta. Malena djeca, koja bi preminula, nijesu su se morala nositi u zatvorenom lijesu. Do god. 1903 nosilo ih se je na dasci bez pokrivala, a obično je nosila koja ženska na glavi sve do na groblje. Uvidjelo se, da to nije dolično, stoga se je počelo od god. 1904 i njih nositi u zatvorenom malom lijesu. Odrasle se je osobe nosilo na ramenima sve do groblja, što je bilo teško naročito po kiši i nevremenu, jer je ono dosta daleko. Kada je bio sprovod dne 18/2 1913 Ivanac Marku p. Nakole po prvi put se je počelo voziti kolima od mosta, preko kojega se ide na groblje. Tako se isto i danas čini.

Do god. 1895 nosilo se je mrtvace, čija obitelj nije imala dovoljno mjesta u kući, u crkvicu sv. Josipa, netom bi umro. U crkvi su ga članovi njegove obitelji oplakivali, a narikače naricale. Sutradan bi mu bio sprovod u župskoj crkvi. Natrag 35 godina se je mrtvaca po noći čuvalo u sobi, u kojoj leži mrtav, ili uz samu sobu. Oko odra se pale svijeće ili uljenice — lumini i lumete. — Dok je mrtvac u kući, muško i žensko od rodbine dolazi — pa i prijatelji i znanci — i rukuju se u znak žalovanja. Pred 30 godina su i muškarci cjelivali članove obitelji pokojnika u znak žalovanja. Mrtvoga se poškropi blagoslovljenom vodom i pomeli se za njegovu dušu, stane ga se cjelivati i s njim se, kao da je živ, plaćuć razgovarati. Malo prije sprovoda sva je kuća pokojnikova puna svijeta, koji je došao da se žaluje i oprostí s mrtvacem. Zene opraštajući se s njime, i lijevajući obilne suze, mole ga da im pozdravi na drugome svijetu one, koji su im bili najmiliji. Pred 36 godina bi se pozivale narikače, koje bi plakale i naricale za pokojnikom za plaću. Svaka bi u početku svoga naricanja rekla, ko ju je poslao, pa bi onda stala iznositi vrline

mrtvoga, a najposlije bi završila pozdrayom svim mrtvima iz one kuće. Bilo je žena, koje su bez plaće plakale i tako su znale pjesnički nabrajati i tako žaliti, da bi i drugome izazvale suze.

Do god. 1920 za sprovodom su se nosili dupliri. Kad bi umro imućniji, koji put bi ih bilo u sprovodu do 80. Neke su obitelji imali i svoje. Ko nije imao, unajmio bi u dućanu, gdje su ih držali za tu svrhu. Preko sprovoda bi jedan čovjek bilježio koliko je netko poslao duplira, pa bi popis dostavio obitelji pokojnika. Danas se više ne nose dupliri privatnika, već jedino bratovštine, ako je dotični mrtvac njezin član. Prije nije za sprovodom išla pratnja kako danas. To se je uvelo oko god. 1920. Ne samo što danas ide za sprovodom povorka, nego se posiplje cvijećem i lorvorikom lijes pokojnikov, da mu se time iskaže posljednja počast. Natrag 35 godina svećenik je pratio sprovod odrasle osobe do mosta, preko kojega se ide na groblje. Danas ga prati do državne ceste. Sprovodić djeteta ne prati ni svećenik ni svijet.

Obitelj pokojnikova priredi »sedminu« t. j. objed ili večeru, pa pozove najbližu rodbinu i one koji su nosili mrtvaca. Dok je mrtvac u kući, i onaj dan, kada ga se sprovodi, ne kuha se u kući pokojnika, već donese hranu rodbina ili prijatelj, ako je s tom obitelji u zajmu. Pripovijedala mi je Danilo Jerka ud. p., Ivana, rođena god. 1852, da je ona slušala od starih ljudi, da se »sedmina« zove za to, što za sedam dana ne bi obitelj, kojoj je umro član, kuhala. Toj bi obitelji za sedam dara po redu nosila hranu najbliža rodbina, s kojom je bila u zajmu. Ako je obitelj imućna na dan sprovoda dijeli siromasima novaca, da se sjete u molitvi pokojnika. Međutim je to danas rijetko. Prije je bilo, a i danas je, da se u večer iza Zdrave Marije sakupi u kuću pokojnika rodbina i susjedi, obično ženske, gdje za tri večeri mole sv. Ružarij i još neke druge molitve za pokojnika i za ostale mrtve one obitelji.

U znak žalosti sva njegova obitelj nosi za njim crninu — korut. — Natrag 20 godina nosila se je crnina za ocem, majkom, bratom i sestrom četiri godine. Muškarci se u znak žalosti nijesu brijali. Osim toga su za neko vrijeme bili zakukuljeni u kaputu, dok su

ženske bile pokrivene po glavi crnim pokrivačem, koji se je zvao »bangak«. Danas malo ko nosi crninu više od jedne godine. Pred 20 godina skoro nitko od pokojnikove obitelji kroz čitavu godinu ne bi išao na ples, niti pjevao, niti pristupio na ikakvo javno veselje i zabavu. Danas ih ima mali broj, koji se drže toga lijepoga običaja. Mnogi dapače veoma brzo zaborave i svoje najmilije.

Bilo je prije, a i danas je, kada umre malo dijete, da se ne žaluje obitelji već se raduje, što se njihovo dijete nalazi u slavi nebeskoj. U nekim se župama slavi u zvona, kada umre malo dijete.

I kod vjenčanja ima mnogo lijepih običaja. Rodbina i prijatelji donesu na dar obitelji mladoženje i nevjeste mesa, pilića, kruha, slatkih kolača, tortu i prošeka. Natrag 30 godina je bilo, da kći, prije nego se svatovi upute u crkvu, klekne na prag kuće i pita u roditelja oprostjenje i blagoslov. Prije rastanka od svojih roditelja i rodne kuće, plakala je i s njima se cjelivala. Tako je i danas. Nevjestu vodi do crkve kum, a za njim idu ostali svatovi. Poslije vjenčanja vodi ju mladoženja pod ruku u svoju kuću. Natrag 50 godina naročito bi se ženske obukle u starinsku kaštelansku nošnju, a seoski rondari bi pucali iz pušaka. Na povratku iz crkve, rondari bi također pucali, a na put bi stavili stol, pa bi nudili mladence i svatove prošekom i likerima. Oni bi njih darivali novcem. Kad nevjestica iza vjenčanja dođe u kuću muževljevu, cjeliva se sa njegovim roditeljima i rodbinom. Zatim bude gozba, preko koje se redaju razne nazdravice i pjevaju pjesme. Najviše se pjeva ova:

Nevistice mlada u novome piru,
Bog ti dao živit sto godin' u miru.
Bog ti dao sina redovnika,
Koji će ti biti svemu rodu dika.
Bog ti dao kćerku jedinicu,
Koja će ti pazit svu ostalu dječicu.

Osim spomenute pjesme, pjevali su tom prigodom i ovu:

Dobra večer Bog da,
nevistice mlada,
i Bog ti dobro da,
Koji s nami vlada.

Nevistice mlada,
u novome piru,
Bog ti dao živit
mnogo lit' u miru.

Bog ti dao dobra
što od njega želiš,
i tvojemu drugu
s kojim se veseliš.
Bio vam blagoslov
od rajskog Cesara,
bila dugovita,
kano i sada.
Budi vilo dobra,
i dobro te čeka,
budi dobra mudra
kakono Rebeka.
Kakono Rakela,
nevistice mila,
sve dni ljubezniva
svome drugu bila.
Dugovita, plodna,
mirna, umiljena,

da bi plod vidila
dobroga plemena.
Prijatelju mili
što se ne ozivaš,
al' uz tvoju vilu,
ovi svit uživaš.
Uživaj, uživaj
za mladosti tvoje,
često se spominjaj
od te vile tvoje.
S ovim vas pozdravljam,
mirna vam mrkla noć,
anđeli nebeski
došli vam u pomoć.
I sad Višnji Bože,
da tvoja desnica,
dala im blagoslov
Marija Divica.

Danas se sve više gubi običaj svečanog pirovanja. Kumovi darivaju nevjestu, a ona njih, ali ne onako bogato, kako je to bilo pred 50 godina.

Prije je bilo, kako mi je pripovijedao Vrtlar Gajo p. Fabjana, koji je slušao od staraca, sada pokojnih Treursić Marina i Stipoljev. Petra, da bi se učinila šteta udovcu, koji se vjenčavao po drugi put, dok se jedanput nije dogodio nesretan slučaj kod vjenčanja nekog udovca Marovića. On je, naime, znajući što mu spremaju mladići, naredio svome slugi da čuva kućicu, koja je bila u vrtu današnjega vlasnika Ivasović Marina. Netom dođu mladići da mu naprave štetu ovaj ispali iz puške i ubije nekoga mladića Ravnilovića; pokopan je u sadašnjoj župskoj crkvi god. 1803. Njegov se grob nalazi kod oltara Duša čistilišta. Na mjestu, na kojem je bio ubijen, bio je postavljen križ uz put sa istočne strane zemljišta, na kojem se gradi nova župska crkva. Kada se je god. 1931 proširio taj put, dotični križ se je uzidao u novi zid. Od toga doba prestao je taj ružan i štetan običaj.

Danas se udovcima i udovicama, kada idu u crkvu na vjenčanje, lupa u kante, ili svira u volovske rogove, ali u mnogo manjoj mjeri nego prije.

Kada se rodi dijete, najbliža rodbina donese na »babine« slatkih kolača, kave i šećera. Obično majka mlade žene donese povoje, pelenice i sve potrebno za dijete. Na krštenju kum ili kuma darivaju kumče

po volji. Prije je kum na krizmi darivao kumče crvenom kapićom, velikim kolaćem na »rusule«, i pozivao na objed, a kuma, ako je imućna, zlatnim naušnicama ili zlatnom ogrlicom.

Prije se je na blagdan sv. Josipa kuhao tako zvani »kalamboč« t. j. sočivo sa kukuruzom, pšenicom i kiselim kupusom. Sve je bilo začinjeno uljem. Riječ »kalamboč« je arnautsko turska i znači kukuruz. U dvoru Škarićinu negda Cippicovu, kuhao se je u kotlu taj »kalamboč«. Dolazili su ga jesti besplatno ne samo siromasi, nego i djeca bez razlike staleža, dapače su dolazili i iz drugih sela. Svaki je morao donijeti sa sobom drvenu žlicu. Taj »kalamboč« je kuhala ona strana sela od »gornjih vrata« do zapadne strane »Brca«. Na taj »kalamboč« bi došli njihovi prijatelji sa drvenom žlicom i iz drugih sela. Ovaj se je običaj u glavnome ukinuo oko god. 1914, tako da ga danas drži malo koja obitelj. Na Gospu Blagovijest onaj dio sela od zapadne strane »Brca« do granice Novoga, kuhao je velike mrvice t. j. »njoke« i kaštelanske makarone na vreteno. Kaštelanski makaroni čine se više puta na godinu, a naročito o pokladima i pri svećanim prigodama.

Do god. 1914 u jematvi se je nosio u polje trgajima sir ili slane srdele, a danas se nosi i kuhano jelo. Od davnine je, da bratimi presv. Sakramenta na prvu nedjelju po Tjelovu ili Božjem danu, piju vino i jedu sira i kruha u dvoru župske kuće. Bratimi sv. Nikole na njegov blagdan počeli su god. 1936 da u zajednici objeduju. Od davnine je, da crkovni pjevači u zajednici objeduju na Veliku Subotu, dok uoči svoje pokroviteljice sv. Cecilije večeraju, a na njezin blagdan objeduju i večeraju. Jela se pripremaju i zajednički blaguje u župskoj kući. Na blagdan sv. Cecilije pjevaju svećanu misu pod harmonijem, a poslije podne je večernja. Ako imaju dovoljno novca, obično peku na ražnju na Gospu od Pohođenja kod crkvice sv. Jurja.

Prije se nije svijet šetao u svagdanji dan, kako se danas šeta. Jedino su se za vrijeme trešanja šetali po cesti i to samo u nedjelje. Na cesti su se prodav-

vale trešnje. Kroz to je vrijeme šetnja bila od Štafi-
lića do Lukšića. Kada bi svršila sezona trešanja, nije
bilo šetnje ni po cesti ni po selu. Šetnja po selu u-
vela se je oko god. 1877. ali se je isto šetalo po cesti
za vrijeme trešanja i to do god. 1910.

Neke obitelji slavile su krsnu slavu. Na pr. Ška-
rićini sv. Josipa; Ivasovićevi-Serafinovi sv. Gajtana,
koga slave od god. 1804, kada su dobavili njegove
Moći i živote. Na zaledu »leciijuna« napisana je godi-
na 1804. — Danilovi slave sv. Vincenca; Cegini sv.
Paškvala; Piljini sv. Filomena; Trzinovi blagdan
Imena Marijina. Danas ju slave iste obitelji osim
Škarićine. Ova je slava više crkovna nego svjetovna.
Uoči dotičnih blagdana u večer slavi se u zvona, a
na sami blagdan je pjevana ili tiha misa, kojoj pri-
sustvuju članovi obitelji koji slave dotičnog Sveca.
Jedino se danas kod Ivasovićevih pjevaju životi i
»kalendule« sv. Gajtana, a u večer je blagoslov sa
Presvetim. Svaka obitelj ima sliku i Moći dotičnoga
Sveca. U početku, kada su odnosne obitelji uvele
svoje kućne zaštitnike, svetkovalo se je i vanjskim
načinom. Pozvalo bi se na objed najbližu rodbinu na-
ročito onu iz drugoga sela. Danilovi bi pred svojom
kućom i na »Balkunu« postavili stolove i dijelili si-
remasima besplatno puru. Mogao je jesti svatko ko
je htio, ali je morao da donese sa sobom drvenu žli-
cu. Od god. 1917 više ju ne dijele. Možda ima obitelji
i po drugim mjestima, koje slave krsnu slavu. Iz po-
vijesti je poznato, da je krsnu slavu slavio u XIV
vijeku i hrvatski ban Pavao Šubić.

Lukas Ignacijo, koji je umro dne 25/2 1940, pri-
povijedao mi je, da je: a) obitelj Vičić prva imala
stakla na prozorima, i prva počela kuhati kavu; b)
Remetin Mikula p. Ivana i p. Burić Jele r. 22/12 1832
† 12/1 1907 zvan Dotorov, prvi počeo davati mace na
lozi i skidati zaperke; c) Biluš Marin p. Adama i p.
Baldić Ivanjice r. 2/10 1831 † 24/10 1880 zvan Grgić,
prvi počeo šetati sa ženom. Kada bi netko šetao sa
ženom reklo bi se: eno šeta ka Grgić; d) Tranfić
Stipe p. Ilije i p. Marjanović Ane r. 20/2 1872 † 12/1
1931 zvan Ilinov, prvi od težaka obukao odijelo od
štofe; e) Peran Nikica p. Srećka i p. Puljas Jele r.

3/12 1888, prvi obukao građansko (gospodsko) odijelo; f) Svete Jozo p. Jure i p. Jelić Franke r. 16/5 1803 † 8/11 1868, prvi počeo kupiti sušanji; g) Grisogono Oliva žena Alabanda Vincenca r. 22/4 1817 † 11/10 1867, prva od ženskih počela se kupati; l) Perat Luce žena Škarica Felicija r. 13/7 1821 † 7/12 1907, prva počela ribati (fregati) kuću.

PJESMA O TRZINKI

Kada prodeš, o mladiću!	A ti Klara, dušo mila,
mimo crkvu Starog sela,	poklanjam ti žalovanje,
obazri se na nesriću,	sva lipoto Starog sela,
di Trzinka leži jela.	tude li je tvoje stanje.
Tu ćeš vidit nje grobnicu,	Čekaju te druge u dvoru,
grobnim cviećem okićenu,	da u tanac (ples) gredeš s njima,
a u sridi golubicu,	ne vjerujem Klara mila,
od svog jata razlučenu.	da je tebe smrt umela,
Ti urani jutrom rano,	Svi likari ovog svita,
vazmi u ruke svete vode,	nisu tebi našli lika,
pa poškopri nje grobnicu,	propalica tvoja mila,
i to počni plakat ovako:	koja ti je smrt nanila.

Ova djevojka zvala se je Trzija Klara Stjepanova i Tonković Luce r. 16/6 1814 † 17/10 1835. Kako se razabire iz matice mrtvih, liječili su je mnogi liječnici, a u zadnje vrijeme Dr Bačić iz Splita. Pri-povijedala mi je njezina pranećakinja Tranfić Dragmila ud. p. Ignacija, da je bila zaručena za nekog mladića Roje iz Splita. Ovu pjesmu namjeravaju uglazbiti njezini sinovi Jozo i Felicije, vodnici-muzičari u vojsci.

Pjesma, koja se pjeva o Radunovoj Ani, ona nije bila iz Novoga, jer u Novome nema prezimena Radun nego u Starome. Po svojoj prilici to je bila Radun Ane p. Filipa, koja se je vjenčala god. 1757 u Novu za nekoga Hrelja Stjepana Franina, kako se razabire iz matice vjenčanih.

Na Novu godinu i Božić ide se na čestitanje načelniku, župniku i glavaru sela. Načelniku obično svira glazba. Ostali također čestitaju jedni drugima, a ponajviše djeca rodbini i nekim obiteljima.

Pred 40 godina su mladići na Mlado ljeto pjevali djevojkama pod prozorom:

Dobra večer Bog da,
vilo plemenita,
na dobro ti doša,
dan mladoga lita.
U ljubavi živu
dva rumena cvita,
to je dušo moja,
poštenje i dika.
Ti za namom veneš,
ja za tobom gorim,
moja dušo draga,
da s tobom govorim.
Projdoše Božići,
dojde mlado lito,
da ti pozdrav predam
moja zlatna kito.
Pozdrav je od usta,
a ljubav od srca,
komu nije drago,
nek' mu srce puca.
I zato veselo,
po sve danke stojim,
moja dušo draga,
kad s tobom govorim.

Željja me dovede,
a i ljubav isto,
ovde je ružica
rumenoga cvita,
ka u liti cvate,
u zimi ne vene,
po kojoj se poznaju
ljubavi srčene.
Ružica zlamenje
bijlog lišca tvoga,
a ljubav je tvoja
sridu srca moga.
Ja u sreću dušo,
moja željo mila,
da ti cvitak beren,
i da ga uživam.
Još u sreću mome
ima mnogo lita,
i za to je ljubav
naša stanovita.
S ovim na divljenju,
željna željo moja,
evo dušo ovdi
virna sluga tvoja.

Na Tri Kralja ili Vodokršće pjevali bi ovu
pjesmu:

Dobar večer Bog da,
draga dušo moja,
da ti dara poda
virna sluga tvoja.
Gospojo i vilo
cvite od sladkosti,
urešenje moje,
kruno od liposti.
Evo nam projdoše
Božića blagdani,
ali ne projdoše
ljubav među nami.

Zbogom dušo moja,
zbogom srce moje,
zbogom mi ostavaj
vilo i gospojo.

Projdoše Božići,
projde mlado lito,
ja te ne darova
moja zlatna kito.
Evo su nam došli
Vodokršća kralji,
kada se dariju
među sobom dragi.
Moja dušo draga,
ja dara neimam,
nego da ti srce
s ljubavlju darivam.

I danas djeca na Pepelnicu ili Čistu srijedu vu-
ku tako zvane »komoštre«, da ih očiste čade. To ima
i neko duhovno značenje, naime, da i ljudi očiste
svoju dušu u korizmi od grijeha, i da za pokoru po-
ste. »Komoštre« su željezni lanac, o kojem visi lonac

povrh vatre na »kominu«. Danas ima malo »komoštra«, jer »komine« pomalo zamjenjuju štednjaci.

Na 21 ožujka i na 1 travnja, natrag 40 godina, pjevalo se je u korizmi djevojkama ovako:

Evo lipo premaliće
meni ovd' u radosti,
prikazuje tvoj' obličje
sladkog lišca u liposti.
Ti si želja srca moga,
nadarena u ljubavi,
ti ufanje draga tvoga
koji s tebe ovd' boravi.
Ti si lipa rusulica,
ti si sladko dobro moje,
o pribila golubice,
sve najdraže lišce tvoje.

Tvoje sladke jabučice,
nakićene lipog cviča,
cvatu kano dvi ružice,
kad je u vrime premalića.
Ti si lipa nad sve ine,
gizdavo je tvoje lišce,
tvoj' liposti ni promine,
sladka i mila ma dušice.
Ah! kako te puno ljubim,
lipa vilo i gospojo,
noć i danke ovd' trudim
zarad tebe zlato moje.

Ti nevirna nemoj biti,
a tebe ću ja ljubiti,
ostaj zbogom stoj u miru,
zadajem ti tvrdnu viru.

Na Cvjetnicu mladići posiplju djevojkama dvore
cvijećem naročito »vijolom«, i ovako pjevaju:

Evo anđel pred očiman,
jest moj anđel znam doisto,
cvitak nosi za prsiman,
s kojim kaže mlado lito.
Od ljubavi Bože mili,
pošlji meni zgor s nebesa,
ovoj lipoj mojoj vili, cvit
anđelski od uresa.
Nek' izajde nakićena,
rajskim cviećem od liposti,
među ostale divojčice,
u nje lipi cvit mladosti.
Svim deklicam nek' je dika,
nje lipota privelika,
nek' nakiti lipo lišce,
na dobro joj dan Cvitnice.
Neka misec, svitle zvizde,
neka kitu moj' deklicu,
i lipotu nje nagizde,
kad osvane na Cvitnicu.
Neka lipost nju odiva,
kako žarko sunce siva,
ev' izber' cvieće milo,
koj' ugodno tebi vilo.

Uzmi cvitak ma ljubavi,
ter prem' srcu njega stavi,
teb' ga daje drago tvoje
za obiližje od ljubavi.
S njim ti dajem srce moje,
da g' uživaš ma gospojo,
ovo cvieće moj' rumeno
tebi vilo, moj' danice.
Ter s njim drago moj' žudeno
na Cvitnicu okiti se,
golubice ma gizdava,
urešeni žilju bili.
Ti si dika moj' i slava,
nad sve vile ke mi omili,
o lipoto meni mila,
svitla moja o danice.
Ja ostavljam tvoje lišce,
zbogom bila golubice,
da počivaš u radosti,
dok ti svane dan Cvitnice.
Mili, dragi moj' pokoju,
primi na dar ljubav moju,
na nebu su sve zvizdice,
zbogom bila golubice.

Natrag 35 godina nije se pjevalo vani kroz svu
korizmu, već samo spomenute pjesme. Danas ne samo

da se pjeva, već se u korizmi i adventu koji put drže plesovi, i ako ih Crkva zabranjuje. Na po korizme i na prvi travnja jedno drugoga vara, n. pr. »učini mi ljubav, podi do Ivana, Petra i t. d., neka ti dade sjekiru, pilu ili nož«, ili što god drugo; ili zove te taj i taj; a to nije istina. Najgore je što se pišu mlađićima, a osobito djevojkama besramna pisma bez potpisa. Ova dva dana i danas se zovu »Varalica«.

Pred Uskrs se ispovijedaju školska djeca i done- su župniku u crkvu na dar jaja ili »biškotina«. O Uskrsu se djeca tucaju sa vrhovima jajeta, čije puk- ne izgubljeno je. Danas djeca bojadišu jaja posebnim papirom, što toga prije nije bilo. Za Uskrs domačice peku od finoga brašna i jaja tako zvane »trvenice« ili »sirnice«, dok su se natrag 30 godina pekle od bijeloga kruha »sirćanice« premazane žumancem od jaja sa nasadima komadića sira.

Pred 40 godina bi se na prvi svibnja postavilo uz kuću načelnikovu jablan sa malim zastavicama, a osmi dan bi uz jablan postavili još neko drugo sta- balce. Uoči prvoga svibnja svirala mu je ispod kuće i glazba. Također bi i rondari postavili oko župske crkve 13 stabalaca, jer je i njih bilo 13. — Rondari su bili općinski organi, koji su pazili na javnu si- gurnost.

U tadašnje doba mladići su na prvi svibnja stav- ljali djevojkama pod prozor ili uz kuću neko stabalce i pjevali bi:

Dobra večer Bog da,
prvi dan od maja,
kome se vesele
anđeli od raja.
Divojčice mlada
i jelo visoka,
zenice pridruga
od mojega oka.
Divojčice mlada
i jelo uvita,
rad' ke sam se trudi
po sva moja lita.
Iščući zelen bor,
uvitu jelicu,
javor kitnovasti,
za takvu deklicu.

Bora nisam naša',
ni jelo zelene,
moja dušo draga,
uzmi za bor mene.
O bore i jelo,
javore premili,
o cvite razliki,
anđele moj mili.
Ti me ne razdili
od ljubavi tvoje,
ja ne ću od tebe,
nikad srce moje.
Znaj, ljubav izlazi,
dušo, iz srdaca,
a iz tvoga lišca
zrak od sunašca.

Ovim te pozdravljam,
mirna ti mrkla noć,

anđeli nebeski
bili ti u pomoć!

Uoči sv. Ivana Krstitelja djeca kupe po selu suhoga lozja i drva i viču: »Lozja sv. Ivanu«. U večer na određenom mjestu postave lozje u hrpu, koje zapale, pa preko njega preskaču. Od davnine je, da se na blagdan sv. Ivana Krstitelja - pokrovitelja župe - iznese stolitar vina na »Brce«, da se seljaci uz bukaru, a sada uz čašu vina, porazgovore i provesele. U računima bratovštine presv. Sakramenta od god. 1814 ubilježen je trošak za vino na sv. Ivana. Pred 35 godina bi se postavio stol na »Brce«, na kojem su sjedili i pili glavar sela, rondari i crkovni pjevači.

Na Gospu od Pohođenja, koji blagdan pada na 2 srpnja, poslije mise i službe Božje ostane se na ručku, gdje se peče na ražnju. Počelo se je ostajati na ručku god. 1920, jer je te godine prvi put svirala glazba. Dok je glazba svirala, dolazilo je dosta svijeta. Sada kada nema glazbe malo ko ostane. Obično se poslije štenja i mise svijet razilazi kući. Služba Božja se obavlja u crkvi sv. Jurja, koja je na lije-pome položaju, jer se u blizini nalazi izvor žive vode, a osim toga ima dosta zemljišta zasađenog maslinama.

Na Gospu od Snijega, čiji blagdan se štuje u crkvi sv. Nikole, peklo se na ražnju i mnogo bi svijeta ostalo na ručku. Ručali bi u zajednici župnik sa crkovnim pjevačima. Prodavale su se dinje, miluni i drugo voće, kako se prodaje i danas. Na ovaj blagdan dolazilo je mnogo svijeta iz susjednih sela, dok danas dolazi mali broj. Od g. 1913 više se ne peče na ovaj blagdan radi grobišta, koje je oko crkve. Danas narod sluša štenja i misu pa se razilazi svojoj kući.

Prije su djeca na blagdan Svih Svetih kolendali po kućama i pjevali: »Ja sam mali rebac (vrabac) doša sam vam krkelezat: kogod smokvu, kogod grozdić, na dobro vam doša prvi Božić«. I danas djeca kolendaju, ali u manjoj mjeri.

Na Badnju večer, Božić i ostale božićne dane sve do Tri Kralja osobito veselje bi obuzelo mlado i staro, muško i žensko, bogato i siromašno, tako da bi

se mjesec dana prije i po kućama i po ulicama pjevale božićne pjesme. Nu od g. 1919 taj se kršćanski običaj svake godine sve više gubi, tako da se danas božićne pjesme pjevaju samo osam dana prije Božića. Ipak i danas svatko želi i nastoji, da za božićnih blagdana bude u krugu svoje obitelji. Na Badnju večer domaćin na ognjištu naloži badnjak, poškropi ga blagoslovljenom vodom i okadi tamjanom. Osim nje ga poškropi sve prostorije u kući, i ako danas svatko to ne čini. Ima i danas osoba, ali malo, koje poste do večere. Jedino za objed jedu kruha ili nešto uz to hladnoga. Večera za to bude svečana. Na stol se postavi svijeća, koja stoji u čaši, napunjena pšenicom ili kukuruzom. Nju zapali i ugasi domaćin kada svrši večera. To se čini na Božić, sv. Stjepana, Novu godinu, na Tri Kralja, i to na objedu i na večeri. Na Badnji dan mladići donesu drva, pa ih kriomice odnesu sa nečije zemlje, i slože pred župsku crkvu. Na Badnju večer ih zapale, a oni oko ognja stoje cijelu noć, razgovarajući se i pjevajući božićne pjesme. U večer se puca iz pušaka u znak veselja, ali danas se čini sve manje. Božićno se drvce uvelo u novije vrijeme. Djeca nakite božićno drvce svjećicama, praskavicama i betlemom, pa svi članovi obitelji pjevaju božićne pjesme sve do Tri Kralja. Na sam Božić čestita jedno drugome obično na ulici govoreći: »Na dobro ti došlo Porodenje Gospodinovo«. Djeca idu u kuću da čestitaju svojoj rodbini. Dariva ih se obično smokvama, jabukama, bajamama, orasima i slatkišima. Natrag 30 godina, kada bi jedan drugome čestitao, cjelivali bi se. Na Božić se čestita župniku, načelniku, glavaru sela, rodbini i prijateljima. Na Božić malo ko izostavi službu Božju, nego svatko njoj prisustvuje velikim duševnim raspoloženjem.

Pred 40 godina mladići su pod prozorom pjevali djevojkama ovako:

K meni lipa moj danice,
veseli se dušo mila,
jer naresi bilo lišće,
s kojim si me zamamila,
gledaj tvoga sokolića,
na dobro ti dan Božića.

Doša sam te ja viditi,
živa željo srca moga,
želim s tobom dušo stati,
rad' gizdavog lišća tvoga,
gledaj tvoga sokolića,
na dobro ti dan Božića.

Pjevali su i ovu pjesmu:

Dobra večer Bog da,
prvi dan Božića,
Diva nas pomogla,
porodi ditića.
Vilo plemenita,
ljubav je očita,
Diva nam porodi
Spasitelja svita.
On je dika naša,
i naše poštenje,
nami ovih dana
veliko veselje.
Na dobro ti došli
ovi dni Božića,
ka i nje starešini,
po sve dni godišća.
I svoj obitili
ka ovdí pribiva,
i svim naokolo,
neka mir uživa.
A sada i tebi
ja Božić nazivljen,
bila vilo moja
ljubav ti odkrijen.

Da budem dostojan
ja pogleda tvoga,
jer ti ljubav nosin
usred srca moga.
Još ću te darovat
darom od ljubavi,
ovi dan Božića,
moj venče gizdavi.
Ne mogu se dilit,
moj žilju pribili,
od tvoje ljubavi,
moj anđele mili.
Ako se odilim,
u srcu te nosim,
moj cvite rumeni,
s tobom se ponosim.
Ja drugo ne prosim
nego lišće tvoje,
s kim si zamamila
željno srce moje.
S ovim na diljenju,
svud ti bila srića,
na dobro ti došli
ovi dni Božića.

Danas jedni dočekuju Novu godinu na zabavama u društvima, a drugi u obitelji.

3) RAZNE IGRE

Djeca razdijeljena na grupe igraju različite igre. Igraju se: 1) Na »franje«. »Franja« je okruglog oblika i načinjena je od gline ili stakla. Izdubu se dvije rupice i jedan od igrača stavi ju dosta daleko od rupice pa drugi gađa u nju držeći ju palcem i kažiprstom ili nastoji da ju baci u rupicu. Ako mu ne upane u nju, tada ju gađa drugi, ili ako mu je bliže iz rupica, nastoji da ju baci u nju, pa iz nje gađa. Ako ju pogodi, dobiva jedan »punat«. Ko prije gađanjem stigne do određenoga broja taj dobije igru (botu), to jest »franju«, novac ili neku drugu stvar za koju igraju; 2) Na hvatanja, t. j. nekoliko igrača stoji u kolu i jedan od njih broji — an, ta, ti, ni, zo, raka, ti, ni, ana, tina, buf. Na koga ostane zadnja riječ »buf« taj hvata. Ako uhvati jednoga tada ovaj hvata itd., dok ne dosadi; 3) Na sakrivanje t. j. jedan od igrača stane uz jedan

predmet, tako da ga se ne može vidjeti, pa iza njega proviruje, a drugi se sakriju gdje koji nađe zgodnije sklonište. Kada se svi sakriju, javе onome, koji proviruje, da ih traži. Ovaj ih traži i koga prvoga pronade na ovoga je red, da on druge traži; 4) Na plovke t. j. postavi se onoliko šiljastih kamenčića, koliko je igrača. Svaki igrač ima svoju plovku — to je malena pločica od ravna kamena. Kamenčići su udaljeni od nekoga zida i svaki od njih naznačuje pojedinoga igrača. Svi igrači bacaju svoju plovku uz jedan određeni zid, i čija plovka bude najbliža zidu, taj gađa u kamenčić drugoga igrača. Ako pogodi u kamenčić drugoga igrača, tada je taj — mrtav — t. j. više ne igra do svršetka igre. Čiji kamenčić se ne prevali, taj dobiva igru; 5) Na »šalda kosti«, t. j. izabere se šest igrača i podijeli se u dvije grupe po troje. Prva trojica se pogrbove uza zid, a druga trojica skaču na njih. Ako jedan od ove trojice, koji skaču, ne skoči pravilno, t. j. ako se dodira nogu tla, tada ova trojica se pogrbove, a ona prva trojica skaču na njih; 6) Na »vrtaše«, to je jajasto drvece na dnu šiljasto sa malom brokvicom. Kada se zavrti, tada ga se udara sa strane malim konopcem, i ono se vrti velikom brzinom; 7) Na »bare« t. j. izdube se onoliko rupica, koliko je igrača, i oko tih rupica postave se kamenčići. Svaki igrač stoji kod svoje rupice, a jedan od njih iz neke određene daljine baca u te rupice malu loptu napravljenu od tkanine (krpe), pa u čiju rupicu upade, taj se baca njom u igrača. Ako ne pogodi nijednoga, stavi se u njegovu rupicu jedan kamenčić. U čijoj se rupici nađe najveći broj kamenčića, toga tuku svojom kapom po glavi svi ostali igrači, dok on ispražnjuje kamenčića iz svoje rupice; 8) Na »kende« t. j. jedan baci kapu na tle i stoji daleko od nje nekoliko koraka, dok drugi nastoji da ju turne nogom ispred njega. Ako ju odnese ispred njega, tada ju on i ostali igrači guraju nogom pred sobom. Ako ovaj, čija je kapa, uhvati jednoga, koji mu gura, tada ovaj mora da baci svoju kapu, koju guraju svi ostali; 9) Na »kantune«, t. j. svaki igrač drži svoj »kantun« (čošak), a jedan od njih stoji po sredini. Svi koji se drže »kantuna« nastoje da se izmjene međusobom. Dok se izmjenjuju sa »kantuni-

ma«, onaj po sredini nastoji da u međuvremenu uhvati čiji »kantun«. Čiji »kantun« uhvati, taj stoji po sredini; 10) Na sitni novac, t. j. gdje je grb na novcu, naznačuje »marko«, a protivna strana na novcu naznačuje »gospe«. Obično se na ovakav način igraju pod nogu, pa koji se igrač dosjeti, da mu je pod nogom ili »marko« ili »gospe«, taj dobiva novac; 11) Na cikanje, t. j. jedan drži u ustima »franju« a druga je na zemlji, ako ju pogodi, kada ju ispusti iz ustiju, taj dobiva; 12) Na sudinke, t. j. šarene komadiće razbijenih tanjura bacaju uz jedan zid, i čiji komadić bude najbliže zidu, taj dobiva i ostale komadiće drugih igrača; 13) Na »punti ščoki«, t. j. jedan igrač drži u zatvorenoj ruci nekoliko bajama, oraha ili nečesa drugoga, pa pita drugoga, koliko ih ima u ruci. Ako ovaj pogodi, dobiva sve. Ako li ne pogodi, mora da dade onome, koji drži u zatvorenoj ruci, onoliko koliko nije pogodio, odnosno koliko je rekao da ih ima; 14) Na kolce, t. j. u nekoj određenoj daljini postavi se onoliko malih kolčića, koliko je igrača. Na kolce se igraju kao i na plovke; 15) Na lupeže, t. j. manji broj igrača su lupeži, a veći broj su žandari. Žandari hvataju lupeže, kada ih pohvataju, stave ih u tamnicu t. j. u jedno kolo napravljeno na zemlji. Koji su bili lupeži, ti budu žandari i ovi hvataju druge kao lupeže; 16) Na šišmiše, t. j. učini se na zemlji kolo, i u njemu stoji jedan igrač i ovaj sa palicom tuče drvce, koje je sa obe strane malo šiljasto, a po sredini je nešto deblje. Dok ovaj udara palicom po tome drvcu prema igračima, ovi ga dočekaju i nastoje da ga bace u to kolo. Koji ga baci u određeno kolo ili do njega, taj dobiva. Ako drvce ostane na mjestu tako da se ne kotrlja, kada ga udari palicom onaj, koji je u kolu, tada se ponovno igra; 17) Na orahe, t. j. stavi se uz zid daska, koja stoji koso, a stavi se na zemlju nekoliko oraha. Niz dasku se kotrlja jedan orah, i koliko pogodi oraha, koji su na zemlji, toliko ih igrač dobiva; 18) Na »frnjoke«, t. j. ko u igri dođe posljednji do određenoga predmeta, toga se udara u čelo palcem i jednim prstom. Obično daje »frnjoke« najjači igrač. Osim toga igraju se na kotače, nomoget, »karte« i još neke igre.

Ženske se igraju: 1) Na »lile« ili »ale«, t. j. na jednome predmetu stoji nekoliko kamenčića i to jedan blizu drugoga. Igračica drži u ruci jedan kamenčić i baca ga u vis i nastoji da uhvati rukom taj kamenčić i jedan drugi koji je na tome predmetu. Ako uhvati i jedan i drugi kamenčić nastoji da uhvati i ostale tako, da ne smije dodirnuti rukom druge. Ako ih dodirne, gubi »punat«; 2) Na »Marija orbula — slijepa Marija« — t. j. uhvate se u kolo nekoliko igračica. Po sredini kola stoji jedna kojoj se zavežu oči, sve igračice se vrte oko ove, koja je zavezana, a ova ih hvata rukom. Ako se dosjeti imena jedne od njih koje su u kolu, zavežu oči ovoj. Ako se ne dosjeti imena, stoji zavezana, dok se ne dosjeti barem jedne; 3) Na »zoge ili zogarele«, t. j. naprave na zemlji ili na nekome drugome predmetu oblik, koji je na vrhu okruglast, i razdijele ga na nekoliko dijelova. Svaka igračica baca na te dijelove kamenčić koji je pločast i ako ostane, gura ga jednom nogom vani toga okruglastog oblika, i koja ima više »punata«, ta dobiva. Osim toga igraju se na tombolu i još neke druge igre.

Kod djevojčica ima manje igara nego kod dječaka.

4) SVJETOVNJACI IZ SELA

Svjetovnjaci koji su umrli u selu ne bilježi im se mjesto, već onima, koji su umrli u drugome mjestu.

1) Celio-Cega Lovre Leonardov i Burić Mandalene r. 30/8 1826 † 13/2 1890. Umro je u Zadru i bio je sudski savjetnik; 2) Celio-Cega Dr Jakov Andrijin i Casotti Petronile r. 29/12 1834 † 26/11 1892, liječnik i općinski načelnik; 3) Danilo Frane Antunov i Šantić Vice r. 9/10 1813 † 2/7 1895 u Zadru, liječnik u Budvi, pa sudski savjetnik U Zadru; 4) Perat Josip Pavlov i Šantić Nike r. 18/3 1843 † 31/3 1886, općinski tajnik u Novome; 5) Danilo Vicko Jakovljević i Batinov Kate r. 5/2 1844 † 26/3 1899 u Zadru. Zaslužan je za izgradnju mramorne rake sv. Felicija, i za nacrt nove župske crkve i mlinice. Bio je upravitelj učiteljske škole u Zadru, i kotarski školski nadzornik. Sastavio je rukovod za čitanke i »Slovníu i Pismovnik« za pučke škole; 6) Remetin Felicije Nikolin i Gizdić Ivanice r. 10/5 1846 † 17/3 1881 u Glini kao kotarski sudac; 7)

Škarica Ante Ivanov i Pera Luce r. 25/9 1854 † 24/6 1883. Učio je filozofiju, i za vrijeme okupacije Bosne i Hercegovine borio se kao rezervni oficir; 8) Danilo Ivan Jakovljević i Batinov Kate r. 3/6 1850 † 6/5 1924, upravitelj pošte u Starome; 9) Škarica Petar Andrijin i Radun Marije r. 8/2 1857 † 15/12 1918 u Splitu, gdje je službovao kao pučki učitelj; 10) Bartulica Ivan Antin i Vuina Klare r. 27/10 1857 † 29/3 1927, pučki učitelj u Novome; 11) Ivanac Viktorin (Slavko) Ivanov i Peran Vice r. 20/4 1858 † 5/3 1933 u Splitu, gdje je službovao kao pučki učitelj; 12) Škarica Ivan Andrijin i Radun Marije r. 9/1 1862 † 27/12 1886, pučki učitelj; 13) Škarica Dr. Josip Andrijin i Radun Marije r. 24/1 1866 † 29/1 1928 u Beču, gdje je službovao kao liječnik; 14) Perat Dr. Pavao Josipov i Rosandić Marije r. 11/12 1883 † 30/10 1934 u sanatoriju u Zagrebu, odvjetnik u Splitu; 15) Radunić Gajo Ivanov i Ivasović Ivanice r. 1/5 1884 † 21/12 1925 u bolnici u Šibeniku. Bavio se je slikarstvom te je naslikao zastor za pozornicu, koji se i danas nalazi u općinskoj vijećnici u Novome. Napisao je knjižicu »Nekoliko misli prigodom aneksije Bosne i Hercegovine; 16) Danilo Vinko Ivanov i Škarica Jerke r. 28/3 1890 † 25/5 1937 u Mariboru kao carinski činovnik; 17) Pavković Nikola Martin i Frleta Vice r. 2/3 1895 † 19/1 1925 u Zagrebu, kotarski sudac; 18) Ivasović Jelica Pavina i Biluš Ivanice r. 29/6 1896 † 16/4 1923, stručna učiteljica; 19) Lukas Marin Mijin i Biliškov Marije r. 16/2 1888 † 27/11 1937 u bolnici u Biogradu na moru, državni poštanski činovnik; 20) Radun Vicko Petrov i Gizdić Mande r. 19/11 1833 † 31/10 1900. Bio je načelnik Novoga i Lećevice do god. 1869, jer je do te godine Lećevice pripadala općini u Novome; 21) Šimeta Frane Petrov i Vuletin Mande r. 29/1 1854 † 21/6 1925, općinski načelnik od god. 1893—1918.

1) Škarica Dr. Vjekoslav p. Jure i p. Pervan Antice r. 24/12 1863, odvjetnik u Splitu; 2) Supin Ivan p. Petra i p. Sreučnik Kate r. 27/3 1866, pučki učitelj u mirovini; 3) Danilo Srećko p. Ivana i Škarica Jerke r. 30/11 1879, činovnik carine u Splitu; 4) Bočina Anka p. Luke i p. Markić Jele, pučka učiteljica u mirovini; 5) Hribar Alfonso p. Artura i p. Čiotić Filomene r.

24/4 1881. Činovnik na Ministarstvu poljoprivrede u Beogradu. Napisao je više znanstvenih djela kao: »Fašistička Italija«, »Podunavlje i Slaveni«, »Jugoslaven-ska Politika i Hrvatsko pitanje«, »Kolonat ili težaština«, »Savremeni agrarizam«, »Agrarna reforma«, »Jugoslavensko-talijanski odnosi«, »I Rapporti Italo-Jugoslavi«, »Nova Politika«; 6) Franić Ivanka p. Pave i p. Vuletin Josipe, pučka učiteljica u miru; 7) Fanfogna Enco p. Ruđera i p. Jurašin Vice r. 18/2 1882. Izradio novi nacrt za novu župsku crkvu, koja se gradi. Banovinski arhitekt u Splitu. 8) Pavković Marija p. Mate i p. Frleta Vice, pučka učiteljica u Podgradu; 9) Juras Ivan p. Filipa i p. Lovrović Ivanice r. 1/7 1886. Ravnatelj klasične gimnazije u Splitu. Napisao je: »Pregled gospodarstva i trgovine u Dalmaciji«, »Kaštela u doba rata«, »Naše more i primorje«, »Zemljopis Jugoslavije«. Osim toga je napisao više knjiga zemljopisa za srednje i građanske škole; 10) Danilo Dragan p. Ivana i Škarica Jerke r. 13/12 1886, privatni činovnik; 11) Bočina Dr Jakov p. Luke i p. Markić Jele r. 20/8 1888, doktor prava; 12) Bartulica Olga p. Ivana i p. Vuletin Vice, bivša pučka učiteljica; 13) Bočina Ivanica p. Luke i p. Markić Jele, pučka učiteljica u Splitu; 14) Bartulica Marija p. Ivana i p. Vuletin Vice, pučka učiteljica u Splitu; 15) Škarica Anka p. Ivana i p. Speranza Argentine, bivša pučka učiteljica; 16) Frleta Nikola Ivanov i p. Bartulica Ivanice r. 19/7 1898, profesor gimnazije na Krku; 17) Tonković Dr Ivo p. Tome i Mazzocco Marije r. 8/2 1900, doktor i apotekar u Zagrebu; 18) Lukas Krešimir p. Ignacija i Jelinić Dome r. 3/3 1901, kotarski sudac na Visu; 19) Radun Mate p. Ivana i Matijaca Ivanice r. 7/12 1901, činovnik na Ministarstvu saobraćaja u Beogradu; 20) Juras Marija p. Filipa i p. Lovrović Ivanice, profesorica gimnazije u Zagrebu; 21) Škarica Dr Nikša Andrijin i Dujmov Ane r. 14/2 1902, odvjetnik u Zagrebu; 22) Lukas Marija Josipova i Škarica-Žikov Kate, pučka učiteljica u Novome; 23) Tonković Boris p. Tome i Mazzocco Marije r. 22/12 1904, geometar; 24) Škarica Veljko p. Ivana i Ergovac Kate r. 29/4 1905, trgovac i rezervni oficir; 25) Lukas Vinka Josipova i Škarica-Žikov Kate, pučka učiteljica.

u Novome; 26) Šimeta Dr Pero Pavin i Šimetin Pauline r. 24/4 1907, doktor prava, veletrgovac vinom i rezervni oficir; 27) Lukas Živko Josipov i Škarica-Žikov Kate r. 28/4 1907 kotarski sudac u Karlovcu i rezervni oficir; 28) Lukas Vjekoslav p. Ignacija i Jelinić Dome r. 3/2 1910, tehnički činovnik na tvornici u Dugomratu i rezervni oficir; 29) Svalina Katica Ivanova i Ivićev Filomene, stručna učiteljica u Sinju; 30) Škarica Ante Franin i Deanković Luce r. 9/4 1914, državni poštanski činovnik; 31) Tranfić Mira p. Vicka i Zaneta Dobrile, pučka učiteljica u Gatima; 32) Fanfogna Branko p. Serđija i Bartulica Marije r. 18/6 1914, poštanski činovnik; 33) Frleta Ivan Josipov i p. Baras Ivanice r. 1/9 1914, aktivni oficir; 34) Škarica Vjera Marinova i Biliškov Marice, bivša pučka učiteljica; 35) Škarca Ranko p. Ivana i Ercegovac Kate r. 27/7 1917, inženjer u Zagrebu i rezervni oficir; 36) Bikić Ante p. Ivana i p. Čezo Mande r. 25/10 1899, rezbar u dubo-rezu; 37) Ivasović Ive p. Gajtana i p. Piljić Vice r. 19/9 1885, težak i općinski načelnik od god. 1927—1932; 38) Babin Baldo p. Ivana i p. Franić Vice r. 9/1 1872, težak i općinski načelnik od god. 1936 do 14/3 1940; 39) Barišin Ivan p. Mate i p. Baldić Marije r. 22/10 1888, težak i učitelj glazbe. Uglazbio napjeve nekih pjesama; 40) Smojver Stjepan p. Luke i Milinović Barbare r. 4/7 1884, trgovac kožom i vinom. Zaslужan za vinarsku zadrugu; 41) Škarica-Žikov Ante p. Ivana i Vuletin Ane r. 23/6 1914, uči na sveučilištu u Zagrebu; 42) Jelinić Ivo Špirov i Acalija Ane r. 16/2 1915, uči na sveučilištu u Zagrebu; 43) Škarica Tonka Franina i Deanković Luce, uči na sveučilištu u Zagrebu; 44) Gustin Marija i Anka Augustove i Tadin Bogoslave, svršile su stručnu školu. Osim toga ima dosta dječaka i djevojčica, koje uče srednju školu.

5) NAPREDAK SELA

Kroz zadnjih 60 godina selo se je mnogo proširilo i poljepšalo, tako da bi se začudio ko bi ga iza 50 godina otsustva opet vidio. God. 1895 bila je napravljena obala između kašelta Cega do granice Novoga. Ova obala zove se »Garajinovica«. Tu je bio tako uzak put da se nije moglo proći u Novi ako je bila osrednja

jugovina. Uslijed toga moralo se je prolaziti obilazno t. j. cestom. I ako je ova obala danas široka, teško je njome proći, kada duva velika jugovina, a naročito »garbinada«, jer veliki valovi udaraju u obranbeni zid obale, pa polijevaju i dolaze do samih kuća. Od potrebe je, da se probije i napravi novi put, koji bi vodio od dna zemljišta, na kojem se gradi nova župska crkva, prema Novome. Govori se, da će se ovaj put probiti i proširiti 6 m. — to ovisi o sadašnjim ratnim prilikama — ove ili dođuće godine, jer će se graditi nova poštanska zgrada na zemljištu određenom od Ministarstva pošta u Beogradu.

God. 1938 proširen je put na »Garajinovići«, koji vodi prema sjeveru. God. 1939 dovršen je i proširen put između Staroga i Novoga. Zvao se je »putac«, jer su jedva mogla proći težačka kola. Ovaj novi prošireni put vodi iz sela na državnu cestu. God. 1925 dovršena je i proširena obala, koja se prostire od kaštela Cega do današnje luke (porta). Tu nije bilo nikakova puta, već se je išlo uz morsko žalo. God. 1905 dovršena je i proširena luka, a bila bi se još produljila prema Novome, da nije god. 1914 buknuo svjetski rat. Prije toga luka je bila tako malena, da bi jedva mogao da pristane uz nju mali parobrod. Pred 45 godina bilo je more, gdje su danas magazini Šimetini. God. 1912 i 1913 pokriven je potok na »gornjim vratima«, God. 1903 počeo se je napravljati kolni put na »Štaliji«, koji vodi od granice Lukšića, to jest od potoka, koji je granica između Staroga i Lukšića. Potpuno se je dovršio oko god. 1913. Tu nije bilo nikakova puta, već se je prolazilo po morskome žalu, gdje bi djeca najradije vukla »komoštre« na čistu srijedu. Ovaj put se je još više proširio i uredio tako, da se je sa sjevera ošteklo par metara zemlje. On je potpuno dovršen god. 1939. Potočić od župske kuće do podnu »Balkuna« bio je prekriven oko god. 1870, a onaj od župske kuće do ceste god. 1925. Potočić uz župsku crkvu do mora, prekriven je god. 1913, a na dnu njega ženske su prale. God. 1931 proširen je i dovršen put, koji vodi od državne ceste odnosno od »Fuležine« u selo na »Balkun«. God. 1920 potpuno je dovršen kolni put, koji vodi preko »Malaške« u Zagoru, a počeo se je naprav-

ljati oko god. 1904. God. 1939 proširen je i betoniran put od Solina do Trogira. Tom prigodom napravljena je nova kamenica na potočiću »Fuležina«. Po sredini zida sagrađena povrh toga potočića stajalo je poprsje bivšeg cara i kralja austrijskog Franje Josipa I. Kada je on god. 1875 putovao prvi put Dalmacijom, svratio se je i u Kaštela. Na ovome mjestu dočekalo ga je pučanstvo iz Donjih Kaštela sa općinskim zastupstvom, crkovnim vlastima i predstavnicima svih ureda i društava. I na uspomenu toga dana, općina dađe postaviti poprsje i prozva onu vodu »Kraljeva voda«, a tako je bilo i pisano ispod njega. Za vrijeme austrijske vlade glava sa poprsja bila je otkinuta dva puta. Kada je god. 1918 nestalo s geografske karte Austro-Ugarske, nestalo je i poprsja.

Na ovome istome mjestu dočekalo je dne 26/11 1939 pučanstvo iz sva tri sela sa općinskim zastupstvom, crkovnim vlastima, predstavnicima hrvatskih društava i hrvatskom glazbom iz Staroga i Štafilića, prvog hrvatskog bana Dra. Ivana Šubašića, kada je putovao prvi put jednim dijelom Banovine Hrvatske. God. 1936 napravljen je novi moderni javni nužnik i ribarnica. Od god. 1926 počele su se graditi kuće i hoteli sa istočne strane sela i to od puta na »gornjim vratima«, koji vodi na cestu.

Kako u selu nije bilo javnoga svjetla, uveli su se po prvi put fenjeri (ferali) na petrolej oko god. 1860, kada je bio načelnik Radun Vicko. Iza toga su se oni zapustili, dok se nijesu uveli po drugi put oko god. 1900, kada je bio načelnik Šimeta Frane. Ovi drugi »ferali« bili su kupljeni u zadarske općine. God. 1930 uvela se električna, a god. 1933 proveden je sa Solina vodovod. Prije vodovoda bio je javni studenac na »Brcu« i kod župske kuće, gdje su danas česme (fontane). God. 1938 napravljena je česma na pazaru za napajanje blaga naročito kada je sajam, i za pranje robe. Pred 70 godina pošta je dolazila iz Trogira, jer nije bilo poštanskoga ureda. Poštanski ured osnovan je oko god. 1872 i bio je u kući Perat Josipa. Zatim je bio god. 1874 premješten u Novi, dok nije god. 1876 opet premješten u Stari u kuću Danilo Ivana p. Jakova, koji je bio imenovan upraviteljem pošte. U po-

četku je njegov rajon obuhvatao općine Novi, Lukšić, Sućurac i Lećeivicu, dok danas samo općinu Novi. Pošta je državna, te osim brzojavnog ureda ima i javnu telefonsku govornicu. God. 1938 sagrađena je automatska podcentrala, koja je počela funkcionirati dne 6/5 1939. Zauzimanjem uprave vinarske zadruge u Starome, Ministarstvo pošta u Beogradu odobrilo je kredit u iznosu od Din. 400.000 za kupnju zgodnoga zemljišta i za gradnju nove moderne zgrade. Netom su za to doznali Novljani i Štafilićani dostaviše predstavku Ministarstvu da ju gradi u Novome. Isto učiniše i Staroseljani. Nakon dosta velike borbe i dokazivanja, napokon je u mjesecu travnju ove godine Ministarstvo uvažilo dokaze navedene u predstavi i odredilo gradnju poštanske zgrade u Starome uz uvjet da selo Stari kupi zemljište na granici između Staroga i Novoga.

Žandarmerijska patrola dolazila je iz Trogira, dok se god. 1875 nije ovdje osnovala žandarmerijska stanica. Njezin rajon je obuhvatao općine Novi, Lukšić, Sućurac i Lećeivicu, dok danas samo općinu Novi i Lukšić. God. 1928 bila je premještena u Novi, a god. 1931 se je opet povratila u Stari, gdje se nalazi i danas. Dva kilometra od sela nalazi se željeznička stanica sagrađena god. 1875, kada je god. 1876 prošla željeznica od Splita do Šibenika i Drniša a kasnije do Knina. God. 1925 bila je dovršena željeznička pruga od Knina do Zagreba. Parobrodi su počeli pristajati u Stari god. 1897. U početku su saobraćali Split—Stari svakoga ponedjeljka i četvrtka. Danas saobraćaju svaki dan dva puta, dok u ljetnoj sezoni i četiri puta. Prije nego su počeli saobraćati parobrodi, bili su brodovi na jedra tako zvani »gajete«, koji su prevozili svijet i robu. Ima skoro 20 godina da nitko u Donjim Kaštelima nema tih »gajeta«, dok ih je u Gornjim Kaštelima bilo sve do natrag 6 godina. Autobusi su počeli saobraćati iz Splita u Trogir god. 1929. U veljači god. 1939 premještena je finansijska stanica iz Novoga u Stari.

U selu su osnovana razna društva i ustanove i to: oko god. 1860—1880 glazbarsko društvo od nekoliko članova, koji su učitelja uzdržavali o svome trošku; oko god. 1888—1909 tamburaško društvo; god. 1902—

1927 Donjo-kaštelanska štionica; god. 1908 Hrvatska seoska blagajna; god. 1911 Hrvatsko glazbeno društvo »Svačić«, koje je god. 1934 raspustila politička vlast, dok nije obnovljeno god. 1938; god. 1913 knjižnica »Strosmajer«; god. 1919 zadruga »Livada«; god. 1927

Jedna slika zadruga

Jugoslavenska Donjo-kaštelanska čitaonica; god. 1934 Kaštelanska povrćarsko-voćarska zadruga, koja danas malo posluje; god. 1937 Hrvatska čitaonica, dok je prva bila osnovana oko god. 1885; zauzimanjem uprave vinarske zadruga osnovana je god. 1936 Banovinska go-

spodarska stanica, i kroz ovu godinu bit će potpuno uređen stan za upravitelja i za neke druge potrebstine.

Kaštelanska vinarska zadruga osnovana je dne 14. VII. 1929, te iste godine 30. VII. reg. kod Okružnog suda u Splitu. Članica je Zadružne matice u Splitu. Poslovni udio iznosi Din. 300. Svaki zadrugar odgovara za obaveze zadruge do visine 10-terostrukog iznosa upisanih poslovnih udjela.

Prvu su upravu sačinjavali: Ivićev Ivan p. Ante, Škarica Ante p. Mije, Tranfić Jozo p. Ante, Remetin Jozo p. Mije i Jurašin Stipe p. Ivana. Nadzor nad radom u podrumu i komercijalnu stranu vodi prokušani zadružni poslovoda Stjepan Smojver.

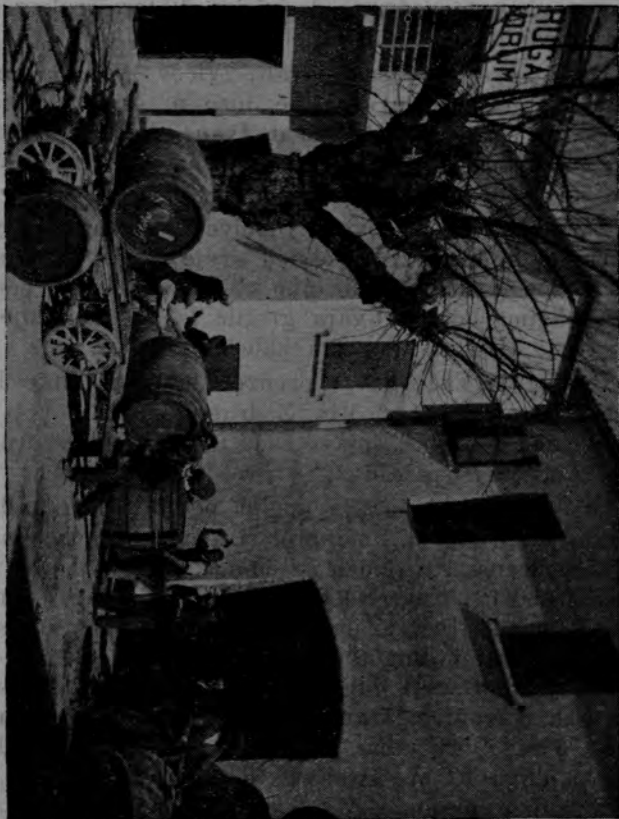
Zauzimanjem poslovode Smojvera zadruga je pogodila put kojim drži na okupu svoje članstvo i postizava lijepe uspjehe plasiranju vina. Za vrijeme berbe ona preuzima od zadrugara grožde te ga preraduje u vino, koje tipizira u svrhu zajedničke prodaje.

God. 1934 zadruga je preuzela u svoje ruke Podrum Centrale Vinogr. Vin. Zadruga u Splitu, koji je bio na rubu propasti, dok se sada uz vinarsku zadrugu posao razvija i napreduje.

God. 1938 zadruga je dobila potporu i izgradila podrum i zgradu, a time proširila poslovanje. Ima u njoj 4 podruma i to jedan je dug 22 m., širok 8.40 m. i visok 4.60 m.; drugi je dug 26.5 m., širok 6.70 m. i visok 4.50 m.; treći je dug 12 m., širok 6 m. i visok 4.60 m.; četvrti je dug 6 m., širok 6 m. i visok 4.60 m. Ima svoj laboratorij dug 5.10 m., širok 4 m. i visok 4 m. Ima i svoju pisarnu dugu 5.10 m., široku 4 m. i visoku 3 m. Zgrada ima jedan kat, na kojem je jedna dvorana duga 22 m., široka 8.40 m. i visoka 4 m., a druga je dvorana duga 20 m., široka 6 m. i visoka 3 m. Osim toga je stan za upravitelja dug 18 m., širok 6.70 m. i visok 3.70 m., te stan za čuvara dug 8 m., širok 6.70 m. i visok 3.70 m.

Pod ravnanjem zadruge organizira — Gimpex, zadruga za izvoz Zagreb — Gospodarska Sloga izvoz naravnih dalmatinskih vina na strana tržišta. Ovaj posao i pored nove udarene državne trošarine podiže cijene vinu u čitavoj Dalmaciji.

Od god. 1890 postoji tvrtka Petar Simetta i sinovi. Bavi se izvozom običnih i dezertnih vina na veliko sa inostranstvom. Ima velike podrumske prostorije i kancelariju. Svojim opsegom poslovanja jedna je između najvećih exportnih firma u Dalmaciji.

Druga slika zadruga

Najviše je razvoju Staroga doprinio turizam. Svake godine dolaze na stotine turista, da uživaju ljepotu mora i toplinu juga. Dolaze da se nauživaju svih ljepota koje majka priroda može dati. Napose u ljepoti mora, koje je isto tako lijepo kad je uzburkano i bije-

sno, kao kad je i tiho. U ljepoti polja, a osobito u pro-
ljeću i ljetu, kad je zeleno i cvjetnato.

Ovdje stranci nalaze sve udobnosti, blagu klimu, svježi zrak, more i u glavnome sve što žele. Parobrod i autobusi omogućuju brzu vezu sa Splitom, Solinom i Trogirom. Za vrijeme ljetne sezone hoteli i pansioni puni su stranaca kao i kuće privatnika. Jedan od najljepših hotela je »Ko-op-Palace« ima 90 soba, tekuću vodu, vlastitu plažu, tenis, kuglanu, garažu, dječje igralište, mediteranski park. Zatim hotel »Danka«, koji se nalazi u isto tako lijepom i romantičnom kraju. Osim toga su hotel »Rosandić«, i pansioni »Lukas«, »Radun« i »Peran«.

Stari danas ima 1300 stanovnika.

Ispravci i dodaci

U radnji potkrale su se neke netačnosti i pogreške, koje ispravljam i upotpunjujem, kako slijedi:

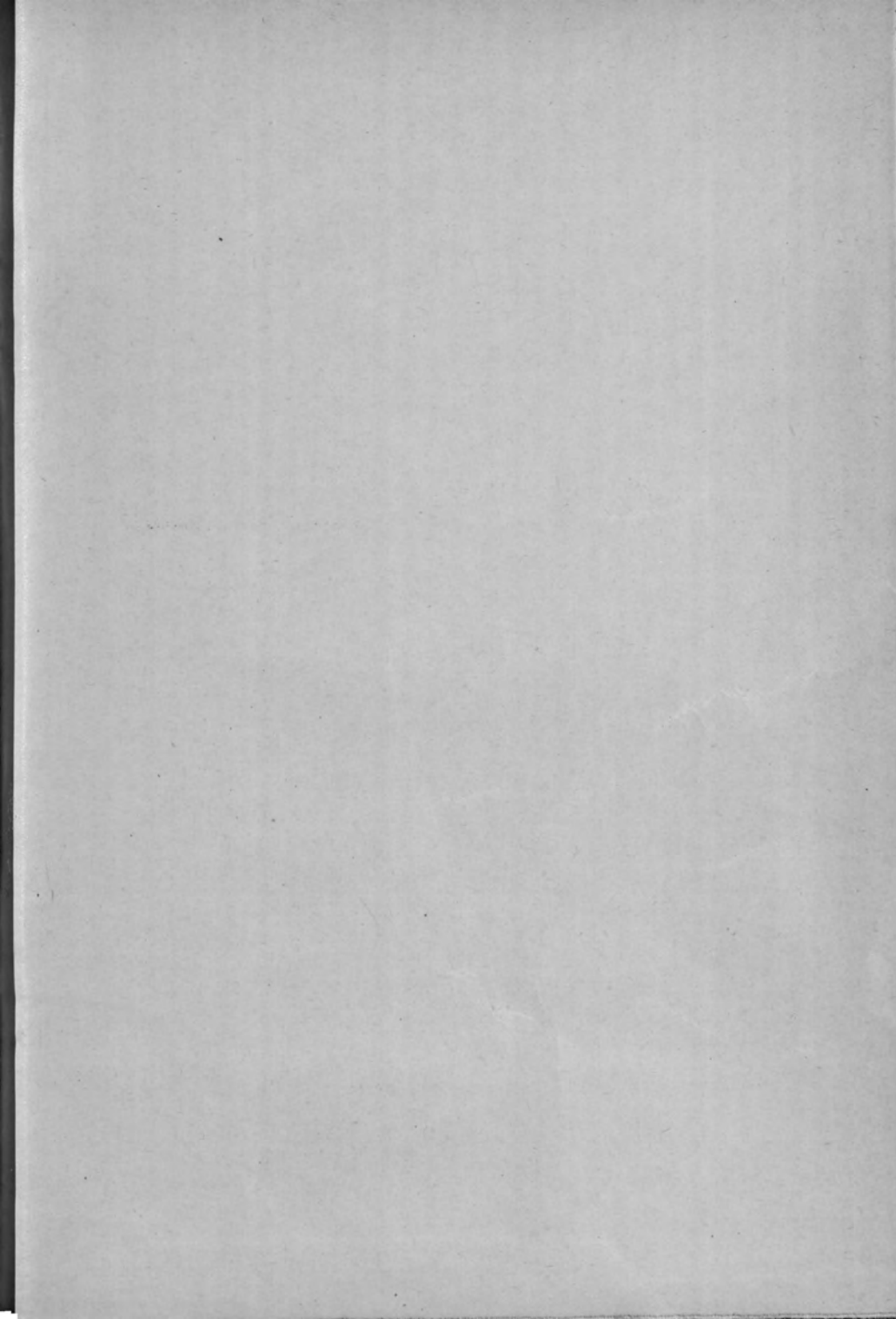
Str. 19, redak 19 odozdo mjesto temelji ima stati: temelji. — Str. 22, slika tloris Staroga ima se nadodati: Tloris Staroga od god. 1704. — Str. 25, redak 18 odozdo mjesto: prošloga vijeka, ima stati: pretprošloga vijeka. — Str. 28, zadnji redak odozdo mjesto: U nacrtu, ima stati: Na nacrtu se vidi. — Str. 29, 2 redak odozgor mjesto: U nacrtu se vidi, ima stati: Na njemu se vidi itd. — Str. 35, 17 redak odozgor mjesto: gli furano, ima stati gli furono fatti. — Str. 37, 7 redak odozdo mjesto: a da će ona gradnju, ima stati: a da će on gradnju. — Str. 40, slika nove župske crkve ima stati: Perspektiva nove župske crkve. — Str. 46, redak 8 ima se nadodati: i najvjerojatnije je da su seljani. — Str. 58, 19 redak odozdo mjesto: Din Ivan, ima stati: Don Ivan. — Str. 61, slika nadbiskupa ima stati: Nadbiskup Scotti.

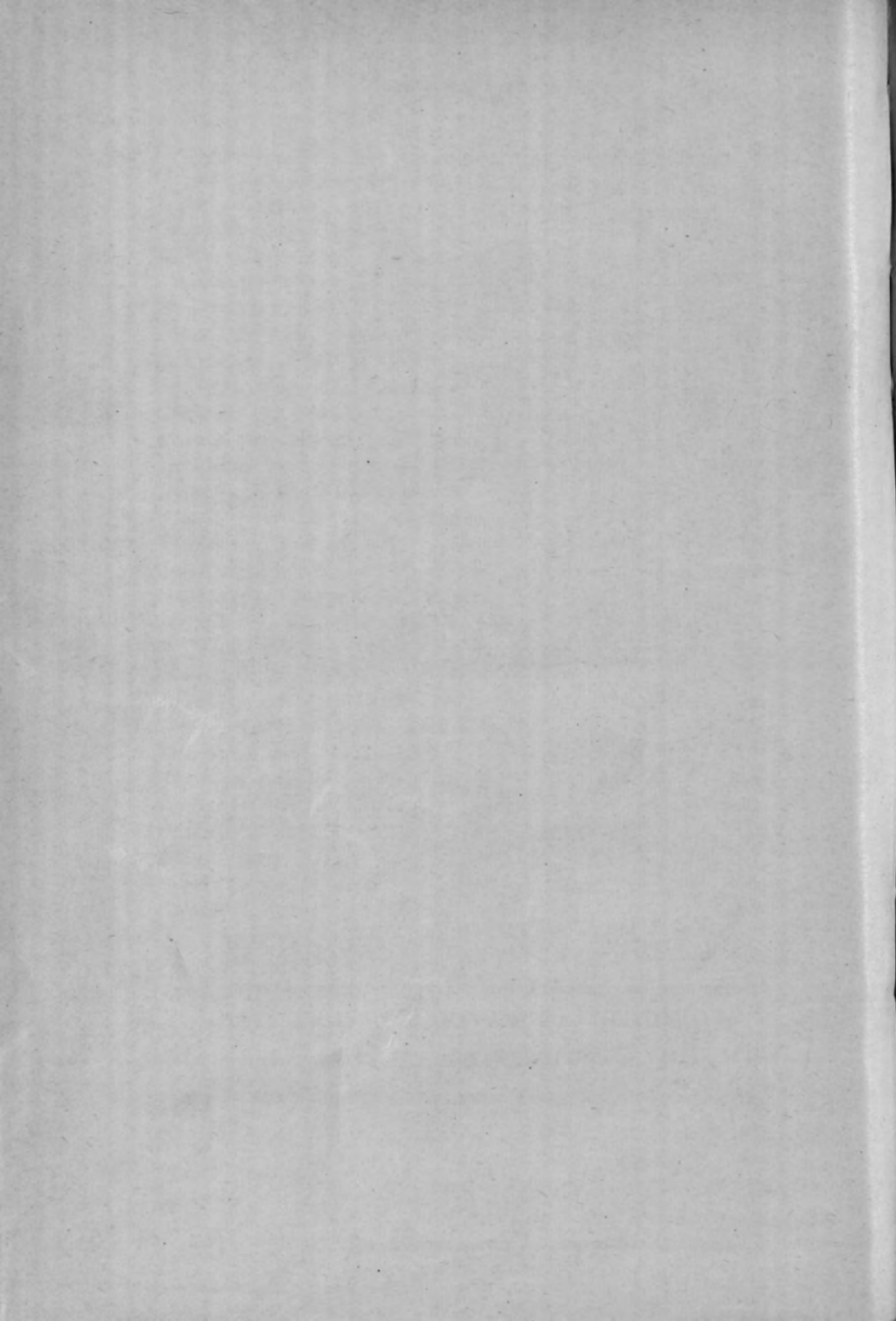
KAZALO

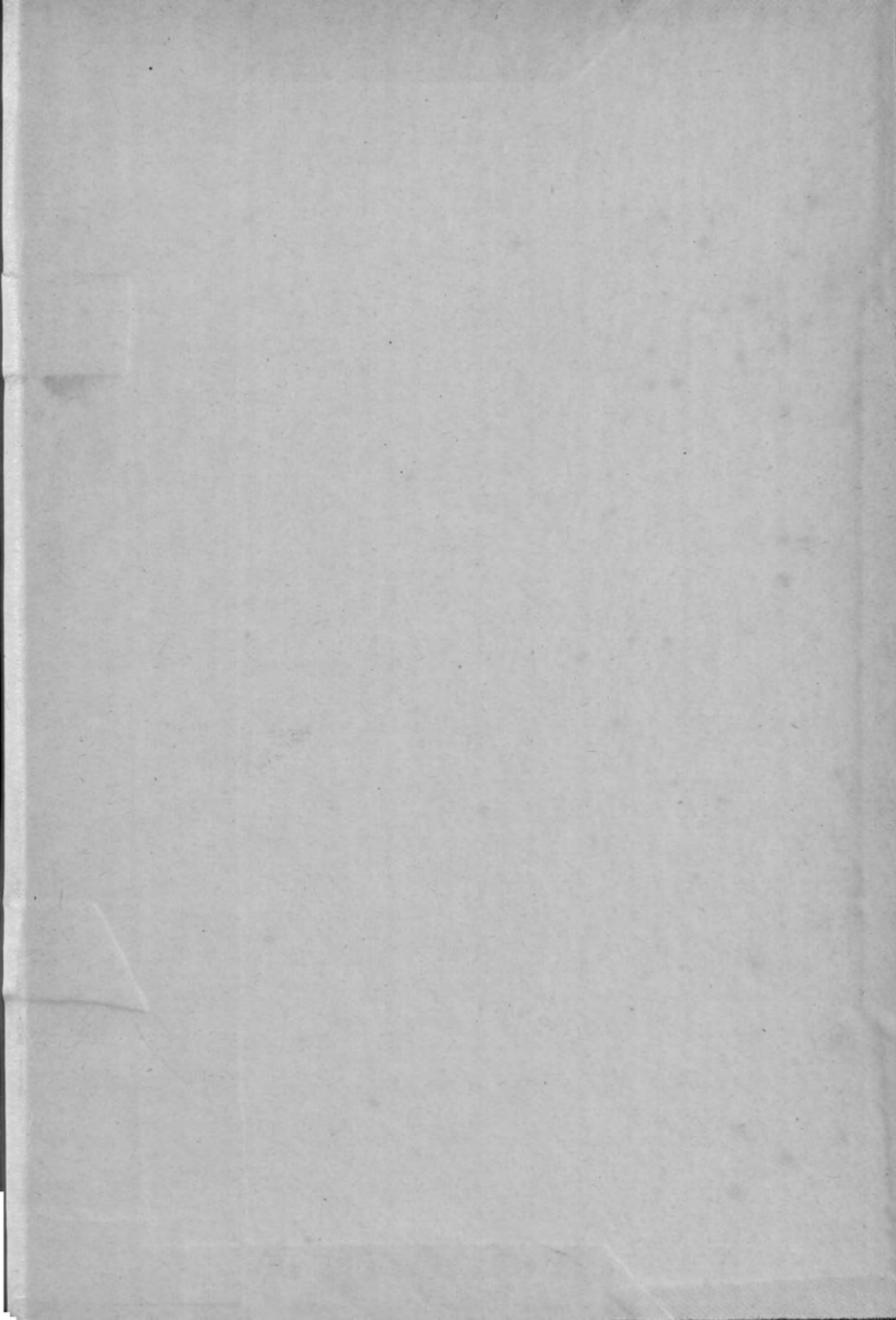
	Str.
O postanku Kaštela - - - - -	5
O postanku Kaštel-Staroga - - - - -	11
Kašteo Cippico - - - - -	15
Gradnja zidina i kuća - - - - -	19
Kašteo Cega - - - - -	23
Kašteo Andreis - - - - -	25
Župska crkva - - - - -	27
Oltari župske crkve - - - - -	30
Crkvice sv. Josipa - - - - -	31
Gradnja nove župske crkve - - - - -	35
Groblje sv. Nikole - - - - -	41
Natpis na crkvi sv. Nikole - - - - -	42
Juridični naslov župe - - - - -	46
Liturgični jezik u crkvi - - - - -	47
Bratovštine i ostale pobožnosti - - - - -	48
Tijelo sv. Felicija - - - - -	49
Župnici - - - - -	57
Nadbiskup Grgur Josip Scotti - - - - -	60
Župnik O. Frane Puljas Remetin - - - - -	63
O. Vicko Puljas - - - - -	69
Svećenici iz sela - - - - -	70
Vjenčani od god. 1621—1939 - - - - -	74
Rođeni od god. 1650—1939 - - - - -	75
Umrli od god. 1651—1939 - - - - -	77
Narodna nošnja - - - - -	79
Običaji u crkvi - - - - -	83
Običaji u selu - - - - -	90
Razne igre - - - - -	102
Svjetovnjaci iz sela - - - - -	105
Napredak sela - - - - -	108

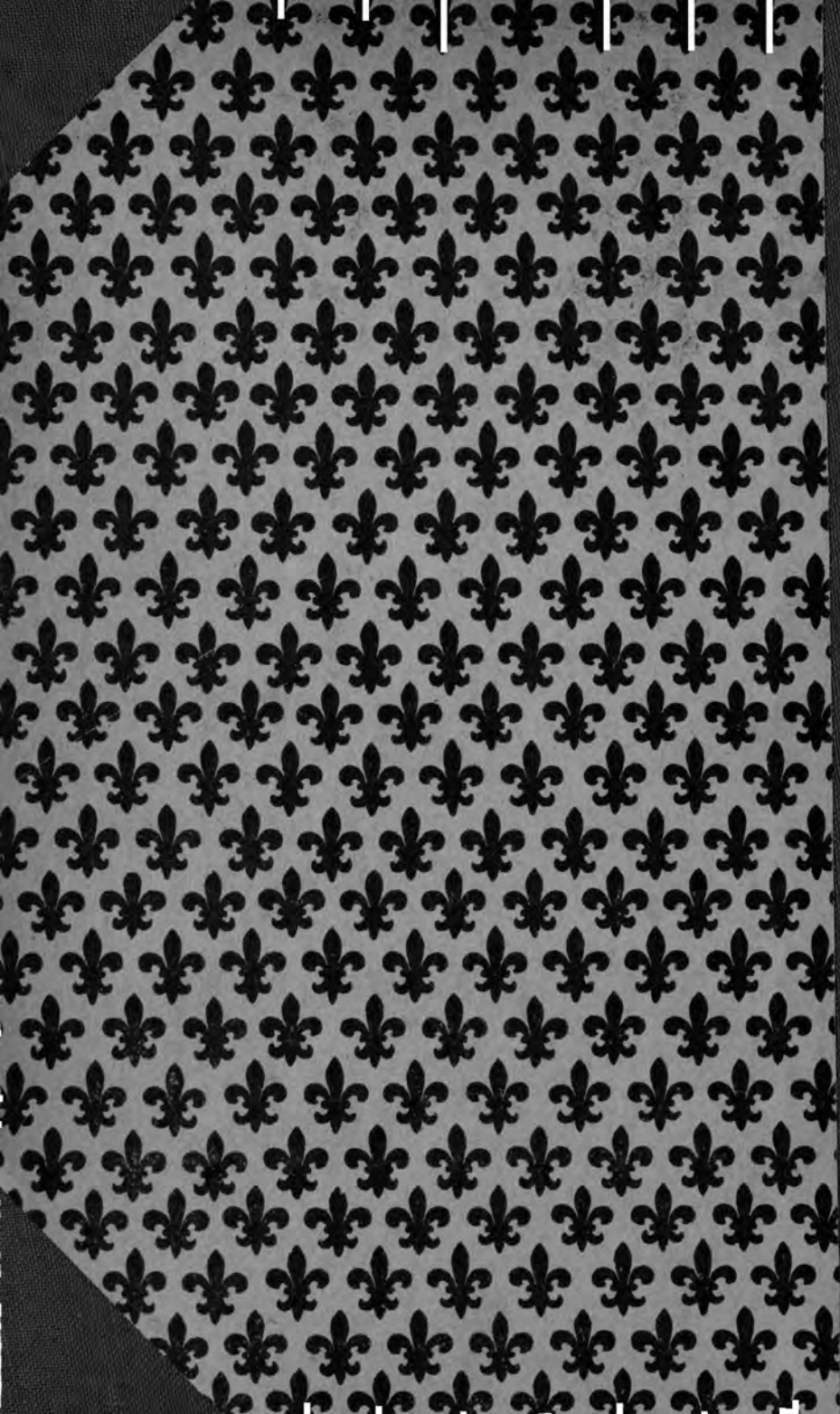
ČISTI PRIHOD DARIVAM ZA GRADNJU

NOVE ŽUPSKE CRKVE

ISTITUTO
E